

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ
ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ**

науково-практичні рекомендації

Кропивницький 2025

Колектив авторів: **Одерій О.В.** – професор кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор; **Лисенко Д.С.** – заступник начальника Департаменту стратегічних розслідувань, полковник поліції; **Фурман М.О.** – начальник 1-го управління (боротьби з організованими групами та злочинними організаціями) Департаменту стратегічних розслідувань, полковник поліції; **Романік С.О.** – начальник 5-го відділу (оперативно-зонального контролю) 1-го управління (боротьби з організованими групами та злочинними організаціями) Департаменту стратегічних розслідувань, підполковник поліції; **Груздь О.І.** – завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук; **Литвиненко О.Г.** – доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор філософії, майор поліції; **Головкін С.В.** – доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент; **Квашук О.Д.** – старший викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук; **Дробенко Д.Ф.** – викладач кафедри кримінального процесу та криміналістики Донецького державного університету внутрішніх справ, підполковник поліції.

Рецензенти:

Щербаковський М.Г. – завідувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології навчально-наукового інституту № 5 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Стратонов В.М. – професор кафедри національного міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України.

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 26 листопада 2025 року)*

К 82 Кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами: науково-практичні рекомендації / автор. кол.: О.В. Одерій, Д.С. Лисенко, М.О. Фурман та ін. – Кропивницький: ДонДУВС, 2025. 219 с.

На основі узагальнення результатів наукових та практичних досліджень розглянуто кримінально-процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами.

Призначена для використання в практичній, науково-дослідній діяльності та навчальному процесі.

УДК 343.13:343.9:343.221 (477) (035.048.3)

© Донецький державний університет внутрішніх справ, 2025

© Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ	9
1.1. Стан протидії організованої злочинності в Україні	9
1.2. Аналіз організованої злочинності за видами вчинених кримінальних правопорушень	14
1.3. Аналіз застосування запобіжних заходів до учасників	25
1.4. Кримінально-правова характеристика організованих груп. Ознаки організованої злочинності	26
1.5. Організовані злочинні об'єднання у кримінальному законодавстві України та зарубіжних країн (окремий аспект)	37
РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ	42
2.1. Доказування у кримінальних правопорушеннях, вчинених організованими групами	42
2.2. Особливості доказування окремих видів кримінальних правопорушень ..	45
2.3. Процесуальні строки досудового розслідування: теоретико-практичний аспект	50
2.4. Типові помилки, які допускаються працівниками оперативного апарату при складанні протоколів НСРД	54
РОЗДІЛ 3. КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ	62
3.1. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушеннях, вчинених організованими групами	62

3.1.1. Характеристика організованої злочинності у довоєнний та воєнний період	62
3.1.2. Сучасні способи вчинення злочинів	65
3.1.3. Характеристика особи злочинця	68
3.1.4. Типова слідова картина у злочинах, що вчинені організованими групами	74
3.2. Тактичні засади розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами	78
3.2.1. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами	78
3.2.2. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування	88
3.2.3. Алгоритм отримання криміналістично значущої інформації шляхом аналізу відкритих Інтернет-джерел	93
3.3. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій	99
3.3.1. Особливості тактики проведення ОМП у кримінальних провадженнях, де ймовірно діяла організована група	99
3.3.2. Тактика обшуку: кримінально-процесуальні та криміналістичні особливості проведення	106
3.3.3. Особливості тактики допиту та одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб	120
3.4. Особливості використання спеціальних знань	132
ЗАМІСТЬ ВИСНОВКУ: ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ	141
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	143
ДОДАТКИ	154

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄС	Європейський Союз
ЗСУ	Збройні сили України
ЗО	Злочинна організація
ДБР	Державне бюро розслідувань
ДСР	Департамент стратегічних розслідувань
ДМСУ	Державна міграційна служба України
ДПСУ	Державна прикордонна служба України
Держфінмоніторинг	Державна служба фінансового моніторингу України
Євроюст	Європейське агентство, що співпрацює з судовими та поліцейськими органами країн-членів ЄС
Інтерпол	Міжнародна організація кримінальної поліції
КК України	Кримінальний кодекс України
КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
МВС України	Міністерство внутрішніх справ України
НАЗК	Національне агентство з питань запобігання корупції
НП України	Національна поліція України
НСРД	Негласні слідчі (розшукові) дії
ОГ	Організована група
ОЗГ	Організована злочинна група
ОМП	Огляд місця події
ОРД	Оперативно-розшукова діяльність
СБ України	Служба безпеки України
СМЕ	Судово-медична експертиза
СОГ	Слідчо оперативна група
СРД	Слідчі (розшукові) дії
ТОЗГ	Транснаціональна організована злочинна група
ШІ	Штучний інтелект

ВСТУП

Організована злочинність є однією з найнебезпечніших форм кримінальної діяльності, що становить серйозну загрозу не лише для окремих громадян, але й для суспільства та держави в цілому. Кримінальні правопорушення, вчинені організованими групами, відзначаються високим рівнем планування, стійкою структурою злочинних об'єднань, конспіративністю дій та значним матеріальним, моральним і соціальним збитком. Повномасштабна війна в Україні суттєво загострила соціальні, економічні, гуманітарні та інші проблеми, чим організована злочинність скористалася, значно активізувавшись. Так, до початку вторгнення РФ в Україну ОГ та ЗО класифікувалися за напрямками: загальнокримінальна діяльність, економічні злочини, корупційні зв'язки, зовнішньоекономічна діяльність, фінансово-кредитні операції, приватизація, металургійна промисловість і паливно-енергетичний комплекс¹. На сьогодні війна «розширила можливості» злочинної діяльності, до чого можна віднести:

а) вплив на розподіл бюджетних та коштів міжнародних фондів під час реалізації інфраструктурних проєктів і програм з відбудови країни;

б) системне розкрадання гуманітарної допомоги, що підриває довіру до системи міжнародної підтримки та ускладнює доставку допомоги тим, хто її дійсно потребує;

в) масова міграція чоловіків (для уникнення мобілізації) надала можливість розвивати нелегальні схеми виїзду чоловіків за кордон;

г) внутрішньо переміщені особи (вимушена міграція через війну) є вкрай вразливою категорією для торгівлі людьми, чим активно користуються злочинці;

д) на окупованих територіях спостерігається тісна взаємодія ОЗГ із незаконними збройними формуваннями, які використовують нелегальну економічну діяльність для фінансування своїх операцій;

є) через зростаючу залежність суспільства від цифрових технологій і збоїв в державних системах безпеки внаслідок війни, злочинні угруповання активно

¹ Кримінологія: підручник / Б.М. Головкін, В.В. Голіна, О.В. Лисодед та ін.; за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2020. С. 220–221.

використовують можливості для хакерських атак, крадіжки даних та здійснення фінансових махінацій. Кіберзлочинність стала одним із найважливіших інструментів для швидкого отримання незаконних прибутків без фізичного контакту, що робить її важкодоступною для правоохоронних органів².

Цей перелік далеко не вичерпний. Разом з тим, на думку І.М. Вигівського, у процесі розкриття злочинів в умовах збройного конфлікту, на жаль, у 72 % випадках недооцінюється складність розслідування в умовах очевидності, встановлення винних, оскільки підготовка і вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів (особливо організованими групами) здійснюються на професійному рівні³. На відміну від одиночних кримінальних правопорушень, правопорушення, що вчинюються ОГ, мають складний характер: вони часто є багатоепізодними, вчиняються за попередньою змовою з розподілом ролей, із застосуванням ресурсів, зв'язків та сучасних технологій. Такі об'єднання можуть діяти тривалий час, охоплювати кілька регіонів чи навіть держав, мати корумповані зв'язки з представниками органів влади або бізнесу.

Більше того, у XXI столітті цифровізація стала ключовим фактором трансформації організованої злочинності. Злочинні угруповання швидко адаптуються до новітніх технологічних змін, інтегруючи інновації у свої злочинні стратегії. Це дозволяє їм діяти прихованіше, ефективніше та глобальніше. Проте неабияким важливим є процес доказування під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених ОГ та ЗО. Такий процес має свої особливості, що зумовлено високим рівнем конспірації, складною структурою груп, наявністю чітко розподілених ролей між її учасниками, а також тиском на свідків та потерпілих. У зв'язку з цим органи досудового розслідування повинні володіти не лише ґрунтовними теоретичними знаннями у сфері кримінального процесуального права та криміналістики, а й практичними

² Бамбуляк М.П., Громович А.А. Особливості розвитку організованої злочинності в умовах воєнного стану. *Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи*: зб. матеріалів міжнар. наук-практ. конф. (Кропивницький, 04 жовт. 2024 р.). Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ, 2024. С.160–163. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content>

³ Вигівський І.М. Організована злочинність в умовах збройного конфлікту. *Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи*: зб. матеріалів міжнар. наук-практ. конф. (Кропивницький, 04 жовт. 2024 р.). Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ, 2024. С.15–18. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content>

навичками щодо ефективного виявлення, фіксації та використання доказів. Відтак протидія з такими правопорушеннями потребує комплексного, скоординованого та професійного підходу.

З огляду на наведене постає нагальна необхідність у підвищенні ефективності протидії злочинній діяльності ОГ і ЗО, зокрема спеціально створеним міжрегіональним територіальним органом Національної поліції України з вертикальним підпорядкуванням, на який безпосередньо покладено функції протидії злочинності у сфері економіки та організованої злочинності – Департаментом стратегічних розслідувань (Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2019 року № 867).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

1.1. Стан протидії організованої злочинності в Україні⁴

Динаміка викриття організованих злочинних груп

Одним із ключових індикаторів ефективності правоохоронної діяльності в напрямі протидії організованої злочинності є кількість викритих ОЗГ⁵. Цей показник відображає не лише інтенсивність оперативно-розшукової роботи, а й пріоритети функціональної діяльності окремих підрозділів НП України.

Так, за аналітичними даними ДСР упродовж 2022–2025 років зафіксовано стійке зростання кількості викритих ОЗГ, а саме:

- 2022 рік – 379 ОЗГ;
- 2023 рік – 453 ОЗГ;
- 2024 рік – 581 ОЗГ;
- 2025 рік (січень–квітень) – 313 ОЗГ, що при збереженні темпів дозволяє прогнозувати перевищення показника 2024 року.

Наведене може свідчити про:

- 1) вдосконалення механізмів документування злочинної діяльності;
- 2) підвищення кваліфікації оперативного складу;
- 3) активізацію роботи у пріоритетних напрямках кримінальної політики.

Разом з тим, незважаючи на зростання загальної кількості викритих злочинних угруповань, питома вага ДСР у цій структурі демонструє поступове зниження:

- **2022 рік** – 191 ОЗГ ($\approx 50,4\%$);
- **2023 рік** – 226 ОЗГ ($\approx 49,9\%$);
- **2024 рік** – 252 ОЗГ ($\approx 43,4\%$);

⁴ Аналізу піддано показники НП України та ДСР за період 2022–2024 років і частково 2025 року.

⁵ Терміни «організована група», «організована злочинна група» та «організоване злочинне угруповання» у тексті вживаються як синоніми.

- **2025 рік** (4 міс.) – 137 ОЗГ (≈ 43,8%).

Означене та аналіз спеціальної літератури дозволяє констатувати, що:

1. Зниження частки ДСР у 2024–2025 роках може вказувати на перерозподіл оперативних зусиль на користь інших структурних підрозділів НП України, які все активніше залучаються до боротьби з організованою злочинністю, а також на збільшення кількості пріоритетних завдань, поставлених перед ДСР в умовах супротиву збройній агресії ворога із розкриття злочинів, які стали актуальними в період війни.

2. Це також може бути свідченням оптимізації роботи ДСР, який дедалі більше фокусується не на кількісному показнику, а на якісному компоненті викритих ОГ груп та ЗО – структурованих, озброєних, транснаціональних або етнічних угрупованнях із високим рівнем суспільної небезпеки.

Водночас слід зазначити, що **викриття ОЗГ – це лише початковий етап** повного правозастосовчого процесу. Ефективність наступних стадій (досудового розслідування, судового розгляду) безпосередньо тісно пов'язана з якістю зібраних доказів, повнотою документування і аналітичним супроводом, які значною мірою забезпечує саме ДСР.

Виявлення міжрегіональних організованих злочинних груп

Міжрегіональна організована злочинність є стійкою формою кримінальної діяльності, що вирізняється високим рівнем координації між злочинцями в різних регіонах країни, використанням мобільних структур, а також здатністю оперативно змінювати географію дій. Такий тип ОЗГ становить особливу загрозу для внутрішньої безпеки держави, адже ускладнює виявлення, документування та подальше притягнення до відповідальності учасників таких угруповань.

У період з 2022 по 2024 рік зафіксовано зростання активності міжрегіональних угруповань, при тому, що у 2025 році зафіксовано значний показник навіть за перші 4 місяці:

- **2022 рік** – 36 угруповань,
- **2023 рік** – 55 угруповань,

- **2024 рік** – 58 угруповань,
- **2025 рік** (4 міс.) – 39 угруповань.

Така динаміка може вказувати як на тимчасову активізацію структурованих злочинних формувань, так і на покращення методів виявлення та обліку в попередні роки. Показник 2025 року, ймовірно, пов'язаний з удосконаленням виявлення злочинців через розкриття їх тактики правоохоронцями, адаптацію НП України до нових форм злочинної діяльності кримінального світу. У свою чергу значущим індикатором змін у функціональному розподілі повноважень є показники частки участі ДСР у виявленні міжрегіональних ОЗГ, зокрема:

- **2022 рік** – 26 з 36 угруповань ($\approx 72,2\%$);
- **2023 рік** – 28 з 55 ($\approx 50,9\%$);
- **2024 рік** – 29 з 58 (50%);
- **2025 рік** (4 міс.) – 18 з 39 ($\approx 46,2\%$).

Як вбачається з наведеного, саме ДСР у 2022 році відігравав провідну роль у документуванні міжрегіональних структур. Проте у подальші роки спостерігається поступове зниження частки, що свідчить про зміцнення ролі інших служб НП України, включаючи оперативні підрозділи на місцях, кримінальну поліцію та підрозділи превенції та більш ретельний підхід до відображення такої ознаки у відомчих базах та аналітичних платформах НП України. Такий перерозподіл зусиль свідчить про розвиток внутрішньої взаємодії в межах НП України та ефективного поширення практик виявлення організованої злочинності. Більше того, спостерігається зростання інституційної спроможності територіальних органів НП України у виявленні міжрегіональної злочинності, що вказує на ефективність заходів з децентралізації оперативної роботи.

Виявлення транснаціональних організованих злочинних груп

Транснаціональна організована злочинність становить одну з найбільш небезпечних форм кримінальної діяльності, оскільки порушує не лише національну, але й міжнародну безпеку. До її характерних рис відносяться: функціонування у кількох юрисдикціях, використання міжнародних логістичних

каналів, фінансових схем через офшори, а також легалізація коштів через закордонні структури.

Протягом періоду 2022–2025 років у структурі НП України спостерігається хвилеподібна тенденція кількості задокументованих ТОЗГ:

- 2022 рік – 10 угруповань;
- 2023 рік – 9 угруповань;
- 2024 рік – 12 угруповань;
- 2025 рік – 5 угруповань.

Це може бути пояснене кількома факторами:

- а) підвищеною обережністю з боку таких ОЗГ;
- б) зміною тактики маскування діяльності;
- в) складністю міжнародної координації та посиленням захисту обмінюваної інформації серед злочинців.

Найбільш промовистим показником, що характеризує динаміку функціональної ролі ДСР, є поступове зниження його частки у викриттях ТОЗГ:

- 2022 рік – 8 з 10 угруповань ($\approx 80\%$);
- 2023 рік – 5 з 9 ($\approx 55,6\%$);
- 2024 рік – 6 з 12 ($\approx 50\%$);
- 2025 рік (4 міс.) – 2 з 5 ($\approx 40\%$).

З одного боку, це свідчить про те, що на початковому етапі саме ДСР виконував провідну роль у боротьбі з транснаціональними структурами, зосереджуючи зусилля на локалізації ключових каналів. З іншого – простежується тенденція до перерозподілу зусиль між іншими підрозділами НП України (зокрема міжнародними підрозділами карного розшуку, кіберполіції тощо), що свідчить про поступове інституційне поширення досвіду роботи з транснаціональними загрозами.

Таким чином, можна констатувати про наявність тенденції до зміцнення міжвідомчої взаємодії, що поступово змінює централізовану модель реагування (через ДСР) на більш інтегровану модель багаторівневої участі і інших поліцейських підрозділів. Разом з тим, для ефективної протидії

транснаціональним ОЗГ доцільним є подальше розширення функцій міжнародного аналітичного моніторингу та активізація співпраці з правоохоронними органами ЄС, Інтерполом та Євроюстом.

Виявлення етнічних організованих злочинних груп

Етнічна організована злочинність як один із найбільш складних і латентних проявів злочинної діяльності традиційно характеризується підвищеним рівнем конспірації, жорсткою ієрархічною структурою, зовнішньою згуртованістю учасників та часто – транскордонним характером.

Протягом 2022–2025 років зафіксовано наступну динаміку кількості виявлених етнічних ОЗГ:

- **2022 рік** – 33 випадки;
- **2023 рік** – 21 випадок (відчутне зниження);
- **2024 рік** – 22 випадки (ознаки стабілізації);
- **2025 рік** (4 міс.) – 18 випадків (потребує подальшого спостереження).

Зазначена динаміка свідчить не стільки про зменшення масштабів діяльності етнічних ОЗГ, скільки про циклічність та специфічну оперативну складність їх виявлення, що напряму залежить від рівня міжвідомчої координації, доступу до міжнаціональних баз даних та оперативної інформації.

Стабільно висока частка виявлення етнічних ОЗГ забезпечується ДСР:

- **2022 рік** – 27 із 33 ($\approx 81,8\%$);
- **2023 рік** – 15 із 21 ($\approx 71,4\%$);
- **2024 рік** – 17 із 22 ($\approx 77,3\%$);
- **2025 рік** (4 міс.) – 16 із 18 ($\approx 88,9\%$).

Документування етнічної організованої злочинності залишається майже винятковою зоною відповідальності ДСР, що логічно впливає із функціональної спеціалізації підрозділу. Серед факторів, які зумовлюють такий розподіл зусиль, слід виокремити наступні:

а) орієнтація ДСР на злочини з високим ступенем організованості, міжнародними контактами або участю транснаціональних груп;

б) наявність спеціалізованих аналітичних підрозділів, здатних працювати з оперативною інформацією про нелегальні міграційні канали, кримінальні діаспори та нелегальні ринки;

в) відносна централізація прийняття рішень у межах ДСР, що забезпечує кращу координацію дій з іншими правоохоронними структурами (ДМСУ, ДПСУ, СБУ тощо).

Отже, етнічна організована злочинність і надалі є напрямом злочинної активності, що характеризується високими ризиками у документуванні, боротьба з якою потребує цілеспрямованого, ресурсного та фахового підходу, що нині реалізується Департаментом стратегічних розслідувань. Протидія таким групам потребує не лише традиційних оперативно-розшукових заходів, а й розвиненої системи міжнародної поліцейської кооперації, використання інструментів кримінального аналізу, іноземних мов, а також дієвого аналітичного прогнозування розвитку транскордонних загроз.

1.2. Аналіз організованої злочинності за видами вчинених кримінальних правопорушень

Організована злочинність найвищої ланки

(ст.ст. 255, 255-1, 255-2, 255-3 КК України)

Організована злочинність продовжує залишатися одним із найбільш загрозливих соціально-кримінальних явищ в Україні, що характеризується стійкими міжособистісними зв'язками у злочинних об'єднаннях, високим рівнем конспірації, тиском на свідків, суди та правоохоронців, а також активною інфільтрацією в економічну та політичну сфери.

Стаття 255 КК України (створення злочинної організації або участь у ній) демонструє відносно стабільні зростаючі показники результативності роботи НП України: від **51** до **102** виявлених епізодів з 2022 до 2024 року, вчинених злочинними організаціями, на рік із питомою вагою ДСР у загальній структурі

виявлених правопорушень від **28** до **45**. Це свідчить про системну присутність організованих структур у загальній картині кримінального світу.

Паралельно слід відзначити введення відносно нових статей у КК України – 255-1, 255-2 та 255-3, які розширюють юридичні та процесуальні рамки протидії з організованими формами злочинності:

- ст. 255-1 КК України (встановлення або поширення злочинного впливу) покликана боротися з кримінальними авторитетами «смотрящими» та «ворами в законі», які де-факто виконують координуючу роль у діяльності злочинних спільнот без формального входження до ОЗГ;

- ст. 255-2 КК України (участь у злочинному зібранні (сходці)) – важливий інструмент протидії злочинним змовам серед представників криміналітету різних чи одного рівня у рамках ОЗГ ще до фактичного вчинення злочину;

- ст. 255-3 КК України (звернення за застосуванням злочинного впливу) – регулює відповідальність за звернення за злочинним впливом до особи, яка завідомо для винного може здійснювати злочинний вплив з метою застосування нею такого впливу.

Включення цих статей до правозастосовчої практики є ключовим зрушенням у напрямі превентивної боротьби з організованими угрупованнями, даючи можливість реагувати не лише на ранніх етапах формування злочинного середовища, до вчинення безпосередньо тяжких злочинів, але й документуючи всі прояви злочинного впливу суб'єктами криміналітету, в тому числі і «ворами в законі». Більше того, можна прогнозувати, що з 2025 року статистика за новими статтями (255-1 – 255-3 КК України) набуде більш вираженого характеру в обліку виявлених правопорушень.

***Бандитизм (ст. 257 КК України) та умисне вбивство,
замах на вбивство (ст. 115–118 КК України)***

Правопорушення, кваліфіковані за статтею 257 КК України як бандитизм, залишаються рідкісним, але вкрай важливим індикатором організованої, озброєної злочинної діяльності, що має чітку ієрархію, рішучі наміри на застосування насильства, та, як правило, високий рівень латентності. Хоча

загальна кількість кримінальних правопорушень, вчинюваних у складі банд у нашій країні, є невеликою, їхня суспільна небезпека та стратегічна вага у системі боротьби з організованою злочинністю – надзвичайно висока.

У 2022 році виявлено 6 фактів бандитизму, проте у 2023 році спостерігається зниження кількості до 4 випадків (із яких 2 задокументовано саме підрозділом ДСР), у 2024 році зафіксовано лише 2 випадки (виявлено силами ДСР), а за перші 4 місяці 2025 року було виявлено 2 випадки бандитизму (один з яких ДСР).

Наведений аналіз вказує на системний підхід до виявлення кримінальних угруповань зі структурними ознаками «банди» – із озброєними учасниками, чітким розподілом ролей, підготовкою до нападу, конкретної мети свого існування та довготривалим злочинним плануванням. Саме такі найнебезпечніші форми організованої злочинності переважно залишаються у полі уваги оперативного блоку, зокрема підрозділів ДСР, які демонструють стабільну присутність та домінування у сфері викриття бандитизму протягом взятого для аналізу періоду.

Злочини, що передбачені статтями 115–118 КК України, охоплюють найтяжчі форми насильницьких посягань на життя особи, включно з умисним вбивством, замахом на вбивство, вбивствами з обтяжуючими обставинами та у стані сильного душевного хвилювання, що вчинені у складі ОЗГ чи злочинної організації. Упродовж 2022–2024 років кількість виявлених правопорушень цієї категорії варіювалася у межах 1–7 випадків на рік, що є хоч і відносно низьким, але характерним показником для цього виду злочинів. Так, у 2022 році зафіксовано 7 виявлених випадків, у 2023 – 4, а у 2024 – 1. За 4 місяці 2025 року виявлено лише 1 випадок, що не може вважатися відображенням повної тенденції у річному вимірі, проте демонструє збереження цільового підходу до протидії таким злочинам з боку як НП України, так і ДСР зокрема.

***Злочини проти власності та у сфері господарської діяльності
(ст.ст. 185, 186, 187, 189, 190, 199, 203-2, 289, 209 КК України)***

Крадіжки (ст. 185 КК України) залишаються одним з найбільш поширених видів кримінальних правопорушень проти власності, демонструючи стабільну присутність у загальній кримінальній статистиці НП України. Протягом 2022–2024 років кількісний показник цього виду злочинів становив від **94** до **122**, вчинених у складі ОЗГ, виявлених підрозділами НП України, що засвідчує масовість, відносну простоту вчинення, а також високий рівень латентності таких злочинів. Частка таких правопорушень, викритих ДСР, складала від **19** до **26**, що демонструє системну роботу підрозділу за напрямом протидії майновим посяганням, що вчиняються організованими групами та мають міжрегіональний, повторний чи серійний характер.

Разом з тим, крадіжки продовжують бути однією з пріоритетних сфер у структурі виявлених правопорушень, а їх стабільна питома вага як у загальній статистиці НП України, так і в діяльності ДСР, свідчить про необхідність збереження оперативної уваги до цієї категорії правопорушень та посилення профілактичних заходів.

Грабіж (ст. 186 КК України) як один із традиційних видів насильницьких злочинів проти власності протягом 2022–2025 років демонструє тенденцію до поступового зниження питомої ваги в загальному кошику кримінальних правопорушень. Так, у 2022 році кількість правопорушень за ст. 186 КК України, викритих у складі ОЗГ, становила **18**, що досягнуто силами НП України та **9** – в якості показника ДСР. Проте у 2024 році цей показник, з урахуванням ситуації в країні та переорієнтації криміналітету, знизився до **8** по НП України та **5**, які викриті силами ДСР. Динаміка зниження таких кримінальних правопорушень може бути обумовлена наступними факторами:

- а) ефективною профілактичною роботою правоохоронних органів;
- б) вдосконаленням технічних засобів безпеки громадян;
- в) переорієнтацією кримінальних угруповань на інші, менш ризиковані або більш прибуткові види злочинної діяльності, зокрема шахрайство чи кіберзлочинність з урахуванням перебування країни в умовах воєнного стану та відбиття збройної агресії РФ.

Розбій (ст. 187 КК України) як один із найбільш небезпечних злочинів проти власності з використанням насильства або погроз його застосування протягом 2022–2025 років зберігає відносно стабільну питому вагу у загальній кількості кримінальних правопорушень. Так, показники НП України з 2022 по 2024 рік становлять відповідно **41, 22, 20** викритих епізодів, вчинених ОЗГ, з яких ДСР забезпечив викриття **6, 13 та 9** випадків відповідно по роках.

Незважаючи на загальне зниження рівня майнових насильницьких злочинів, розбій залишається пріоритетним об'єктом для виявлення особливо небезпечних ОЗГ, що зумовлює концентрацію зусиль саме оперативних підрозділів на таких правопорушеннях.

Вимагання (ст. 189 КК України). За період 2022–2024 років кількісний показник викритих кримінальних правопорушень, вчинених в складі ОЗГ, змінювався від **41** до **60**, викритих НП України та з **21** до **38**, виявлених силами ДСР, що становить від **51%** до **63,3%**. Це дозволяє зробити висновок про підвищену концентрацію зусиль саме з боку спеціалізованих підрозділів щодо виявлення, документування та розкриття таких кримінальних правопорушень. Водночас у перші чотири місяці 2025 року фіксується незначна зміна динаміки, зокрема із **22** викритих епізодів вказаного напрямку – **9** виявлено оперативниками ДСР, що складає **41%**. **Таким чином, вимагання як соціально небезпечне правопорушення, й дотепер притаманне організованим кримінальним угрупованням, а тому залишається у фокусі правоохоронної діяльності.**

Шахрайство (ст. 190 КК України) нині є одним із найбільш поширених і латентних видів кримінальних правопорушень. Цей вид злочинів вирізняється високою гнучкістю та адаптивністю до новітніх умов, зокрема цифрового середовища. У зв'язку з цим простежується зростання кількості таких правопорушень навіть на тлі активізації правоохоронної протидії. Масове застосування Інтернету, соціальних мереж, онлайн-банкінгу та цифрових платформ створює сприятливі умови для виникнення та реалізації шахрайських схем, що часто мають міжрегіональний та навіть транснаціональний характер.

Відповідно до статистики у 2022 році задокументовано **457** епізодів шахрайств, вчинених у складі ОЗГ (**104** – виявлено силами ДСР), а у 2023 році кількість вчинених злочинів представниками організованої злочинності зросла до **1384** (з яких **198** силами ДСР). 2024 рік відзначився максимумом – **2110** епізодів шахрайств (з яких **193** злочини задокументовані ДСР). Перші чотири місяці 2025 року показали дещо знижені кількісні показники, що, природньо, не є індикатором прогнозованих річних досягнень. Так, виявлено **554** епізодів загалом, з яких **30** – робота ДСР, тобто **5,4%**.

Таким чином, шахрайство зберігає статус одного з ключових викликів для системи правоохоронних органів в Україні. Роль останніх у виявленні шахрайських схем, зокрема тих, що пов'язані з використанням підроблених документів, підставних осіб, фіктивних підприємств або електронно-обчислювальних комп'ютерних систем, є визначальною.

Злочини, пов'язані з використання фальшивих грошових купюр і документів (ст. 199 КК України), мають стабільно високий рівень виявлення. Так, у 2022-2023 роках кількість виявлених правопорушень складала по 11 випадків на рік, з яких у 2022 році 100%, а у 2023 – 54,5% виявлено саме ДСР. Починаючи з 2024 року, кількість злочинів почала стрімко зростати, фіксуючи 47 випадків виявлених злочинів, вчинених ОЗГ по НП України у 2024, з яких частка ДСР складає 9 випадків або 19,1% та здобуває свого пікового значення станом на 4 місяці 2025 року на рівні 114 виявлених кримінальних правопорушень, з яких 10 викрито ДСР або 8,8%.

Наявні зміни в динаміці підроблення грошових знаків вказують на трансформацію характеру кримінальних проявів – від переважно локалізованих і контрольованих епізодів, які могли ефективно виявлятися зусиллями спеціалізованих підрозділів, до масовіших та, ймовірно, більш децентралізованих схем підробки та розповсюдження, що охоплюють значно ширше коло учасників. Це свідчить про ускладнення криміногенної ситуації у сфері злочинів проти обігу фінансових та платіжних документів, зокрема в

умовах воєнного стану, нестабільності національної валюти та зростання тіньових фінансових потоків.

Окремо слід наголосити, що в сучасних умовах виявлення таких правопорушень потребує перегляду підходів до координації міжвідомчої співпраці та реалізації аналітичного супроводу оперативної діяльності. Зростання кількості згадуваних злочинів у 2025 році, навіть у межах лише перших чотирьох місяців, підкреслює необхідність поглиблення інтеграції з кіберпідрозділами, митними та банківськими структурами, а також вдосконалення механізмів раннього виявлення фальсифікату, включно з технічними засобами контролю.

Злочини, передбачені ст. 203-2 КК України (Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей), які стосуються незаконного провадження грального бізнесу – абсолютною більшістю виявляються підрозділами ДСР.

Так, у 2022 році з **29** викритих випадків, вчинених ОГ та виявленими НП України, – **28 (96,5%)** – є результат діяльності ДСР. У 2023 році з **30** випадків – **14** встановлені підрозділами ДСР (**46,7%**). 2024 рік демонструє суттєве зростання – до **42** епізодів, викритих НП України, з яких **25 (59,5%)** припадають на ДСР. Це зростання можна пояснити активізацією протидії незаконному гральному бізнесу в умовах загострення суспільної уваги до функціонування нелегальних гральних закладів під виглядом онлайн-сервісів чи «лотерей». Що стосується перших чотирьох місяців 2025 року, то виявлено вже п'ять випадків розглядуваних правопорушень (ДСР).

При цьому, з урахуванням законодавчих змін, що стосуються легалізації певних видів грального бізнесу, саме роль ДСР виявляється не лише правоохоронною, а й регуляторною – забезпечуючи контроль за дотриманням ліцензійних умов, протидію «тіньовим» суб'єктам та боротьбу з ухиленням від оподаткування у сфері гральної індустрії.

Злочини, пов'язані з незаконним заволодінням транспортними засобами (ст. 289 КК України), традиційно належать до категорії майнових

правопорушень, які часто мають організований характер та високу суспільну небезпеку. Їх вчинення, як правило, супроводжується використанням спеціальних технічних засобів, попереднім плануванням і чітким розподілом ролей у межах злочинних груп. Виявлення та розслідування таких злочинів вимагає тісної взаємодії між слідчими підрозділами та аналітичними структурами НП України.

У 2023 році виявлено збільшення активності з боку ОЗГ у цій сфері, про що свідчать показники виявлених правопорушень у межах загальної структури НП України (**42** виявлених епізоди проти **20** у 2022 році), з яких **10** у 2023 та **5** відповідно у 2022 році – становили результати діяльності ДСР. У 2024 році спостерігається зниження виявлених правопорушень: **8** у системі НП України, **4** з яких – показник ДСР. Наведена динаміка може свідчити як про позитивний ефект від реалізованих превентивних та аналітичних заходів, так і про тимчасове зниження активності відповідних злочинних груп, що може бути пов'язане з посиленням контролю за ринками збуту викрадених транспортних засобів, міжнародною співпрацею у сфері транскордонної злочинності, а також із використанням сучасних технологій у системах охорони приватного та комерційного автотранспорту. У свою чергу станом на перші чотири місяці 2025 року в межах НП України виявлено **2** випадки (ДСР).

З огляду на наведене можна констатувати зміну динаміки рівня злочинності у сфері викрадення транспортних засобів – від більш масового поширення у попередні роки до фокусування виключно на окремих, складно організованих злочинних епізодах, які потребують оперативного-аналітичного супроводу.

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України) належить до категорії складних латентних злочинів, які, як правило, виявляються під час розслідування інших кримінальних правопорушень (у сфері економіки, фінансових махінацій, нарко- або організованої злочинності). У зв'язку з цим питома вага даної категорії в загальній структурі правопорушень є відносно невеликою, проте її кримінологічне значення надзвичайно високе, оскільки вона свідчить про спроби

систематизованої кримінальної діяльності та вихід на рівень «тіньової економіки».

Аналіз динаміки за 2022–2025 роки демонструє зростання виявлення фактів легалізації доходів у 2023 та 2024 роках. Так, із виявлених **21** та **37** епізодів, вчинених ОГ у 2022 та 2023 роках, ДСР викрито відповідно **12** та **30** кримінальних правопорушень, що складає відповідно **57%** та **81%** від показника НП України. У 2024 році Департаментом виявлено **22** злочини даної категорії із **70**, викритих в системі НП України, що склало **31,4%** та за 4 місяці 2025 року із **18** епізодів Департаментом викрито 8, що становить **44,4%**. Наведене, з одного боку, свідчить про посилення інституційної уваги до проблеми легалізації коштів, а з іншого – про покращення аналітичної та міжвідомчої взаємодії, зокрема між НП України, ДСР, ДПСУ, Держфінмоніторингом та НАЗК.

У 2024–2025 роках спостерігаються незначні коливання у виявленні даних злочинів, що може пояснюватися як циклічністю операцій по легалізації, так і ускладненням процесу їх документування в межах кримінальних проваджень. Проте стабільна присутність даного складу злочину у статистиці свідчить про його сталий ризик та стратегічну важливість для державної політики протидії організованій злочинності та корупції.

Злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів (ст.ст. 305 – 324 КК України)

Злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 305–324 КК України) традиційно мають високу питому вагу в загальній будові кримінальних правопорушень. Масовість даного виду злочинів пояснюється як доступністю незаконного ринку наркотиків, так і відносно низьким бар'єром входу для осіб, які вчиняють такі діяння – особливо в умовах використання анонімних електронних платформ, так званих «закладок» та криптовалют.

За період 2022–2023 років кількість розглядуваних кримінальних правопорушень та вчинених ОГ та ЗО поступово знизилась з **1305** до **1044** у

річних показниках НП України та від **340** до **323** в якості показника ДСР, що свідчить про зростання активності виявлення цих правопорушень Департаментом (з **26%** у 2022 до **31%** у 2023 році) із загальної кількості задокументованих Нацполіцією, а також про стратегічний пріоритет напряму боротьби з наркозлочинністю, особливо в умовах правового режиму воєнного стану.

Уже у 2024 році кількість викритих злочинів підрозділами НП України у цій сфері становила **2167**, з яких **447** припадали на результативність ДСР (**21%**). Пікове навантаження зафіксовано вже за перші чотири місяці 2025 року, зважаючи що за вказаний період вже виявлено **2038** злочинів, вчинених ОЗГ у межах НП України, з яких частка викритих ДСР правопорушень тримається на рівні **20%**, або 413 епізодів.

Особливістю цієї категорії злочинів є велика кількість епізодів у межах одного кримінального провадження, що також впливає на статистичну питому вагу. Наприклад, у випадках фіксації діяльності ОГ або синдикатів до одного провадження може бути включено десятки й навіть сотні окремих епізодів збуту чи транспортування заборонених речовин. Саме тому в умовах формального обліку кількості злочинів навантаження за цією статтею суттєво перевищує інші категорії правопорушень.

Злочини, які набули актуальності в період воєнного стану

(ст. 332, ст.ст. 262-263 КК України)

Злочини, передбачені статтями 262 та 263 Кримінального кодексу України, що стосуються незаконного обігу, викрадення, зберігання чи збуту вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових речовин, мають критичне значення в контексті забезпечення національної безпеки, особливо в умовах воєнного стану та посилення ризиків неконтрольованої мілітаризації суспільства.

Аналіз статистичних показників за 2022–2025 роки свідчить про стабільне зростання кількості виявлених злочинів у цій категорії. Якщо у 2022 році зафіксовано **9** випадків, виявлених всією системою НП України (з них **8** –

силами ДСР, що становить **88,9%** від загального показника підрозділу), то вже у 2023 році цей показник зріс до **40**, із яких **19** – результат роботи ДСР (**47,5%** від загального масиву кримінальних правопорушень даного виду, вчинених в складі ОЗГ). Динаміка продовжилася у бік зростання і у 2024 році, де із виявлених **44** фактів – **8** досягнуто силами ДСР.

Особливо виразним є різкий стрибок показника у першому кварталі 2025 року, коли вже за чотири місяці виявлено **40** кримінальних правопорушень за ст. 262–263 КК України, з яких **3** – виявлено ДСР. Якщо прогнозувати таку динаміку на річний період, можна прогнозувати суттєве зростання загального обсягу злочинів цієї категорії, вчинених ОГ та ЗО, що вказує на тривожну тенденцію до активізації незаконного обігу зброї в умовах затяжного збройного конфлікту та ослаблення контролю над військовими ресурсами.

Незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України). У 2025 році означене кримінальне правопорушення включено до переліку пріоритетних для аналітичного моніторингу. Це пов'язано з різким зростанням актуальності даної категорії злочинів у контексті:

- тривалого воєнного стану;
- посилення мобілізаційних заходів;
- спроб громадян незаконно покинути територію України з метою ухилення від військового обов'язку.

За січень – квітень 2025 року загальна кількість виявлених злочинів за ст. 332 (НП України) складає **220**, з них 132 випадки викрито силами ДСР.

Достатньо високі показники засвідчують концентрацію зусиль НП України (в першу чергу ДСР) саме в цьому напрямі, що цілком обґрунтовано з огляду на актуальність проблеми в умовах війни. Зміна структури кримінального ландшафту – з фокусом на міграційно-прикордонні порушення, пов'язані з національною безпекою – спричинила необхідність оперативного реагування з боку спеціалізованих підрозділів.

1.3. Аналіз застосування запобіжних заходів до учасників

Запобіжні заходи є одним із ключових етапів кримінального процесу, що свідчить не лише про факт виявлення учасників ОЗГ, а й про силу доказової бази, достатньої для ініціювання судового контролю.

Загалом працівники НП України у 2022 році забезпечили застосування запобіжних заходів стосовно **939** учасників ОЗГ, **450** з яких взяті під варту. Із них **460** ініційовано за оперативного супроводу кримінальних проваджень ДСР, **221** з яких обрано тримання під вартою, що становить **48%**. Така пропорція свідчить про практично рівний розподіл навантаження між ДСР та іншими оперативними службами НП України разом узятими.

Кількість застосованих запобіжних заходів у 2023 році зросла до **1227**, з яких **549** припадає на ДСР. Частка становить **44,7%**, що вказує на збереження тенденції паритетного внеску між структурними підрозділами. При цьому кількість осіб, взятих під варту, складала відповідно **563** по НП України та **241** відносно фігурантів, супроводжуваних Департаментом.

2024 рік характеризується піковими показниками: **1853** осіб отримали запобіжні заходи за результатами роботи НП України. Силами ДСР забезпечено **786** таких заходів, що склало **42,4%**. Зниження питомої ваги ДСР, попри абсолютне зростання кількості осіб, пов'язано з розширенням сфери діяльності оперативних підрозділів, залученням слідчих підрозділів на загальнонаціональному рівні, а також доповненням функцій ДСР розкриттям злочинів, які набули актуальності в період війни.

У 2025 році загальна кількість запобіжних заходів за 4 місяці 2025 року складає **990**, з яких **362** здійснені за оперативного супроводу ДСР, що становить **36,5%**.

1.4. Кримінально-правова характеристика організованих груп. Ознаки організованої злочинності

Відповідно до ст. 26 КК України співучастю у кримінальному правопорушенні є умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення. Проте співучасть може виступати у таких формах:

- група осіб;
- організована група;
- злочинна організація (ст. 28 КК України).

Кримінальне правопорушення визнається вчиненим ОГ, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи⁶.

Відповідно до Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності під «організованою злочинною групою» розуміється структурно оформлена група у складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено з метою здійснення одного або декількох серйозних злочинів або злочинів, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, для того щоб одержати, прямо або посередньо, фінансову або іншу матеріальну вигоду⁷.

Аналіз ознак організованості групи як форми співучасті, викладених у ч. 3 ст. 27 і ч. 3 ст. 28 КК України, дозволяє визначити наступні **ознаки організованої групи**:

- 1) у складі групи має бути не менше трьох осіб;
- 2) група повинна бути стійким об'єднанням осіб;

⁶ Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n115>

⁷ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

- 3) у складі групи має бути учасник, який виконував функції організатора;
- 4) створення такого об'єднання повинно мати на меті вчинення певної множини злочинів (не менше двох) або одного злочину, але який потребує ретельної і тривалої підготовки;
- 5) злочинна діяльність членів групи має здійснюватися за єдиним узгодженим планом;
- 6) члени групи повинні здійснювати окремі призначені їм функції в механізмі вчинення запланованого злочину⁸.

Питання кількісного складу ОГ наочно продемонстровано у наведеному нижче судовому рішенні. Так, вироком місцевого суду ОСОБА_26 визнано винуватим та засуджено за те, що він *на початку січня 2015 року створив та очолив організовану групу, залучивши до її складу ОСОБА_24, ОСОБА_25, ОСОБА_27, які об'єднались у злочинне угруповання для незаконних дій з наркотичними засобами. ОСОБА_26 виконував загальне керівництво групою, розподіляв ролі між членами групи, визначав і узгоджував зі співучасниками порядок діяльності, пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів, підшукував потенційних покупців серед наркозалежних осіб, безпосередньо збував наркотичний засіб та розпоряджався отриманими від реалізації наркотичних засобів коштами*⁹.

Окрім кількісної ознаки учасників ОГ варто звернути увагу на організатора, роль якого є вкрай важливою для доказування досліджуваного нами виду співучасті.

У свою чергу проаналізувавши погляди науковців щодо **ознак ОГ** А.М. Лазебний та Б.С. Левицький поділили їх на основні чотири групи за такими факторами:

– **за ознаками організованості:** виражені організаційно-управлінські структури та ієрархічність груп, наявність єдиних норм поведінки, системи

⁸ Волобуєв А. Ознаки організованої групи та їх доказування у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 05.12.2024). Дніпро, 2024. С.20–23.

⁹ Постанова Касаційний кримінальний суд від 16 січня 2019 року. Справа №751/7557/15-к. Провадження № 13-37кц18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298340>

санкцій та їхня практична реалізація; наявність лідера та чіткий розподіл ролей і функцій у групі;

– **за характером діяльності:** стійкий, запланований і законспірований характер злочинної діяльності, наявність спільних цілей, орієнтація на максимально високі прибутки; постійний і тривалий характер злочинної діяльності; прагнення до встановлення міжрегіональних зв'язків; активне поширення антигромадської ідеології; учинення нетрадиційних злочинів (викрадення людей); установа контактів з працівниками правоохоронних органів;

– **за ознаками матеріального забезпечення:** висока технічна забезпеченість; використання сучасних технічних засобів, транспорту та зброї; наявність значних грошових сум, матеріальна підтримка членів групи;

– **за особливостями забезпечення злочинної діяльності:** наявність корумпованих зв'язків з представниками державної влади та правоохоронних органів; цілеспрямована розробка заходів протидії правоохоронним органам; наявність системи нейтралізації форм соціального контролю¹⁰.

У контексті наведеного доповнимо, що окремі науковці виділяють ще й додаткові ознаки ОГ, які безпосередньо не визначені законодавством. До таких відносять:

- 1) ієрархічна будова та наявність керівника;
- 2) розподіл ролей та функцій між учасниками групи (завдяки цьому група діє ефективно та злагоджено);
- 3) діяльність групи здійснюється на основі планування;
- 4) мобільність, озброєність і висока технічна оснащеність групи;
- 5) стійкість, згуртованість і постійність складу групи;
- 6) дисципліна, наявність у групі системи норм і правил поведінки;
- 7) діловий характер стосунків між членами групи;
- 8) єдина матеріальна база;

¹⁰ Лазебний А.М., Левицький Б.С. Криміналістичне забезпечення розслідування організованої злочинності. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С.189–198. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/law/article/view/172/163>

9) своєрідні способи формування груп. Як правило, члени групи приєднуються до неї добровільно, але (як виняток) бувають і ті особи, які втягнуті в злочинну діяльність за допомогою шантажу або погроз;

10) наявність злочинного досвіду у членів групи;

11) тривалість та конспіративний характер діяльності, спрямованість на отримання значних прибутків;

12) наявність корумпованих зв'язків є однією з важливих ознак ОГ, що забезпечують не лише тривале їхнє функціонування, а й розвиток у майбутньому. Чим більше ОЗГ, тим вищий рівень її корумпованих зв'язків¹¹.

Встановлення наведених ознак під час досудового розслідування є окремими тактичними завданнями, які для свого вирішення, як правило, потребують проведення комплексів слідчих (розшукових) дій – тактичних операцій¹².

Разом з тим, на практиці виникають проблеми й помилки під час визначення ознак організованості певної злочинної групи. Зокрема, мають місце факти, коли у кримінальних справах ОЗГ належать до груп осіб, які вчинили злочин за змовою, та навпаки. **Тому для визнання злочину таким, що вчинений ОГ, в кожному конкретному випадку необхідно зазначати, за якими ознаками злочинна група організована.**

Основним критерієм, який є підставою для розподілу груп на види та їх ознаки, є ступінь організованості та стійкості показників розвитку. Визначаючи межі якісного рівня ОГ, наука криміналістика тісно пов'язана з науками кримінального циклу. З іншого боку, криміналістика має враховувати закономірності, які притаманні цьому виду злочинного об'єднання, що володіє чітко вираженими системними якостями.

¹¹ Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2010. 304 с.

¹² Волобуєв А. Ознаки організованої групи та їх доказування у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 05.12.2024). Дніпро, 2024. С.20–23.

Організованість – це основна відмінність організованої злочинності від будь-якої іншої. Дослідники організованої злочинності неодноразово зазначали, що неможливо охарактеризувати її тільки кількісними показниками.

Ієрархічність передбачає наявність системно-структурної побудови групи, яка включає загальне керівництво (лідерів), чітко визначену підпорядкованість рядових членів, вертикальні зв'язки між вищими та нижчими структурами об'єднання¹³.

Злочинний результат є наслідком саме *спільних* винних діянь співучасників, при цьому всі вони повинні прагнути цього злочинного результату. Відсутність причинного зв'язку між діяльністю співучасників і злочинним результатом, що настав, виключає відповідальність за співучасть у злочині. *Спільність діяльності виражається в тому, що:*

1) злочин вчиняється взаємопов'язаними і взаємообумовлюючими діями учасників ОГ;

2) ці дії призводять до настання єдиного для всіх злочинного результату;

3) між діями кожного співучасника з одного боку, і загальним злочинним результатом з другого боку, існує причинний зв'язок. В ОГ ступінь спільності, характер об'єднання злочинців носить більш стійкий, більш небезпечний характер. Спільність дії означає, що члени ОГ направляють свої зусилля на досягнення єдиного злочинного результату¹⁴. Так, у вироку Деснянського районного суду м. Чернігова було зазначено, що *до складу організованої групи входили особи, які були попередньо обізнані із загальновідомим злочинним планом, розробленим Особою АДРЕСА_3,*

¹³ Лазебний А.М., Левицький Б.С. Криміналістичне забезпечення розслідування організованої злочинності. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С.189–198. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/law/article/view/172/163>

¹⁴ Коваленко В.Ф. Форма співучасті: організована група. Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (заочна форма). 2019. С. 259–261. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8659/1/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%90%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B0%20%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%8F.pdf#page=258>

механізмом і схемою вчинення тяжких злочинів, були згідні із ним і відповідно до якого вчиняли злочини¹⁵.

Організована група створюється для того, щоб досягнути спільного, єдиного злочинного результату. **Стійкість** – ознака організованої групи прямо передбачена законодавцем. **Безумовною ознакою стійкості групи** є вчинення багатьох епізодів однорідних злочинів чи кількох різних злочинів стабільним складом групи протягом значного періоду часу¹⁶. Так, у згадуваному вироку було зазначено, що ОГ була стійким, попередньо зорганізованим об'єднанням, створена з метою вчинення тяжких злочинів, яка стабільно діяла протягом тривалого часу¹⁷.

Ознака стійкості групи характеризує її передусім як соціально-психологічне утворення (феномен) і проявляється в існуванні між членами групи сталих соціальних зв'язків. Їх проявом можуть бути періодичні зустрічі (виїзди на пікніки, риболовлю, мисливство, святкування родинних свят тощо), під час яких обговорюються плани сумісної злочинної діяльності¹⁸.

Розподіл ролей та функцій між учасниками групи (виділено як додаткову ознаку). Завдяки цьому група діє ефективно та злагоджено¹⁹, а саме розподіл ролей свідчить про стійкість та серйозність намірів вчинення злочинів. Так, у вирокі Лебединського районного суду Сумської області від 26 лютого 2024 року було зазначено, що *найвищу (першу) ланку у організованій групі, особа № 1 відвів собі, згідно чого йому, як організатору та її вищому керівнику, підпорядковувались всі інші учасники організованої групи, які безумовно, чітко і своєчасно виконували всі його вказівки, настанови та вимоги. При цьому, саме особа № 1 визначав напрямки злочинної діяльності, розробляв плани вчинення*

¹⁵ Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 01.07. 2024 р. Справа №750/5140/24. Провадження №1-кп/750/361/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120083512>

¹⁶ Волобуєв А. Ознаки організованої групи та їх доказування у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 05.12.2024). Дніпро, 2024. С.20–23.

¹⁷ Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 01.07. 2024 р. Справа №750/5140/24. Провадження №1-кп/750/361/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120083512>

¹⁸ Волобуєв А. Ознаки організованої групи та їх доказування у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 05.12.2024). Дніпро, 2024. С.20–23.

¹⁹ Чаплинський К.О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2010. С.87.

злочинів і доводив їх до виконавців, особисто координував злочинну діяльність учасників організованої групи згідно з ієрархічною побудовою, приймав рішення про включення до її складу нових членів, здійснював контроль за їх діяльністю, особисто приймав участь у вчиненні злочинів, доручав учасникам організованої групи підшукування місць збуту викраденого газового конденсату, розподіляв отримані злочинним шляхом гроші від вчинення злочинних дій.

Другу ланку у ієрархії організованої групи особи №1 займали найбільш довірені особи, що підпорядковувались останньому, здійснювали разом із ним безпосереднє виконання злочинів, тобто викрадення газового конденсату та подальше його перевезення до місць зберігання (відстою). Такі особи поділяли погляди організатора щодо можливості вчинення корисливих злочинів, з метою незаконного, швидкого збагачення, безпосередньо вчиняли злочини, відповідно до відведеної їм ролі та розробленого плану вчинення злочинів, керували діями осіб, які не входили до складу організованої групи і яких використовували для вчинення злочинів, а також тих, яким взагалі не було відомо про злочинну діяльність членів організованої групи.

Третя ланка у організованій групі була відведена невстановленим особам (досудове розслідування відносно яких здійснюється інших кримінальних провадженнях) з числа охорони на об'єктах видобування газового конденсату, які за погодженням із особою №1, його довіреними особами, відповідно до розподілених ролей, умисно, з метою неправомірного збагачення, отримуючи від учасників організованої групи інформацію про те, коли та в якому саме місці буде вчинятися крадіжка, усвідомлюючи, що своєю бездіяльністю надають змогу іншим учасникам організованої групи вчиняти протиправні дії, шляхом умисного не патрулювання зазначених місць, надавали змогу вчиняти крадіжки нафтопродуктів.

Окрім цього, до третьої ланки організованої групи, за погодженням із організатором, його довіреними особами, увійшли їх раніше знайомі особи (досудове розслідування відносно яких здійснюється у інших кримінальних провадженнях), які поділяючи погляди на швидке та протиправне збагачення,

шляхом вчинення крадіжок газового конденсату і його незаконного збуту, відповідно до розподілених ролей, забезпечували конспірацію щодо вчинених злочинів та недопущення викриття злочинної діяльності правоохоронними органами, а також забезпечували місцями зберігання викраденої вуглеводневої сировини і підшукуванням місць для подальшої її збуту²⁰.

Як видно, у приведеному вирокі чітко простежується **ієрархічна модель організованої групи**, що є ключовим елементом для кваліфікації такого об'єднання згідно з положеннями КК України. Згадка про «першу», «другу» та «третю» ланки групи ілюструє наявність жорсткої вертикальної структури підпорядкування, де **особа № 1** виступає як організатор, координатор і стратег.

Окрім цього, представлена у зазначеному вирокі **функціональна диференціація** учасників групи засвідчує, що кожен із них виконував конкретну роль, що прямо сприяє ефективному здійсненню злочинної діяльності. Організатор не лише визначав напрямки дій, а й особисто координував і контролював їх виконання, що підкреслює високий рівень узгодженості й планування. Відмітимо й **використання сторонніх осіб**, які хоча і не були формально частиною ОГ, але виконували допоміжні функції (як-то охоронці або особи, що забезпечували зберігання та збут), що свідчить про складну й гнучку структуру злочинного об'єднання. Така модель співучасті створює додаткові труднощі для розслідування та виявлення усіх учасників групи. Згадка про **спільні погляди учасників на злочинну діяльність**, прагнення до незаконного збагачення та дотримання розподілених функцій свідчить про **стійкий, консолідований характер злочинної групи**, що, згідно з теорією кримінального права, є однією з основних відмінностей організованої злочинності від звичайної групової злочинності.

Про розподіл функцій та їх змістовну складову наголошується у вже згаданому вирокі Деснянського районного суду м. Чернігова, де прямо зазначено, що з метою забезпечення стабільного функціонування злочинної

²⁰ Вирок Лебединського районного суду Сумської області від 26 лютого 2024 року. Справа № 950/3086/23. Провадження 1-кп/950/67/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117221487>

діяльності між учасниками організованої групи були визначені конкретні функції, зокрема, **Особа №1 як організатор повинен був:**

здійснювати загальне керівництво цією групою;

підшукувати та залучати до складу організованої групи учасників;

ініціювати вчинення конкретних злочинів, визначати учасників організованої групи чи інших осіб, які повинні брати участь у їх вчиненні, а також розподіляти між ними злочинні ролі;

розробляти план вчинених злочинів та план дій кожного з її членів під час їх підготовки та вчинення;

встановлювати загально визначені правила поведінки та забезпечувати їх дотримання учасниками організованої групи;

використовувати програмне забезпечення (месенджери), призначені для передачі повідомлень, файлів та здійснення аудіодзвінків через мережу Інтернет при спілкуванні між учасниками злочинної групи;

підшукати не встановлене на теперішній час досудовим розслідуванням місце у якому виготовлятимуться легкозаймісті суміші із паливно-мастильних матеріалів, гнітів та скляних пляшок;

забезпечувати звітування перед замовником шляхом пересилання відеозапису щодо реалізації замовлення умисного пошкодження чужого майна шляхом підпалу;

забезпечувати фінансування злочинної діяльності, а також розподіляти кошти, отримані внаслідок учинення злочинів, між учасниками організованої групи та іншими особами;

безпосередньо вчиняти умисні пошкодження чужого майна шляхом підпалів;

уживати інших заходів, спрямованих на забезпечення функціонування організованої групи в цілому.

У свою чергу Особа № 2 як організатор повинен був:

здійснювати загальне керівництво цією групою;

підшукувати осіб, які мають намір за визначений розмір коштів, замовити вчинення умисного пошкодження чужого майна, шляхом підпалу;

ініціювати вчинення конкретних злочинів, визначати учасників організованої групи чи інших осіб, які повинні брати участь у їх вчиненні, а також розподіляти між ними злочинні ролі;

встановлювати загально визначені правила поведінки та забезпечувати їх дотримання учасниками організованої групи;

використовувати програмне забезпечення (месенджери), призначені для передачі повідомлень, файлів та здійснення аудіодзвінків через мережу Інтернет при спілкуванні між учасниками злочинної групи;

забезпечувати звітування перед замовником шляхом пересилання відеозапису щодо реалізації замовлення умисного пошкодження чужого майна шляхом підпалу;

забезпечувати фінансування злочинної діяльності, а також розподіляти кошти, отримані внаслідок учинення злочинів, між учасниками організованої групи та іншими особами;

уживати інших заходів, спрямованих на забезпечення функціонування організованої групи в цілому.

*З метою забезпечення стабільного та безперебійного функціонування організованої групи Особа АДРЕСА_3 залучили осіб, які відповідали за **безпосереднє вчинення умисних пошкоджень чужого майна** шляхом підпалу, а саме: ОСОБА_5, Особу АДРЕСА_5, які надавши свою згоду на участь в організованій групі, повинні були:*

забезпечувати закупівлю з метою подальшого використання у злочинній діяльності паливно-мастильних матеріалів;

застосовувати навички у сфері виробництва легкозаймистих сумішей;

застосовувати навички прицільного метання скляних пляшок, наповнених легкозаймистою сумішшю та підпаленими гнітами;

використовувати програмне забезпечення (месенджери), призначені для передачі повідомлень, файлів та здійснення аудіодзвінків через мережу Інтернет при спілкуванні між учасниками злочинної групи;

використовувати у злочинній діяльності транспортні засоби з метою перевезення безпосередніх виконавців та заздалегідь виготовлених легкозаймистих сумішей із паливно-мастильних матеріалів, гнітів та скляних пляшок до місця вчинення умисного пошкодження чужого майна шляхом підпалу;

безпосередньо вчиняти умисні пошкодження чужого майна, шляхом підпалів;

здійснювати відео фіксацію вчинення умисного пошкодження чужого майна шляхом підпалу з метою звітування перед замовником щодо виконання замовлення;

дотримуватись загально визначених керівниками організованої групи правил поведінки тощо²¹.

Аналогічний розподіл ролей та функцій учасників ОГ було зазначено у вирокі Києво-Святошинського районного суду Київської області²².

Таким чином, аналіз судової практики у кримінальних провадженнях зазначеної категорії дає підстави для висновку, що **найбільш проблемним є доказування стійкості групи (як ознаки її організованості) та наявності організатора (сторона захисту, як правило, оспорує наявність таких ознак у судах всіх інстанцій)²³.**

Проте не всі суди першої інстанції правильно тлумачать легальні ознаки організованої групи. Так, у Постанові кримінального суду останній зазначив, що суд першої інстанції у своєму аналізі щодо наявності ознак організованої групи

²¹ Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 01.07. 2024 р. Справа №750/5140/24. Провадження №1-кп/750/361/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120083512>

²² Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 28.02.25 р. Справа № 381/1995/24. Провадження № 1- кп/369/1167/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125631325>

²³ Волобуєв А. Ознаки організованої групи та їх доказування у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 05.12.2024). Дніпро, 2024. С.20–23.

виходив із критеріїв, не передбачених законодавством. Наприклад, суд визначив, що ознаками організованої групи мають бути:

- наявність правил поведінки та статутів;
- активна протидія органам досудового слідства та судам;
- висока активність об'єднання;
- спротив викриттю злочинної діяльності.

Такі ознаки організованої групи не містяться в законі, тому рішення суду виключити наявність організованої групи через недоведеність цих ознак є необґрунтованим²⁴.

1.5. Організовані злочинні об'єднання у кримінальному законодавстві України та зарубіжних країн

Окремо заслуговує на увагу питання стосовно того, що в низці статей КК України встановлено кримінально-правові заборони створення спеціальних видів злочинних об'єднань та участі в них. Так:

а) у ст. 143 КК України передбачено відповідальність за участь у транснаціональних організаціях, які займаються порушенням встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини;

б) у ст. 181 КК України – за організацію або керівництво групою, діяльність якої здійснюється під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів і поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю людей або статевою розпустою;

в) у ст. 257 КК України – за організацію озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі;

г) у ст. 258-3 КК України – за створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою групою чи організацією або участь

²⁴ Постанова Касаційного кримінального суду від 15 травня 2018 року. Справа № 1кп/67/2014. Провадження № 51-3675км18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74660050>

у ній, а також організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації;

д) у ст. 260 КК України – за створення не передбачених законами України воєнізованих або збройних формувань, участь у їх діяльності, керівництво зазначеними формуваннями, їх фінансування, постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки, участь у складі цих формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян;

є) у ст. 392 КК України – за організацію з метою тероризування в установах виконання покарань засуджених, напад на адміністрацію організованої групи, активну участь у такій групі.

Цікаво зауважити, що аналогічні види злочинних об'єднань зустрічаються і у кримінальному законодавстві інших країн.

Найбільш поширені види загальних та спеціальних злочинних об'єднань у зарубіжних країнах²⁵

Вид злочинного об'єднання	Країни, у законодавстві яких криміналізовано створення злочинного об'єднання та участь у ньому
Організована група	Англія, Болгарія, Боснія і Герцеговина, Грузія, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Нова Зеландія, Норвегія, Румунія, Сербія, Словаччина, Фінляндія, Чехія, Шотландія, країни СНД тощо
Злочинна організація	Австрія, Албанія, Бельгія, Боснія і Герцеговина, Бразилія, Ватикан, Греція, Естонія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Кіпр, Латвія, Литва, Ліхтенштейн, Люксембург, Македонія, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Словаччина, Словенія, Таїланд, Тринідад і Тобаго, Туреччина, Угорщина, Польща, Португалія, Хорватія, Чорногорія, Швейцарія, Ямайка, країни СНД тощо
Банда	Австрія, Албанія, Англія, Бельгія, Грузія, Індія, Латвія, Литва, Македонія, США, Тринідад і Тобаго, Угорщина, країни СНД тощо
Терористичні об'єднання	Австралія, Австрія, Албанія, Андорра, Бельгія, Греція, Грузія, Естонія, Іспанія, Канада, Литва, Ліхтенштейн, Мальта, Нідерланди, Португалія, Словаччина, Угорщина, Фінляндія, Чорногорія, країни СНД тощо
Незаконні воєнізовані або	Австрія, Албанія, Аргентина, Бразилія, Греція, Грузія, Данія, Німеччина, Норвегія, Фінляндія, Франція, країни СНД тощо

²⁵ Вознюк А.А. Види організованих злочинних об'єднань у кримінальному законодавстві України та зарубіжних країн. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 4 (91). С. 53–67. URL: https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/_VA=8_4_2017-53-66.pdf

збройні формування	
--------------------	--

Окрім організованої групи, злочинної організації, банди, терористичних об'єднань, незаконних воєнізованих або збройних формувань у законодавстві окремих країн криміналізовані створення інших, особливих, нетипових видів злочинних об'єднань²⁶.

Приклади нетипових видів злочинних об'єднань, створення та участь в яких криміналізована в інших країнах

Види злочинних об'єднань	Країни, в яких криміналізовано створення злочинного об'єднання та участь у ньому
Незаконне релігійне об'єднання	Білорусія, Вірменія, Киргизія, Латвія, Росія
Антиконституційна організація	Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Сербія
Злодійське співтовариство	Грузія
Угруповання, що займається рекетом	Грузія
Група або організація, яка має на меті дискримінацію чи проповідує расову, етнічну, національну або релігійну ненависть до групи людей	Литва, Словаччина
Військовий корпус, група або асоціація	Данія
Екстремістське співтовариство	Росія, Казахстан, Киргизія, Таджикистан, Латвія, Узбекистан
Сепаратистське та фундаменталістське об'єднання	Узбекистан
Структурована злочинна група	Албанія
Організований злочинний синдикат	Індія
злочинна організація мафіозного типу	Італія
злочинне співтовариство	Росія, Казахстан, Угорщина
Транснаціональна організована група, транснаціональна злочинна організація, транснаціональне злочинне співтовариство	Казахстан

До речі, у законодавстві певних країн злочинні об'єднання спеціалізуються на окремих видах злочинів. Так, у ст. 284/а Кримінального кодексу Албанії

²⁶ Там само.

встановлено відповідальність за організацію або керівництво злочинними організаціями із метою культивування, виробництва, виготовлення або незаконного перевезення наркотиків²⁷. У ст. 418-с Кримінального кодексу Македонії криміналізовано створення злочинного об'єднання, що має на меті торгівлю людьми, торгівлю неповнолітніми та незаконне ввезення мігрантів та участь у ньому²⁸.

За певних умов до злочинних об'єднань можна віднести бунт. Наприклад, у ст. 232 Кримінального кодексу Камеруну криміналізовано бунт, який означає збір на громадському шосе п'яти і більше осіб у спосіб, що передбачає можливість порушення громадського порядку. Водночас у ст. 233 йдеться про озброєний бунт²⁹, що має певні схожі риси зі збройним об'єднанням.

Значна частина спеціальних видів злочинних об'єднань є своєрідними модифікаціями загальних видів таких об'єднань – груп осіб за попередньою змовою, організованих груп, злочинних організацій, що характеризуються додатковими спеціальними ознаками, які визначають характер і ступінь їх суспільної небезпеки³⁰.

Таким чином, у кримінальному законодавстві зарубіжних країн різні злочинні об'єднання позначаються не лише різними, але і єдиним (у межах юрисдикції однієї держави) узагальнюючим терміном (наприклад, злочинне об'єднання). Криміналізація в одних країнах організованої групи, а в інших – злочинної організації частково обумовлюється врахуванням законодавцями цих країн рекомендацій різних міжнародних нормативно-правових актів – в одних випадках Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від

²⁷ Criminal Code of the Republic of Albania. 1995. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

²⁸ Legislative Guides for the Implementation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. New York. 2004. URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/Legislative%20guides_Full%20version.pdf

²⁹ United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. 2000. URL: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/united_nations_convention_organised_crime_en_1.pdf

³⁰ Maharashtra Control of Organised Crime Act No. 30. 1999. URL: <http://www.satp.org/satporgtp/countries/india/document/actandordinances/maharashtra1999.htm>

15 листопада 2000 р.³¹, а в інших – Рамкового рішення Ради ЄС про боротьбу з організованою злочинністю від 24 жовтня 2008 р.³² У зв'язку з цим, як правильно зазначає А.А. Вознюк³³, поняття організованої групи, що застосовується у кримінальному законодавстві України не можна ототожнювати ні з організованими групами, ні зі злочинними організаціями, про які згадується у вищезазначених міжнародних нормативно-правових актах. Натомість поняття організованої групи та злочинної організації, про які зазначено в цих документах, можна порівнювати лише зі злочинною організацією, криміналізованою у ч. 4 ст. 28 та ст. 255 КК України.

³¹ United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. 2000. URL: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/united_nations_convention_organised_crime_en_1.pdf

³² Council Framework Decision on the fight against organised crime. 2008. URL: http://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2008/841/oj

³³ Вознюк А.А. Види організованих злочинних об'єднань у кримінальному законодавстві України та зарубіжних країн/ *Вісник Національної академії правових наук України* 2017. № 4 (91). С. 53–67. URL: https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/_VA=8__4_2017-53-66.pdf

РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

2.1. Доказування у кримінальних правопорушеннях, вчинених організованими групами

Виявлення злочинів – процес, під час якого приховані (латентні) кримінальні правопорушення стають відомими правоохоронним органам, і з цього моменту виникає законний обов'язок розглянути матеріали про наявність ознак кримінального правопорушення, розкрити та розслідувати його. Однією з причин неналежного розслідування є відсутність ефективної методики розслідування, неналежна організованість дій слідчого на початковому етапі розслідування³⁴. Невипадково криміналісти рекомендують доручати розслідування розглядуваної категорії кримінальних проваджень спеціальним СОГ, в яких обов'язково передбачати залучення співробітників спеціальних підрозділів по боротьбі із злочинними організаціями та злочинними угрупованнями. Відповідно від цього також буде залежати ефективність розслідування та виявлення ознак вчинення злочину безпосередньо організованою групою³⁵.

Доказування ознак вчинення кримінального правопорушення організованою групою осіб є набагато складнішим в порівнянні з доказуванням, коли йдеться про звичайну групу або групу, яка діяла за попередньою змовою. Це обумовлено значно ширшим колом обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні. Фактично слідчому потрібно дослідити і належним чином зафіксувати не тільки обставини вчинення кримінального правопорушення, але й вузлові елементи формування і розвитку організованої

³⁴ Мірковець О.М. Розслідування розбоїв, вчинених організованою групою в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Маріуполь, 2021. С.90. URL: https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/09/mirk_dys.pdf

³⁵ Ковальова В.О. Розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами: загальна характеристика. *Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики*: матеріали всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 09 груд. 2022 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2022. С. 177–179.

групи як соціально-психологічного феномену. При цьому потрібно враховувати, що *група осіб може набувати ознак організованості протягом досить тривалого часу*. **Таким чином, ключовими елементами доказування є:**

- залучення лідером (організатором) протягом певного часу членів групи з наміром здійснення сумісної злочинної діяльності і керування ними;
- підпорядкування членів групи певним правилам поведінки і вказівкам керівника;
- розподілення ролей між членами групи у механізмі злочинної діяльності з виділенням ролі керівника;
- наявність практики планування злочинної діяльності та виконання єдиного плану членами групи;
- стабільність персонального складу групи при вчиненні кількох кримінальних правопорушень³⁶.

Таким чином, під час розслідування злочинів, вчинених ОГ, доказуванню (окрім класичних обставин, передбачених у ст. 91 КПК України) підлягають елементи, які притаманні досліджуваному нами виду співучасті. Такі обставини можна називати додатковими або спеціальними:

1. Наявність ознак організованої групи або злочинної організації:

- ознаки стійкості, структурованості, ієрархії;
- тривалість існування;
- наявність плану, розподілу ролей;
- спільна мета (злочинна діяльність).

2. Ролі учасників:

- організатор, виконавці, пособники, підбурювачі;
- дії кожного члена групи;
- способи координації дій.

3. Планування та підготовка злочину:

- хто і як планував вчинення злочину;

³⁶ Волобуєв А. Ознаки організованої групи та їх доказування у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 05.12.2024)*. Дніпро, 2024. С.20–23.

- засоби комунікації;
- використання технічних засобів.

4. Матеріальна або інша вигода: яким чином розподілялись прибутки, які способи легалізації доходів.

5. Заходи конспірації:

- використання псевдонімів, кодових слів;
- приховування доказів;
- вплив на свідків або правоохоронців.

6. Міжнародні або міжрегіональні зв'язки (за наявності). Використання службового становища:

- участь посадових осіб;
- прикриття діяльності групи.

Ці обставини можуть бути встановлені на підставі сукупності доказів: показань учасників, свідків, матеріалів НСРД, висновків експертиз, речових доказів, електронної інформації тощо.

Досліджуючи організовану злочинність у сфері злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, А.Ю. Поярков зазначив, що основна діяльність уповноважених суб'єктів доказування під час досудового розслідування зосереджена на зборі, перевірці та оцінці доказів. Ключовими джерелами доказів у кримінальних провадженнях, пов'язаних з обігом та збутом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, є речові докази та експертні висновки. Важливим аспектом досудового розслідування у цій категорії кримінальних правопорушень є вилучення об'єктів незаконного обігу та їх належне процесуальне оформлення відповідно до вимог КПК України. Саме сукупність зібраних доказів у кримінальному провадженні та їх адекватна оцінка слідчим, прокурором, слідчим суддею та судом дозволяє зробити відповідні висновки та ухвалити процесуальні рішення. Водночас помилки, допущені суб'єктами доказування під час дослідження та оцінки доказів, можуть призвести до прийняття неправильних рішень і порушення прав учасників кримінального провадження. На основі зібраних доказів у

кримінальному провадженні роблять висновки про наявність чи відсутність події кримінального правопорушення, винуватість або невинуватість особи у вчиненні правопорушення, а також встановлюють інші обставини, що мають значення для ухвалення відповідного рішення відповідно до КПК України. Досудове розслідування у кримінальних провадженнях про організовані групи та злочинні організації у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів має специфічний предмет доказування – наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги. Ефективність роботи з доказами суб'єктів, які проводять досудове розслідування, безпосередньо впливає на захист прав, свобод та інтересів учасників кримінального провадження, а також на виконання завдань кримінального провадження³⁷. Однак, перш ніж щось визнати речовим доказом, його спочатку потрібно належним чином оглянути та вилучити.

2.2. Особливості доказування окремих видів кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами

Сучасні організовані злочинні об'єднання використовують корупційні зв'язки для організації кримінально-протиправних схем (торгівлі наркотичними засобами, зброєю, людьми, незаконного перетину державного кордону, незаконного видобування бурштину, шахрайств, інших деліктів проти власності тощо) та уникнення заходів кримінально-правового характеру. За таких обставин правоохоронні органи (в першу чергу ДСР НП України) систематично вживають заходів щодо протидії організованій злочинності в нашій державі. Однак кримінально-правові інструменти, якими послуговуються правоохоронці у цьому процесі, далекі від досконалості. Серед таких інструментів важливе місце відводиться підставам кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) (ст. 255-2 КК України). А. Вознюк в одній зі своїх наукових робіт акцентував увагу на труднощах

³⁷ Поярков А.Ю. Правові засади доказування у кримінальних провадженнях про організовані групи та злочинні організації у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 84: ч. 4. С.111–117. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/17-3.pdf>

доказування злочину, передбаченого ст. 255-2 КК України³⁸. Їх сутність ним викладено наступним чином.

1. Складність (для доказування) конструкції цієї кримінально-правової заборони.

Так, диспозиція ст. 255-2 КК України звучить таким чином: «організація або сприяння у проведенні злочинного зібрання (сходки) представників злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив, для планування вчинення одного або більше злочинів, матеріального забезпечення чи координації злочинної діяльності, у тому числі розподілу доходів, одержаних злочинним шляхом, або сфер злочинного впливу, а також участь у такому зібранні (сходці), у тому числі з використанням засобів зв'язку». Для доказування цього злочину, наприклад, у формі участі в такому зібранні (сходці) необхідно довести:

- 1) факт його проведення;
- 2) участь у зібранні особи, якій ставиться у вину ст. 255-2 КК України.

Найскладнішим для доведення є перший елемент – факт проведення злочинного зібрання (сходки). Правоохоронці під час документування злочинного зібрання зазвичай знають хто зібрався, де, коли та з якою метою. Якщо час, місце та мету можна задокументувати під час проведення вказаного зібрання, то з доведенням статусу його учасників значно складніше. Виходячи з буквального та логічного тлумачення диспозиції ст. 255-2 КК України, для визнання певної зустрічі злочинним зібранням (сходкою) необхідна наявність на цьому зібранні щонайменше двох осіб, які належать до однієї з таких категорій суб'єктів:

- 1) представників злочинних організацій;
- 2) представників організованих груп;
- 3) представників осіб, які здійснюють злочинний вплив.

³⁸ Вознюк А. Організація, сприяння в проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці): підстави кримінальної відповідальності та практика правозастосування. *Протидія діяльності організованих злочинних об'єднань в Україні*: зб. наук. пр. / уклад.: А. Вознюк, О. Копан ; передм. Р. Сербина, А. Рубеля, Київ: Видавництво «Норма права», 2025. С. 83–87.

Вживання терміна «представник злочинної організації або організованої групи» означає, що для того, щоб довести наявність представництва, насамперед, слід буде встановити факт існування злочинної організації або організованої групи. Натомість факт існування таких об'єднань можна підтвердити у випадку засудження їх учасників. Тобто для встановлення будь-якого із зазначених статусів необхідним є предикатне кримінальне правопорушення. Наприклад, Особа-5, який був раніше судимим за п. 1, 7, 12 ч. 2 ст. 115 КК України та відбував покарання у виправній колонії, притягнуто до кримінальної відповідальності за умисне встановлення та поширення в суспільстві злочинного впливу за відсутності ознак, зазначених у ч. 5 ст. 255 КК України, вчинене в установі виконання покарань (ч. 2 ст. 2551 КК України) та сприяння у проведенні злочинного зібрання (сходки) та участь в ньому (ч. 1 ст. 2552 КК України)³⁹.

Мають місце і ситуації, коли до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 255-2 КК України, а саме за участь у злочинному зібранні (сходці) притягують осіб, що набули статусу суб'єкта підвищеного злочинного впливу, однак злочин, передбачений ч. 2 ст. 255-1 КК України, у вину такій особі не ставлять⁴⁰.

Водночас якщо йдеться про представника злочинної організації, то таких предикатів, як свідчить практика, має бути щонайменше два, оскільки ст. 255 КК України, зазвичай кваліфікується за сукупністю зі статтею Особливої частини КК України, яка визначає підстави кримінальної відповідальності за злочин, учинений учасниками злочинної організації. Відтак, до кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) можна притягнути лише у двох випадках:

1) коли злочинне зібрання (сходка) задокументоване разом з іншими злочинами, що свідчать про те, що особи, які брали в ньому участь, є представниками злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив;

³⁹ Вирок Садгирського районного суду м. Чернівці від 01 травн. 2024 р. Справа № 722/1455/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118745168>

⁴⁰ Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 27 черв. 2023 р. Справа № 308/10118/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116947637>

2) коли злочинне зібрання (сходка) відбувається у місцях позбавлення волі, тобто є особи, засуджені як учасники злочинних організацій або організованих груп, або особи, які здійснюють злочинний вплив.

Таким чином, концептуальні вади підстав кримінальної відповідальності за організацію, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) полягають у тому, що акцент зроблено на статусі учасників цього зібрання, а не на його меті, що суттєво ускладнює доказування цього злочину. До речі, ця проблема залишається і в ст. 7.1.6. «Участь у злочинному зібранні» проекту КК України, оскільки в диспозиції норми йдеться про особу, яка будучи учасником організованої злочинної групи, взяла участь у зібранні, а відтак, ст. 7.1.6. потребуватиме предиката у формі злочину, передбаченого ст. 7.1.5 (Створення організованої злочинної групи, керування нею, участь у ній)⁴¹.

2. Щодо суб'єкта участі у злочинному зібранні.

На перший погляд здається, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 255-2 КК України, спеціальний, а тому до кримінальної відповідальності за участь у злочинному зібранні можна притягнути лише осіб, які належать до однієї з трьох категорій наступних суб'єктів:

- 1) представників злочинних організацій;
- 2) представників організованих груп;
- 3) представників осіб, які здійснюють злочинний вплив.

Таку позицію у певних випадках висловлює сторона захисту у кримінальному провадженні⁴². Однак зазначене твердження помилкове, оскільки у ст. 255-2 КК України відсутні вказівки про спеціального суб'єкта злочину. У диспозиції кримінально-правової норми згадується лише про суб'єктів, присутність яких обов'язкова для ідентифікації певного зібрання як злочинного (сходки). Це означає, що в злочинному зібранні можуть брати участь інші особи, окрім представників злочинних організацій або організованих груп, або осіб, які здійснюють злочинний вплив. Більше того, в контексті форм об'єктивної сторони

⁴¹ Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проекту (станом на 1 серпня 2024 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-standom-na-01-08-2024.pdf>

⁴² Ухвала слідчого судді Голосіївського районного суду міста Києва від 07.08.2024 р. Справа № 752/4838/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121043360>

будь-які вказівки на суб'єкта злочину відсутні, що дає підстави зробити висновок про загального суб'єкта цього злочину. Зазначене стосується й інших форм об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 2552 КК України. Відтак особою, яка організовує злочинне зібрання (сходку), сприяє їй чи бере в ній участь може бути будь-яка фізична осудна особа, яка досягла шістнадцятирічного віку.

3. Для застосування ст. 255-2 КК України мають значення такі терміни, як «представник злочинної організації або організованої групи», «злочинний вплив», «особа, яка здійснює злочинний вплив», «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу», «вор в законі», «злочинна діяльність», «матеріальне забезпечення злочинної діяльності», «координація злочинно діяльності», «розподіл доходів, одержаних злочинним шляхом», «розподіл сфер злочинного впливу». Визначення понять «злочинний вплив» та «особа, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу» мають низку недоліків, на чому неодноразово наголошувалося в юридичній літературі⁴³. Водночас визначення інших термінів в кримінальному чи будь-якому іншому законі відсутні. Натомість у науковій літературі дефініції цих понять ґрунтовно не розроблені, а окремі позиції вчених щодо їх тлумачення є неоднозначними⁴⁴.

⁴³ Vozniuk A. Criminal and Legal Counteraction to the Activities of Criminal Authorities: The Ukrainian Model. Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs. 2022. Vol. 27, No. 1. PP. 9-19. DOI: 10.33270/0122271.9. <https://elar.naiu.kiev.ua/items/9b446f12-1c7b-4c9e-842d-90c92857c4c4>; Вознюк А. Протидія організованій злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1. С. 176–194. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18>; Вознюк А.А. Встановлення або поширення злочинного впливу: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3 (17). С. 21–39. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.3.03; Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 2551, 2552, 2553, 256 Кримінального кодексу України): наук.-практ. коментар / А.А. Вознюк, О.О. Дудоров, С.С. Чернявський. Київ : Норма права, 2021. 130 с.; Левчук В.О. «Вор в законі»: відоме поняття та нові кримінально-правові проблеми. *Нове українське право*. 2021. № 4. С. 245–251. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.4.36>; Нікітін А. О. Кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані зі злочинним впливом : дис. ... д-ра філос. : 081 «Право». Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2024. 288 с.; Околіт О.В. Кримінальна відповідальність за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній : дис. ... д-ра філос. : 081 «Право». Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2023. 272 с.

⁴⁴ Вознюк А. Організація, сприяння в проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці): підстави кримінальної відповідальності та практика правозастосування. *Протидія діяльності організованих злочинних об'єднань в Україні* : зб. наук. пр. / уклад.: А. Вознюк, О. Копан ; передм. Р. Сербина, А. Рубеля, Київ: Видавництво «Норма права», 2025. С. 83–87.

2.3. Процесуальні строки досудового розслідування: теоретико-практичний аспект

Питання процесуальних строків досудового розслідування щодо окресленої категорії кримінальних правопорушень стоїть дуже гостро, адже сама специфіка такого розслідування вимагає від слідчого та прокурора проведення великої кількості СРД та НСРД та інших процесуальних дій.

Відповідно до ч. 1 ст. 28 КПК України під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень.

Проте поняття «розумний строк» є оціночним, тобто таким, що визначається у кожному конкретному випадку з огляду на сукупність усіх обставин, він залежить від багатьох факторів та не повинен перевищувати меж необхідності. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені ст. 219 КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень. Законодавцем передбачено, що строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження.

Відповідно до ч. 3 ст. 219 КПК України, з дня повідомлення особі про підозру досудове розслідування повинно бути закінчене:

1) протягом сімдесяти двох годин - у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298-2 КПК України;

2) протягом двадцяти діб - у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім;

3) протягом одного місяця - у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому ч. 2 ст. 298-4 КПК України;

4) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.

Розслідування кримінальних правопорушень вчинених організованими групами та злочинними організаціями потребує значно більше часу, ніж розслідування інших кримінальних правопорушень, але водночас затягування строків створює ризики продовження злочинної діяльності, впливу на свідків, знищення доказів чи зловживання процесуальними правами однією зі сторін кримінального провадження. Саме тому законодавцем передбачено процедуру продовження строків досудового розслідування відповідно до конкретного ступеню тяжкості вчиненого кримінального правопорушення. Так, відповідно до положень ч. 4 ст. 219 КПК України строк досудового розслідування може бути продовжений у порядку, передбаченому параграфом 4 глави 24 КПК України. При цьому загальний строк досудового розслідування не може перевищувати:

1) одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, передбачених пп. 1 і 2 ч. 3 ст. 219 КПК України;

2) шести місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні нетяжкого злочину;

3) дванадцяти місяців із дня повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Таким чином, граничним строком досудового розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів є строк в дванадцять місяців з дня повідомлення особі про підозру. Зазначений граничний строк законодавцем вважається достатнім

для здійснення досудового розслідування та направлення провадження до суду у зазначеній категорії кримінальних проваджень.

Крім того, в результаті аналізу опитування респондентів (співробітники ДСР) щодо термінів завершення розслідування кримінальних правопорушень (що вчинялися у складі ОГ) встановлено, що строк розслідування тривав:

- від 5-ти до 12 місяців – 57%;
- від 3-х до 5-ти місяців – 30%;
- від 2-х до 3-х місяців – 7%;
- до 2-х місяців – 4%.

Наведені результати також засвідчують про те, що переважно запропоновані законодавцем строки є достатніми (за наявності умов для продовження строку досудового розслідування) для здійснення ефективного розслідування злочинів вчинених у складі ОГ та ЗО.

Позитивними виглядають законодавчі положення про те, що проведення досудового розслідування у розумні строки забезпечує прокурор, слідчий суддя (в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції), а судового провадження – суд. Прокурорський контроль за продовженням строку досудового розслідування є вкрай важливим, адже саме прокурор виступає гарантом дотримання законності під час досудового розслідування.

Досить виваженою є диференціація суб'єктів прийняття рішень про продовження строку досудового розслідування, зазначена у ч. 3 ст. 294 КПК України, а саме:

1) до трьох місяців – керівником окружної прокуратури, керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступником Генерального прокурора;

2) до шести місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора;

3) до дванадцяти місяців – слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із Генеральним прокурором чи його заступниками.

Виходячи із вказаних вище нормативних положень слідчий, прокурор мають аргументувати перед вищестоящим прокурором чи слідчим суддею необхідність продовження строків досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні. У своєму клопотанні слідчий, прокурор мають враховувати критерії для визначення розумності строків кримінального провадження, якими відповідно до ст. 28 КПК України є:

1) складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо;

2) поведінка учасників кримінального провадження;

3) спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень, а також зазначити інші підстави, які є суттєвими для продовження строку досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні.

Таким чином, за можливості строк досудового розслідування злочинів, що вчиняють організованими групами та злочинними організаціям, має бути мінімальним, але водночас розумним і достатнім для якісного та ефективного досудового розслідування.

Разом з тим, практики відшуковують шляхи оптимізації строку досудового розслідування конкретного кримінального провадження саме за рахунок криміналістичних рекомендацій. Серед причин цьому є той факт, що існують непоодинокі випадки, коли представники організованої злочинності *продовжують* злочинну діяльність навіть *після оголошення їм підозри*. З огляду на такі обставини та враховуючи, що злочини, які вчиняються організованими групами чи злочинними організаціями (за ступенем тяжкості), є тяжкі або особливо тяжкі, - в такій категорії кримінальних проваджень ***має обиратись найбільш суворий запобіжний захід, який унеможливить продовження злочинної діяльності під час досудового розслідування окремими членами групи.***

Що стосується питання щодо оптимізації строків досудового розслідування за рахунок криміналістичних рекомендацій, то такими (на наш погляд) можуть бути:

а) створення слідчих груп (груповий метод), що надає можливість здійснення розслідування злочинів одночасно в кількох напрямках, у різних місцях з усебічним і паралельним відпрацюванням усіх версій у провадженні, а також можливості зосереджувати зусилля на одному найбільш важливому його етапі;

б) залучення до проведення необхідних СРД та НСРД відповідних оперативних підрозділів.

2.4. Типові помилки, які допускаються працівниками оперативного апарату при складанні протоколів НСРД

Проведення НСРД є складним та відповідальним процесом, який відіграє важливу роль у розслідуванні кримінальних правопорушень. Такі дії потребують неухильного дотримання процесуальних вимог, адже лише за цих умов отримані докази можуть бути визнані допустимими. Порушення встановлених вимог не лише ускладнює досудове розслідування, але й може призвести до визнання доказів недопустимими, що прямо суперечить завданням кримінального провадження, визначеним у ст. 2 КПК України. Одними з таких є помилки, які допускаються співробітниками правоохоронних органів при складанні протоколів та легалізації НСРД. Розглянемо певні з них.

1. Переплутані репліки у стенограмі протоколу НСРД за ст. 263 КПК. Так, у постанові ВС від 15.08.2024 у справі №203/94/18, 991/2/23 зазначено: «...надаючи оцінку зазначеному протоколу, суд першої інстанції зауважив, що текст протоколу в частині розмови містив очевидну технічну помилку, а саме помилкову (інвертовану) ідентифікацію осіб (переплутані репліки), що вбачалося зі змісту розмови, зокрема, з повідомлення про справу з потерпілим

та небажання її розглядати, та дійшов висновку, що про таке могла сказати лише Особа 1.

Окремо, суд першої інстанції зазначив, що така ж помилкова ідентифікація міститься в декількох інших частинах протоколу, втім зміст цих розмов дозволив колегії суддів суду першої інстанції дійти висновку про те, що така стала наслідком повторення аналогічної технічної помилки, допущеної особою, яка складала протокол.

Також колегія суддів ВАКС наголосила, що можливість існування певних технічних помилок при складанні протоколів допускав і допитаний свідок ОСОБА_8 та з урахуванням викладеного констатувала, що згадані технічні помилки мали очевидний характер, не спотворювали змісту протоколів, а відтак, не перешкоджали об'єктивному встановленню обставин, а тому взяла до уваги зазначений протокол як належний та допустимий доказ, на підтвердження обставин, інкримінованих ОСОБА_6»⁴⁵.

2. *Неправильна дата зустрічі у протоколі НСРД за ст.260 КПК.* В якості прикладу наведемо постанову ВС України від 31.08.2020 у справі №133/1089/17, де прямо визначено, що «...При перевірці матеріалів кримінального провадження встановлено, що у протоколі про проведення негласних слідчих (розшукових) дій від 03 березня 2017 року зафіксована зустріч, дата якої помилково зазначена 01 березня 2017 року, однак згідно з аудіо та відеозаписом контролю особи вказана зустріч відбулась 28 лютого 2017 року. Вказана помилка не є підставою для визнання недопустимим цього доказу, крім того, стороною захисту в місцевому та апеляційному суді результати, викладені у протоколі про проведення негласних слідчих (розшукових) дій від 03 березня 2017 року не оспорювалися»⁴⁶.

3. *Відсутність окремого протоколу про хід та результати НСРД за ст.271 КПК.* З цього приводу у постанові ВС України від 14.12.2022 у справі №754/10882/17 зазначається:

⁴⁵ Постанова ВС від 15.08.2024 у справі №203/94/18, 991/2/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121051077>

⁴⁶ Постанова ВС від 31.08.2020 у справі №133/1089/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91397475>

«Так, суд, зокрема, зазначив, що відсутність окремого протоколу про хід та результати НСРД — контроль за вчиненням злочину з огляду на одночасну наявність у матеріалах справи протоколів про результати проведення НСРД — аудіо- і відеоконтролю особи від 15 червня 2017 року за № 19/4238 (т. 2, а. п. 38–42) та № 19/4239 (т. 2, а. п. 37), а також протоколу огляду та вручення грошових коштів від 13 червня 2017 року (т. 1, а. п. 149, т. 10, а. п. 21, 22) і протоколу проведення обшуку кабінету судді від 14 червня 2017 року (т. 1, а. с. 160–168; т. 10 а. с. 20, 21), саме по собі не вказує на порушення вимог статей 104, 252 і п. 4 ст. 271 КПК України та правил проведення НСРД, зазначених у Інструкції про організацію проведення НСРД та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженій наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року №114/1042/516/1199/936/1687/5 (далі — Інструкція).

Як обґрунтовано зазначив апеляційний суд, фактичним початком спеціального слідчого експерименту слід вважати дії зі створення штучної обстановки. При цьому, як слушно зазначив апеляційний суд, у вищевказаних документах та доданих до них носіях, на яких наявні відео- та аудіозаписи, у їх сукупності відображено всю необхідну інформацію, яка стосується результатів контролю за вчиненням злочину, та перегляд яких надає можливість зрозуміти перебіг проведення такої дії, встановити, чи були перевірені в ході її проведення дійсні наміри ОСОБА_6 та чи відбулося спостереження за її поведінкою і прийняттям нею рішення щодо вчинення злочину, як то передбачає пп. 1.12.4 п. 1.12 Інструкції»⁴⁷.

Аналогічний правовий висновок можна знайти у постанові ВС від 22.02.2024 у справі №688/3517/16-к⁴⁸.

4. Неправильний час у протоколі огляду та вручення грошових коштів, який складено під час організації проведення НСРД за ст.271 КПК. Так, у

⁴⁷ Постанова ВС від 14.12.2022 у справі №754/10882/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107938586>

⁴⁸ Постанова ВС від 22.02.2024 у справі №688/3517/16-к: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117340518>

постанові постанова ВС 06.10.2021 у справі №761/17641/13-к визначено: «Стосовно доводів касаційної скарги прокурора щодо можливої помилки у зазначенні часу в протоколі огляду та вручення грошових коштів від 24 січня 2013 року, оскільки в постанові прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину від 24 січня 2013 року міститься посилання на номер кримінального провадження у ЄРДР, який можливо отримати тільки після внесення даних до ЄРДР, то колегія суддів не може з ними погодитись.

Як убачається з матеріалів провадження, у постанові прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину від 24 січня 2013 року дійсно є посилання на номер кримінального провадження у ЄРДР (№1201310000000103), однак ця постанова не містить даних про точний час її складання. При цьому у протоколі огляду і вручення грошових коштів вказано конкретний час з 12.00 до 12.30 год. 24 січня 2013 року, однак натомість дані про номер кримінального провадження в цьому протоколі відсутні.

Навіть якщо припустити, що вказана постанова прокурора про проведення контролю за вчиненням злочину була ухвалена після внесення відомостей до ЄРДР, тобто після 13 год. 38 хв. 24 січня 2013 року, в будь-якому разі виходить, що зазначений вище протокол огляду і вручення грошових коштів передував за часом як моменту внесення відомостей до ЄРДР, так і ухваленню прокурором вказаної постанови, що вказує на його недопустимість як доказу, а також й на недопустимість зазначених у ньому коштів як речового доказу»⁴⁹.

5. Помилка у прізвищі прокурора, на виконання доручення якого складався протокол про застосування заздальгідь ідентифікованих (помічених) засобів під час організації проведення НСРД за ст.271 КПК. Так, у постанові ВС від 14.11.2023 у справі за №405/2175/18 зазначено, що «Серед іншого прокурор стверджує, що протокол про застосування заздальгідь ідентифікованих (помічених) засобів від 08 грудня 2017 року містить помилку, а саме - прізвище прокурора, який прийняв постанову про проведення НСРД у виді контролю за вчиненням злочину від 07 грудня 2017 року зазначено ОСОБА_10, а не ОСОБА_9.

⁴⁹ Постанова ВС 06.10.2021 у справі №761/17641/13-к: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100240475>

Апеляційний суд, у тому числі з цієї підстави, визнав недопустимим доказом названий протокол.

Проте суд апеляційної інстанції залишив поза увагою той факт, що контроль за вчиненням злочину у цьому кримінальному провадженні проводився лише один раз і підставою його проведення була постанова про проведення контролю за вчиненням злочину від 07 грудня 2017 року прийнята прокурором ОСОБА_9.

Формальна помилка, яка полягала у неправильному зазначенні прізвища прокурора у протоколі помітки грошових коштів, не є підставою для твердження про те, що докази зібрано усупереч порядку, встановленому КПК»⁵⁰.

6. Неправильна фабула у повідомленні особі про проведення відносно неї НСРД відповідно до ст.253 КПК. Так, у постанові ВС від 11.02.2020 у справі №573/707/18 визначено: «Також апеляційний суд констатував наявність ще однієї технічної помилки, допущеної органом досудового розслідування, у повідомленні ОСОБА_6 про проведення щодо нього НСРД. Апеляційний суд визнав, що оскільки фабула цього повідомлення містить дані про кримінальне провадження: дату внесення даних до ЄРДР; статтю закону України про кримінальну відповідальність, за якою здійснювалося досудове розслідування; назву проведеної НСРД, тобто інформацію, що дозволяє точно ідентифікувати кримінальне провадження і вид проведеної НСРД, то зазначення в тексті повідомлення про «фіксування факту збуту наркотичних засобів» є технічною помилкою, допущеною слідчим при його складанні, яка в цілому не впливає на конституційні права особи та не порушує їх.

Оскільки в матеріалах кримінального провадження (т. 1, а.п. 137) наявне повідомлення про проведення НСРД щодо ОСОБА_6 за ч. 3 ст. 369 КК у кримінальному провадженні №12018200130000127 від 26 березня 2018 року, з яким під розпис ознайомився обвинувачений, то апеляційний суд визнав доводи в апеляційній скарзі захисника з приводу невиконання органом досудового

⁵⁰ Постанова ВС від 14.11.2023 у справі за №405/2175/18: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114994245>

розслідування повідомлення в порядку ст. 253 КПК про застосування щодо обвинуваченого НСРД такими, що не ґрунтуються на матеріалах кримінального провадження»⁵¹.

7. Використання особистих пристроїв замість службових. Так, у справі № 757/71903/21-к суд визнав недопустимими записи, зроблені несертифікованими технічними засобами⁵².

8. Проведення НСРД без ухвали слідчого судді (крім випадків ч. 2 ст. 246 КПК). Так, у справі № 203/94/18 (ВАКС) матеріали НСРД були визнані недопустимими через відсутність належного рішення суду, суперечності у датах та несвоєчасне подання прокурору.

Також до найбільш поширених типових помилок слід віднести:

- невідповідність між постановою про проведення НСРД та фактичними діями;
- відсутність або неповнота протоколу (не зазначені технічні засоби, учасники, хронологія);
- порушення порядку зберігання носіїв інформації (немає опису, серійного номера, умов зберігання).

У контексті наведеного висвітливо ще один, хоча й організаційний аспект, але цілком пов'язаний з розглядом питань (на прикладі Донецькій області).

Так, безпосередньо у Донецькій області діяльність щодо протидії злочинності у сфері економіки та організованій злочинності покладено на підрозділи Управління стратегічних розслідувань в Донецькій області ДСР НП України. Аналіз його діяльності дозволяє виокремити певну проблему, сутність якої полягає в наступному.

Відповідно до ч.1 ст. 247 КПК України, розгляд клопотань, який віднесений щодо НСРД до повноважень слідчого судді, здійснюється слідчим суддею апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться

⁵¹ Постанова ВС від 11.02.2020 у справі №573/707/18: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87640601>

⁵² Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 25.10.2021 у справі № 757/71903/21-к. – URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

орган досудового розслідування, а в кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, - слідчим суддею Вищого антикорупційного суду. Разом з тим, відповідно до ч. 7 статті 147 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів» та враховуючи неможливість судом здійснювати правосуддя під час воєнного стану - ще наприкінці липня 2022 року в Донецькій області такий суд призупинив свою діяльність зі зміною територіальної підсудності судових справ на Дніпровський апеляційний суд, про що є відповідне розпорядження Голови ВС (на той час Всеволода Князева) від 22.07.2022 р. Логіка такого (вимушеного) рішення цілком зрозуміла, проте воно суттєво вплинуло на діяльність тих правоохоронних підрозділів, які потребують процесуальну взаємодію щодо вирішення питань стосовно отримання дозволів на проведення тих-чи інших НСРД. В цьому контексті виникли проблеми наступного характеру:

а) відстань до м. Дніпро значно ускладнює питання логістичного характеру⁵³;

б) на відміну від Донецького апеляційного суду, в Дніпровському апеляційному суді склалася практика розгляду відповідних клопотань від правоохоронних органів Донецької області переважно лише одну добу на тиждень (середу), що інколи приводе до двотижневого очікування вирішення питання, а тому позиції оперативності втрачаються. У свою чергу та заради об'єктивності зауважимо, що слідчі судді апеляційних судів в якості недоліків відповідних клопотань визначили:

а) їх однотипність (як під копірку);

б) неконкретність;

в) необґрунтованість стосовного кожного окремого суб'єкта.

⁵³ Проблема логістичного характеру для правоохоронців Донецької області стосується й інших напрямів. Так, унаслідок проведення бойових дій на території області фактично призупинили (2022 р.) свою діяльність відділення судово-медичних експертиз (далі — СМЕ), через що значно ускладнився процес призначення та проведення СМЕ для визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, причини смерті тощо. Нині ця проблема частково вирішена. Див.: Одерій О.В. Проблеми використання спеціальних знань під час досудового розслідування кримінальних проваджень в умовах війни (на прикладі Донецької області). *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 19.05.2023). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2023. С. 210–212. URL: [https://www.hniise.gov.ua/uploads/files/public_folder/2023_tezy_konference28_compressed_compressed_compressed%20\(1\)-181_360.pdf](https://www.hniise.gov.ua/uploads/files/public_folder/2023_tezy_konference28_compressed_compressed_compressed%20(1)-181_360.pdf)

Звичайно, загалом наведений перелік типових помилок не є вичерпним. Водночас з метою їх подальшого недопущення доцільно:

- 1) систематично проводити відповідні навчальні заходи (підвищення кваліфікації) для оперативних співробітників;
 - 2) проводити внутрішній контроль якості документів;
 - 3) застосовувати лише службові технічні засоби із належним описом носіїв;
 - 4) своєчасно отримувати ухвали та постанови, правильно їх оформлювати;
 - 5) належним чином вести журнал реєстрації протоколів та НСРД.
- З огляду на наведене підсумуємо, що будь-яка помилка правозастосувача перешкоджає досягненню завдань кримінального судочинства.

РОЗДІЛ 3. КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

3.1. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами

3.1.1. Характеристика організованої злочинності у довоєнний та воєнний період.

Організована злочинність у довоєнний період

Організована злочинність в Україні у довоєнний період мала особливу структуру та характер, що сформувався під впливом історичних, соціально-економічних та політичних факторів. Від часу незалежності країни до початку збройного конфлікту в 2014 році вона переважно характеризувалася високим ступенем ієрархічності, міцними зв'язками між учасниками, орієнтацією на традиційні види злочинної діяльності (рекет, контрабанда, наркотрафік, корупція). Серед основних характерних рис, що були властиві довоєнній організованій злочинності, слід виокремити такі:

1. **Структурна ієрархія.** Довоєнні ОЗГ зазвичай мали чітку ієрархічну структуру з лідерами («авторитетами»), які координували діяльність «смотрящих», виконавців і посередників. Ця модель забезпечувала централізоване керівництво і контроль над злочинними операціями.

2. **Територіальна прив'язка.** Більшість угруповань діяли у межах конкретних регіонів чи міст, контролюючи певні сфери «тіньової» економіки. Водночас існували міжрегіональні зв'язки, які забезпечували розширення впливу.

3. **Види злочинної діяльності.** Традиційні напрями – рекет, «кришування» бізнесу, контрабанда товарів і наркотиків, грабежі, шахрайства, корупційні схеми. Злочинність мала «класичний» характер, з переважанням фізичного насильства як методу контролю.

4. **Взаємодія з державними інституціями.** У довоєнний період відзначалися глибокі корупційні зв'язки між ОЗГ і представниками правоохоронних органів, місцевої влади, що часто забезпечувало безкарність і захист злочинних структур.

5. **Вплив на економіку.** Організована злочинність значно впливала на економічні процеси, особливо в таких сферах, як паливно-енергетичний комплекс, будівництво, торгівля, транспорт.

6. **Відсутність цифрових технологій.** До початку активної цифровізації більшість злочинних операцій здійснювалися без застосування інформаційних технологій, що відрізняло довоєнні ОЗГ від новітніх транснаціональних кіберзлочинних угруповань.

Організована злочинність у воєнний період

Війна в Україні кардинально змінила криміногенну ситуацію, створивши нові виклики у протидії зі злочинністю. Організована злочинність «використала» наявну ситуацію в Україні й «спожила» у своїх цілях воєнний стан, що відразу знайшло своє відображення у її характерних рисах (особливостях) розглядуваного періоду, серед яких виділимо наступні.

1. **Мілітаризація злочинних угруповань.** Учасниками злочинних організацій все частіше стають колишні військові, демобілізовані особи, а також особи, що отримали доступ до зброї та військової техніки. Ці групи не лише займаються традиційною злочинною діяльністю, але й використовують військові методи для захисту своїх інтересів.

2. **Розширення видів злочинів.** До класичних злочинів додаються нові – контрабанда зброї, вибухівки, фальсифікація військових документів або документів, які дають право на ухилення від мобілізації, рейдерство в умовах слабого правового захисту, корупція у військових та волонтерських колах, незаконне переправлення через державний кордон та ін.

3. **Злочинність у прифронтових та окупованих зонах.** На тимчасово непідконтрольних Україні територіях діють злочинні формування, що

співпрацюють із незаконними збройними формуваннями, чим посилюється складність протидії.

4. **Використання цифрових технологій.** Умови воєнного часу сприяють активнішому розповсюдженню кіберзлочинності: фішинг, атаки на інформаційні системи, шахрайства із соцдопомогою та гуманітарними ресурсами.

5. **Паралельні структури влади та «тіньові» адміністрації.** У зонах конфлікту з'являються альтернативні органи влади, які часто співпрацюють із кримінальними угрупованнями, що призводить до формування «тіньових» адміністративно-економічних структур.

6. **Підвищення ризиків для цивільного населення.** Воєнний стан в країні сприяє зростанню випадків насильства, примусових «кришувань» бізнесу, торгівлі людьми, мародерства тощо.

Більше того, проведений аналіз дозволяє констатувати, що з огляду на наведене, а також у зв'язку як із зміною структури суспільства, так і особливостями ведення бойових дій, - набули актуальності кримінальні правопорушення, які стали властиві організованій злочинності саме у воєнний період. Найбільш поширеними та небезпечними з них є наступні:

1. **Контрабанда зброї та військового майна.** Організовані злочинні групи отримали широкі можливості для незаконного переміщення зброї, боєприпасів, військової техніки через лінії фронту та кордони. Ця діяльність сприяє підвищенню дестабілізації та загрозі безпеці держави.

2. **Торгівля людьми.** Війна створила умови для зростання торгівлі людьми, зокрема вербування на примусові роботи, сексуальне рабство, а також нелегальне перевезення осіб через лінію розмежування.

3. **Незаконне переправлення осіб через державний кордон України.** Небажання осіб призовного віку проходити військову службу та загроза потрапляння у зону бойових дій породжує попит на сприяння в організації схем незаконного перетину кордону, що в цілому впливає на обороноздатність країни.

4. Рейдерство та захоплення майна. У зоні воєнних дій та звільнених від ворога територіях послаблення правового контролю призвело до зростання рейдерських захоплень підприємств, нерухомості та майна. Організовані групи використовують як насильницькі методи, так і корупційні схеми.

4. Кіберзлочинність. Злочинні угруповання почали активніше застосовувати цифрові технології для здійснення шахрайств із соціальними виплатами, гуманітарною допомогою, фішингу, кібератак на державні та приватні інфраструктури, облаштовувати Call-центри тощо.

5. Фінансові злочини та відмивання коштів. Під час воєнного стану зросла кількість схем з відмивання нелегальних доходів через фіктивні підприємства, банківські операції та криптовалюту.

6. Корупція у військовій сфері. Організовані групи впроваджують корупційні схеми у сфері закупівель для армії, використовуючи фальсифікацію контрактів, розкрадання матеріальних ресурсів, чим підривають обороноздатність держави.

7. Мародерство та насильство. Злочинці здійснюють мародерство в постраждалих районах, застосовують насильство для контролю територій, що підвищує ризик для цивільного населення.

8. Злочини у сфері державного управління та оборонної промисловості. В умовах війни зростає кількість випадків: розкрадання гуманітарної допомоги; шахрайства при закупівлях; маніпуляції у сфері держзамовлень; кібератаки на критичну інфраструктуру.

3.1.2. Сучасні способи вчинення злочинів.

Організована злочинність у ХХІ столітті еволюціонувала, набувши у сучасному світі нових форм, глобального масштабу, високого рівня адаптивності та значного потенціалу до трансформації. З розвитком цифрових технологій, глобалізацією економічних процесів та дестабілізацією безпекового середовища (в першу чергу через воєнні конфлікти), ОЗГ не лише активізували, але й адаптували свою злочинну діяльність до сучасних можливостей, використовуючи

сучасні технічні здобутки. Так, проведений аналіз засвідчив, що особливу небезпеку становлять способи вчинення злочинів, які базуються на використанні цифрових технологій, криптовалют, штучного інтелекту та глобальних мереж.

1. Кіберзлочинність як новий домінуючий напрям та інструмент організованих угруповань.

Організовані групи активно займаючись кіберзлочинами, все частіше використовують цифрові технології для вчинення злочинів, серед яких найпоширеніші:

- фішинг, соціальна інженерія, кібератаки, злам баз даних державних та банківських структур;
- злочини з використанням шкідливого програмного забезпечення, розповсюдження програм-вимагачів (ransomware);
- викрадення персональних даних з метою подальшого шахрайства, шантажу тощо;
- Darknet як платформа для злочинної діяльності;
- соціальні мережі та месенджери Telegram, WhatsApp, Signal для:
 - координації дій, уникнення прослуховування;
 - масового шахрайства, «соціальної інженерії»;
 - впливу на громадську думку (дезінформація, фейки).

2. Фінансові шахрайства та злочини з використанням криптовалют та блокчейн-технологій.

Криптовалюти (Bitcoin, Monero, Ethereum) стали основним способом фінансових операцій між учасниками ОЗГ та приховування (маскування) злочинної діяльності, а саме:

- легалізація доходів через криптобіржі;
- інвестиційні шахрайства;
- фейкові токени та скам-проекти;
- злочини у фінансово-технологічній сфері.

За таких обставин злочинці мають певні «переваги», зокрема:

- анонімність транзакцій;

- можливість відмивання коштів через криптобіржі;
- оплата незаконних товарів (зброя, наркотики, персональні дані) в Даркнет (Darknet)⁵⁴.

3. Використання штучного інтелекту (ШІ) та deepfake як платформу для злочинної діяльності.

Даркнет став важливим інструментом функціонування організованої злочинності, який використовують для:

- торгівлі наркотиками, зброєю, підробленими документами;
- проведення форумів для обміну хакерським програмним забезпеченням, базами даних, досвідом;
- створення анонімних маркетплейсів для «чорного ринку».

У свою чергу з'явилися й нові способи цифрового шахрайства, що базуються на ШІ, зокрема:

- Deepfake-аудіо та відео;
- AI-генеровані фішингові листи;
- автоматизація злочинної діяльності.

4. Дрон-технології та супутникові знімки.

Дрони використовуються для:

- незаконного переміщення товарів (зброї, наркотиків), у тому числі і між країнами та підводними дронами;
- спостереження за об'єктами та правоохоронцями, державними інституціями, суб'єктами підприємницької діяльності;
- фіксації (фото, відео) місць злочинів або процесу їх підготовки, в тому числі і через придбані можливості супутникової зйомки.

5. Фальсифікація цифрових слідів (анонімізація).

ОЗГ використовують VPN, TOR, анонімайзери, фейкові акаунти, deepfake-технології для:

⁵⁴ Даркнет (від англ. *dark net*) – однорангова оверлейна мережа, прихована від поверхневої мережі за допомогою спеціальних технологій, з використанням спеціальних комунікаційних протоколів та портів, доступ до якої можливий лише за допомогою певного програмного забезпечення, а деякі її учасники встановлюють свої з'єднання вручну. Темна мережа становить лише невелику частинку Інтернету (ймовірно, менше 0,01 відсотка всієї мережі). URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B0%D1%80%D0%BA%D0%BD%D0%B5%D1%82>

- ускладнення ідентифікації осіб;
- імітації особистостей або дій інших осіб;
- втручання у відеоспостереження, аудіозаписи тощо.

6. Торгівля людьми, зброєю та наркотиками через нові канали.

Організовані злочинні угруповання впроваджують новітні способи у класичні злочини:

- онлайн-рекрутинг жертв;
- доставка наркотиків через поштові сервіси та дрони;
- використання криптозахищених месенджерів.

Таким чином, сучасні (новітні) способи вчинення злочинів організованою злочинністю безпосередньо пов'язані з використанням сучасних технологій. Діджиталізація злочинності, активне використання останньою ШІ суттєво ускладнює процес розкриття та розслідування злочинів, що вимагає від правоохоронних органів удосконалення та оновлення методів протидії, додаткових фінансових затрат та тісної міжнародної співпраці.

3.1.3. Характеристика особи злочинця.

Кожне організоване злочинне формування має певну структуру як сукупність зовнішніх і внутрішніх характеристик, за якими і можна визначити наявність злочинної спільноти. Щодо структури злочинних угруповань, то дослідниками наголошувалося на наявності загальної схеми, що може корегуватися певними місцевими особливостями, наводилися приклади існування спільнот, у яких ватажок прямо пов'язаний з членами групи, та таких, що складаються з кількох спільнот, які діють у різних містах⁵⁵, підкреслювалася залежність рівня організованості та віддалення організаційних, управлінських функцій від безпосередньо виконавських⁵⁶, при характеристиці шляхів діяльності злочинних угруповань вказувалося на організацію в них такої структури управління злочинною діяльністю, яка звільняє його керівників від необхідності

⁵⁵ Макаренко Н. К. Запобігання професійній злочинності в Україні: монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. С. 34.

⁵⁶ Матвієнко А. А. Здійснення оперативного-розшукового провадження при вчиненні злочину організованою злочинною групою. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 12.

безпосередньої організації конкретних діянь чи від участі у їх вчиненні, гіпотетична модель злочинного угруповання подавалася у вигляді своєї рідної піраміди, яка включала функціональні групи виконавців, забезпечення та безпеки, а також елітарну групу, яка здійснює управлінські, організаційні та ідеологічні функції⁵⁷. Мова також велася про складний механізм організованої злочинності, який вбирає в себе злочинні групи, перетворюючи їх на свої структурні елементи⁵⁸. Існують ОЗГ, що поділяються за етнічними, культурними та історичними зв'язками. Деякі з них відомі під своїми національними назвами («в'єтнамське земляцтво», «китайська дружба», «африканська єдність» та ін.). Злочинні групи можуть мати регіональний рівень, охоплювати більшість регіонів України, виходити за межі національних кордонів і набувати транснаціональний характер. Найбільш відомими транснаціональними злочинними організаціями є: італійська мафія, китайські «тріади», японська «якудза», колумбійські картелі, нігерійські злочинні організації, турецькі організації наркобізнесу, ямайські організації «Посес» та ін.⁵⁹

Основними типами злочинців – учасників злочинного угруповання, є:

- 1) особливо небезпечний (8%), який притаманний для «ворів у законі» та інших організаторів і лідерів угруповань;
- 2) ситуаційний (65%), який вирізняється своєю специфічною спрямованістю, наявністю негативних поглядів, що не мають стійкості та яскравої виразності. Крім корисливого мотиву вчинення кримінального правопорушення можуть керуватися й іншими мотивами, наприклад, як самовираження та самоствердження перед співучасниками. Вони мають, як правило, низький освітній і культурний рівень, у зв'язку з чим нерідко схильні до невмотивованої агресії. Відмінними рисами від попереднього типу є те, що відсутня конкретна мета та мотиви злочинної діяльності;

⁵⁷ Організована злочинність в Україні / за ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ : НАВСУ, 1999. С. 32–36.

⁵⁸ Яницька Н. В. Групова корисливо-насильницька злочинність молоді та її попередження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2000. С. 51.

⁵⁹ Більш детально див. : Севрук В.Г. Класифікація організованих груп і злочинних організацій, які сформовані на етнічній основі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2020 № 46. С. 179–191. DOI <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.46.37>

3) випадковий (27%), злочинна поведінка яких зумовлена збігом життєвих обставин. Цьому типу не властиві негативні етико-психологічні якості, характерні для «справжніх» злочинців. Крім того, такій особі притаманний слабкий характер, вона не може протистояти іншим, часто не здатна заперечити або відстояти власну позицію, в більшості випадків не може відокремитися від колективу і залежна від нього, а тому робить «так як усі», навіть порушуючи закон. Злісний тип злочинців є особливо небезпечним, оскільки неодноразово вчиняв злочини і продовжує їх скоювати. Аморальність, агресивність, конфліктність, стійка установка це робити та переконаність, що законним шляхом не можна вирішити питання або розв'язати (виконати) завдання⁶⁰.

Цікаво зауважити, що у судовій практиці практично відсутні випадки засудження браконьєрів у складі ОГ групи чи ЗО, про існування яких свідчать окремі публікації у ЗМІ та думка науковців. Поясненням такому може бути той факт, що організована злочинність проти довкілля має характер асоціації, що діє на професійній основі та дбає про свої економічні цілі. Характеристика особи організованого злочинця в такій сфері має свою специфіку, пов'язану з діяльністю ОГ та формою кримінального об'єднання. Тут має місце елітарний тип організованого злочинця, який знаходиться близько до влади або наділений владою безпосередньо (обіймає посаду у державній установі), що й обумовлює низьку відповідальність злочинців такого типу⁶¹.

На чолі ОЗГ, як правило, стоять **лідери**⁶², якого як правило, визначають учасники групи, за яким вони визнають право приймати відповідальні рішення у складних чи значущих ситуаціях, тобто, це найбільш авторитетна особа. Лідерові⁶³ злочинного формування характерні гіпертрофоване почуття гордості,

⁶⁰ Єпринцев П. С. Кримінологічна характеристика лідерів та інших учасників організованих груп і злочинних організацій. *Правова позиція*. 2022. № 1 (34). С. 113.

⁶¹ Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. С. 170.

⁶² Лідер (від англ. leader – вождь, керівник, ватажок) – той, хто здатен здійснювати соціально-психологічний вплив на членів організованого злочинного угруповання з метою досягнення максимального ефекту. Лідер – частіше несудимий, вельми розумний, освічений, володіє організаторськими здібностями, в якості консультантів має досвідчених професійних злочинців із «авторитетів» і навіть «ворів у законі». Див.: Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.

⁶³ У кримінальному праві лідером злочинної групи визначається, як правило, її організатор, тобто особа, що організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням, а також особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала

авторитарність, жорстокість, готовність до досягнення поставлених цілей будь-якими засобами, відкрито зневажливе ставлення до людської особистості, вміння підпорядкувати собі людей, мотивація влади і користі, відсутність здатності до співпереживання, і саме лідер здійснює організаторські функції, розподіляє ролі між учасниками групи⁶⁴. Також лідерам притаманні більш високий інтелект, рівень розвитку, наявність розвинутих волевих якостей і організаторських здібностей, товариськість, функціональна стійкість, винахідливість, вміння підкоряти інших людей; вони жорстокі, агресивні, холоднокровні, добре фізично розвинуті. Кожен п'ятий організатор вказаних злочинних утворень був раніше судимим⁶⁵. **З цього приводу в ході здійснення запобіжних заходів доцільно виявляти та аналізувати властивості особи лідерів, авторитетів, керівників і організаторів їх злочинної діяльності (так званих «ворів у законі»), в руках яких зосереджені значні матеріальні й грошові кошти, а також владні повноваження над іншими членами кримінального об'єднання.**

Найчастіше лідери злочинного угруповання не судимі, розумні, мають організаторські здібності а також консультантів з числа досвідчених професійних злочинців (так звані авторитети, зокрема «зłodії у законі»). Лідером угруповання може і не бути особа, яка займає якнайвищу посаду в офіційній ієрархії, залишаються в тіні, займаючи незначне офіційне становище. Існують випадки, коли змінюється ситуація, потреби, завдання та цілі групи, масштаби злочинної діяльності. Як тільки лідер стає менш корисним групі, майже неминуча його зміна. «Причиною зміни лідера зазвичай виявляється нею невідповідність вимогам, нормам, цілям та завданням групи. Зміна лідера, може виникнути як унаслідок надмірної авторитарності лідера, що перестає зважати на групу, так і в

фінансування чи організувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації (ст. 27 КК України). Більш детально див.: Гула Л. Ф. Відмежування функцій лідера організованої злочинної групи від інших співучасників злочину. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 1. С. 350.

⁶⁴ Підболячний М.В. Запобігання корисливим насильницьким злочинам, що вчиняються етнічними організованими злочинними групами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2019. 314 с.

⁶⁵ Кваша О.О. Організатор злочину. Кримінально-правове і кримінологічне дослідження: монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2003. 216 с.

результаті нездатності колишнього лідера впоратися з новими, більш складними завданнями групової діяльності»⁶⁶.

Більшість організованих груп складається з певних структурних одиниць, які займаються такими видами діяльності:

- 1) інформаційно-аналітичне прогнозування (ментори, радники);
- 2) кримінальна розвідка, контррозвідка (колишні працівники поліції з досвідом оперативної роботи), прикриття діяльності злочинних угруповань (корумповані чиновники, представники органів влади й управління, правоохоронних органів);
- 3) юридичне забезпечення (адвокати, нотаріуси);
- 4) матеріальне забезпечення (утримувачі єдиної «каси»);
- 5) безпосередні виконавці (бойовики, кур'єри);
- 6) інші учасники (представники громадських організацій під прикриттям «Дорожнього контролю», «Самооборони», «Волонтерів»);
- 7) особи, які користуються правом дипломатичної недоторканності)⁶⁷.

Щодо основних функцій організаторів (лідерів) ОЗГ, то науковцями виділяються наступні: організаторська; інформаційна; стратегічна; нормативно-ціннісна; дисциплінарна⁶⁸. Основними формами діяльності лідера ОГ чи ЗО є:

- 1) утворення групи та керування нею (контроль);
- 2) фінансування та матеріального-технічне забезпечення групи;
- 3) планування вчинення кримінальних правопорушень;
- 4) організація вчинення кримінальних правопорушень з приховуванням злочинної діяльності;
- 5) підтримка зв'язків між членами групи та підбір нових членів групи;
- 6) постійне удосконалення навичок з використанням нових методів та інформаційних технологій для вчинення нових злочинів.

⁶⁶ Дергач Л.В. Розслідування вимагань, вчинених організованими злочинними групами, у сучасних умовах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. С. 9.

⁶⁷ Іванчишин І. І. Виявлення та розслідування злочинів, учинених злочинними угрупованнями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2017. 321 с.

⁶⁸ Рудницький І. Л. Особливості виявлення та розслідування контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними групами: дис. ... докт. філос.: 081 – Право. Львів, 2019. С. 90.

Серед індивідуально-психологічних ознак, що характеризують лідерів кримінальних структур, слід визначити наступні:

- 1) організаторські навички та здібності, наявність авторитету серед інших лідерів злочинного світу (89%);
- 2) достатній кримінальний досвід (71%);
- 3) отримання доходів лише насильницьким злочинним шляхом (68%);
- 4) наявність стійких вольових та морально-психологічних якостей, дотримання «воровських ідеалів» (62%);
- 5) аналітичний розум (52%);
- 6) знання злочинських законів і відданість їм;
- 7) надання матеріальної допомоги кримінальним угрупованням (30%);
- 8) швидке заміщення складу групи та перерозподілу ролей (20%);
- 9) встановлення та відновлення втрачених злочинних зв'язків (10%)⁶⁹.

Основну кількість учасників злочинних організацій становлять особи чоловічої статі (95%), жіночої лише (5%). Вивчення соціальної належності показало, що здебільшого члени груп не працюють і не навчаються – 22%; є робітниками – 13%; службовцями державних установ – 3%; працюють у комерційних структурах – 14%, приватні підприємці становлять 8%, військовослужбовці – 2%, учні коледжів – 12%, студенти закладів вищої освіти – 25%. За віковою ознакою учасники злочинних організацій – молоді люди: понад 70% їх було у віці від 19 до 30 років. Мають освіту: незакінчену вищу – 26%, середню спеціальну – 40%, середню загальну – 44%, неповну середню – 17%, 44% членів злочинних груп – не судимі; раніше судимі за аналогічні злочини – 25%, судимі більше двох разів – 11%, вчинили злочини, але уникли кримінальної відповідальності – 9%; рецидивісти – 5%; притягалися до кримінальної відповідальності, але винесений вирок не був пов'язаний з позбавленням волі – 4%. Щодо організаторів злочинних організацій (крім «злочинців у законі»), то слід зазначити, що значна частина не була раніше судимою. Кожний четвертий мав вищу освіту. Вони характеризувалися як поважні, підприємливі люди, які мали

⁶⁹ Єпринцев П.С. Кримінологічна характеристика лідерів та інших учасників організованих груп і злочинних організацій. *Правова позиція*. 2022. № 1 (34). С.110–116.

організаторські здібності й відповідні матеріальні можливості. Дещо інша вікова ситуація у «злочинців в законі»: так, до 30 років – 14%; від 30 до 60 років – 85% і старше 60 років – 5%⁷⁰.

Отже, головною ознакою створення ОГ і ЗО, й тісної взаємодії лідерів та інших учасників таких груп є їх ідентичність й консолідація, спільність культури, звичаїв і традицій, мови й ментальності, що зумовлює високий рівень психологічної прихильності, нерозривність злочинних інтересів, з чітко обумовленою поведінкою (роллю) кожного члена.

3.1.4. Типова слідова картина у злочинах, що вчинені організованими групами.

До джерел значущої для розкриття злочину інформації поряд з іншими (покази свідків, висновки експертиз, результати використання інших форм спеціальних знань у розкритті злочинів, обстановка на місці події тощо) належить і слідова інформація.

Типовий перелік об'єктів, які зберігають слідову інформацію про злочинну подію у сфері господарської діяльності, складає:

- а) документи (податкового та бухгалтерського обліку, господарські, реєстраційні тощо);
- б) предмети (печатки, штампи, зразки бланків тощо);
- в) приміщення (складські, офісні, житлові та ін.);
- г) гроші (готівкові та безготівкові, електронні банківські розрахунки); електронні носії інформації (системні блоки комп'ютерів, жорсткі та гнучкі магнітні диски, лазерні диски тощо); пам'ять людей (ідеальні сліди)⁷¹.

Для кримінальних правопорушень у сфері державних закупівель слідова картина наявна у документах, які складаються: для організації торгів; для участі в торгах; для супроводження і підсумування торгів; для реалізації результатів торгів (прийняття та оприбуткування закупленого товару та його оплати). Показання осіб про вчинення тих чи інших неправомірних дій при здійсненні

⁷⁰ Там само.

⁷¹ Грач С.С. До окремих питань криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Юридична наука*. 2020. № 2(2). С. 157–166.

державних закупівель мають значення джерела доказів тільки тоді, коли вони спираються на відповідні документи⁷².

У злочинах, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) майна, одержаного злочинним шляхом, учиненого ОГ чи ЗО, типові сліди мають місце у (на):

а) об'єктах матеріального світу, які безпосередньо були предметом предикатного злочину чи предметом фінансової операції чи угоди з легалізації (відмивання);

б) правовстановлюючих та суміжних з ними документах, що відображають факт укладання угоди або операції, момент виникнення (переходу) права власності чи іншого законного володіння матеріальними цінностями;

в) первинних бухгалтерських документах, що відбивають безпосередньо конкретну фінансову операцію чи іншу угоду; інших документах бухгалтерського обліку та бухгалтерської звітності;

г) інформаційних ресурсах (файли), які зберігаються у комп'ютерних пристроях чи інших (зйомних) носіях інформації;

д) документах небанківського характеру (кадрові, службові документи);

є) ідеальних слідах (сліди пам'яті);

ж) слідах людини та інших об'єктів, що вивчаються в рамках криміналістичної трасології⁷³.

У межах розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності, типові сліди переважно виявляються у:

1. Документах:

а) які визначали економічну структуру і організаційно-правовий статус підприємства, а також стан фінансового контролю;

б) що засвідчували проведення певного виду діяльності (ліцензії, патенти, рекламні проспекти, договори);

в) бухгалтерського обліку і звітності (документи первинного обліку,

⁷² Меденцев А.М. Про механізм злочинів у сфері державних закупівель. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019 № 38. С. 176–179.

⁷³ Тютюнник Р.С. Розслідування легалізації (відмивання) майна одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією): дис. ... д-ра філос. : 081 – Право. Київ, 2023. С. 272.

бухгалтерські рахунки, бухгалтерський баланс);

г) статистичного обліку і звітності;

д) оперативного обліку та звітності («кишенькова бухгалтерія»);

е) автоматизованого робочого місця бухгалтера, економіста, аналітика (облікові дані, планові показники, звітність);

є) банківських (журнали реєстрації платіжних доручень із поточного рахунку, надходжень на поточний рахунок, витяг із поточного рахунку, платіжні доручення);

х) касових (касова книга, журнал реєстрації прибуткових і видаткових касових документів, прибуткові та видаткові касові ордери, чеки).

2. Робочих записах службових осіб.

3. Електронних копіях письмових документів та інша електронна інформація та інше⁷⁴.

Крім того, в умовах розвитку цифровізації та автоматизації процесу документообігу особливу увагу слід звертати на електронні документи, які можуть містити сліди вчинення кримінального правопорушення, та їх цифрові сліди, які можуть міститися як безпосередньо на пристроях електронно-обчислювальної техніки (комп'ютерах, електронних носіях тощо), так і в цифровому середовищі (сервери, бази даних тощо). Особливостями «цифрових (електронних) слідів» є:

а) нематеріальна природа (на відміну від класичних слідів злочину (відбитки пальців, мікрооб'єкти), цифрові сліди існують у вигляді інформаційних даних);

б) фіксація у цифрових системах;

в) динамічність та мінливість (цифрові сліди можуть бути змінені, видалені або знищені шляхом програмних маніпуляцій (наприклад, форматування диска, використання VPN, TOR, шифрування тощо);

г) віддалений характер доступу (вони можуть знаходитися не лише на пристроях підозрюваних, а й на серверах, що розміщені у різних юрисдикціях,

⁷⁴ Балонь А.Б. Методика розслідування злочинів, вчинених з використанням службовою особою своїх повноважень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 20 с.

що ускладнює їх вилучення);

д) ідентифікаційне значення – електронні сліди містять унікальні ідентифікатори, які дозволяють встановити особу, місцезнаходження, спосіб дій злочинця (IP-адреси, MAC-адреси, хеш-коди файлів);

є) тривалий термін збереження (попри спроби видалення, цифрові сліди можуть залишатися у резервних копіях, кешах, журналах безпеки, системних логах або у блокчейн-реєстрах);

ж) автоматична генерація (більшість цифрових слідів утворюється автоматично без усвідомлених дій користувача (метадані файлів, логи входу в систему, геолокація мобільного пристрою);

з) широкий спектр джерел (можуть міститися на персональних пристроях (телефонах, комп'ютерах), у мережевих ресурсах (соціальні мережі, месенджери, банківські сервіси), у промислових системах (камери відеоспостереження, автомобільні GPS-трекери).

Використання цифрових технологій дозволяє ОЗГ приховувати злочинну діяльність, змінювати місце знаходження коштів та учасників, а також здійснювати координацію дій у цифровому середовищі.

До типових цифрових слідів слід віднести:

а) метадані електронних документів (дата та час створення, редагування, відкриття або видалення документа, ідентифікація автора та користувачів, які здійснювали зміни, відстеження IP-адрес та пристроїв, з яких здійснювався доступ);

б) цифрові підписи та електронні ключі (використання підроблених або викрадених цифрових підписів для санкціонування незаконних транзакцій або рішень, аналіз достовірності електронного підпису та сертифікатів його власника);

в) фальсифікація електронних документів (внесення змін до оригінального документа без відображення історії редагування, підробка електронних дозволів, сертифікатів та реєстраційних документів, використання електронних тендерних платформ для маніпуляцій у державних закупівлях, підробка службових листів,

використання програмного забезпечення для створення підроблених договорів, накладних, фінансових звітів).

Разом з тим, одним із головних питань під час виявлення та досудового розслідування правопорушень, вчинених ОГ є встановлення ознак саме організованої злочинності. Поряд з класичними слідами, які можуть свідчити саме про такий характер злочинності, іншими можуть бути⁷⁵:

- а) документи, що підтверджують фінансові операції на значні суми коштів;
- б) офшорні рахунки або документи на іноземні компанії, зареєстровані на підставних осіб;
- в) укладення великої кількості угод щодо проведення господарських операцій;
- г) нетиповий характер договорів, угод, фінансових операцій, фінансової та/чи бухгалтерської звітності, виділення завищених сум із коштів з державного чи місцевого бюджету для проведення різного роду робіт, закупівель;
- д) наявність ознак централізованого управління, розподілу ролей;
- є) повторюваність схеми в різних регіонах тощо.

За географічною локалізацією та часом вчинення: сліди, характерні для певних регіонів, що знаходяться під безпосередньою загрозою бойових дій або мають особливості економічної діяльності; сліди, що вказують на активізацію певних видів кримінальних правопорушень у конкретні періоди воєнного стану.

3.2. Тактичні засади розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами

3.2.1. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими групами.

Для повного, всебічного та об'єктивного дослідження кримінального провадження слідчий повинен встановити не лише коло обставин, що підлягають доказуванню (ст. 91 КПК), а й усі факти, що мають значення для встановлення істини у справі, правильної кваліфікації вчиненого та при значення справедливої

⁷⁵ Синоверський А.І. Розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами умовах воєнного стану: дис. ... д-ра філос.: 081 – Право. Київ, 2025. С. 128.

міри покарання. Перелік таких обставин, визначають у кожному випадку окремо, виходячи з предмета й меж доказування, кваліфікуючих ознак злочину та обставин, зумовлених особливостями кожного провадження. Серед обставин, які підлягають встановленню під час розслідування злочинної діяльності ОЗГ, науковці⁷⁶ виокремлюють наступні три блоки:

А. Обставини, які стосуються структурно-функціональної побудови ОЗУ

1. Тип, структура та склад ОЗГ. Необхідно виявити та встановити обставини, що підтверджують спільний характер діяльності членів ОЗГ на підставі єдиного загального плану, відомого усім учасникам організованої групи. При цьому члени ОЗГ можуть не бути обізнаними щодо усіх елементів злочинної технології, але мають чітко розуміти зміст та послідовність вчинення основних злочинних дій, що становлять базу злочинної діяльності ОЗГ та обумовлюють її утворення. Спільність злочинної діяльності членів ОЗГ може проявлятися як у спільному готуванні, вчиненні та приховуванні злочинних дій, так і у вчиненні дій, спрямованих на забезпечення тривалого функціонування ОЗГ. Мають бути зібрані та належним чином зафіксовані докази, що вказують на структуру та склад ОЗГ, характер та особливості утворення стійких зв'язків між його членами. Особлива увага має приділятися встановленню даних щодо ієрархії та принципу управління злочинним угрупованням. Від цього може залежати ступінь обізнаності окремих членів ОЗГ про особливості злочинної технології, інших учасників угруповання. Встановлення такої інформації безпосередньо впливає на вибір тактичних засобів та методів роботи з учасниками ОЗГ різних ланок.

2. Кількість та особа кожного учасника організованої групи. Учасники ОЗГ розглядаються як особи, які входять до складу злочинних об'єднань і беруть участь у всіх або більшості злочинів, учинених його членами⁷⁷. Здійснювати характеристику учасників ОЗГ можна на підставі визначення таких їх рис та

⁷⁶ Серафимов О.М. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні злочинної діяльності організованих злочинних угруповань, що діють в умовах бойових дій. *Право та державне управління*. 2024. № 1. С.261–268. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.36>

⁷⁷ Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 67.

властивостей, як соціально-демографічні дані, суспільно-небезпечні ознаки, психологічні риси та властивості, інтелектуальні характеристики, юридичні ознаки⁷⁸. Встановлення останніх має як кримінально-правове і кримінальне процесуальне, так і криміналістичне значення.

3. Функціональний розподіл ролей учасників ОЗГ. Мова йде про:

а) встановлення ролі та функції кожного учасника ОЗГ у цілому щодо забезпечення існування та функціонування ОЗГ та безпосередньо у ході підготовки, вчинення та приховування кожного злочинного епізоду;

б) міру особистої причетності кожного члена ОЗГ до заподіяної діями злочинної групи шкоди та його особистої участі відповідно до плану і фактичних обставин вчинюваних епізодів злочинної діяльності;

в) відслідкування зміни у статусі та ролі кожного учасника ОЗГ на предмет виявлення зростання злочинної кар'єри особи.

4. Лідер та його характеристика⁷⁹. Вивчення характеристики особи лідера є важливим для визначення особливостей тактики проведення окремих С(Р)Д та НС(Р)Д, вибору лінії поведінки слідчого чи інших учасників розслідування під час здійснення спілкування як із самим лідером, так і з іншими членами ОЗГ.

5. Мотиви та мета лідера щодо створення ОЗГ. Основним мотивом створення будь-якого ОЗГ є незаконне збагачення шляхом вчинення невизначеної кількості злочинів протягом тривалого часу. У залежності від сфери злочинної діяльності мотив збагачення може поєднуватися з іншими мотивами, як, наприклад, задоволення потреби в насильстві, залякування тощо. Для лідера характерним є мотиви створення ОЗГ задля задоволення власного его шляхом здійснення керівництва чи координації злочинної діяльності фізично та психологічно підпорядкованої групи осіб. Крім того, важливим мотиваційним стимулом лідера до утворення ОЗГ в умовах бойових дій є:

а) нестабільне (некероване) злочинне середовище на території бойових дій;

⁷⁸ Плосконос А.І. Тактика допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій: дис. ... д-ра філос.: 081 – Право. Київ, 2022. С. 61–63.

⁷⁹ Криміналістичну характеристику лідера нами розглянуто у підрозділі 3.1.3.

б) високий рівень латентності вчинюваних кримінальних правопорушень на фоні воєнних дій;

в) завантаженості співробітників правоохоронних органів, які вимушені діяти в небезпечних умовах.

Встановлення мотивів та мети лідера щодо створення ОЗГ є важливим у контексті висунення окремих версій щодо його зв'язків із криміналітетом, політичними силами, військовими формуваннями, щодо структури злочинної технології діяльності ОЗГ, причетності лідера до вчинення інших злочинів, які дозволили йому здобути кримінальний досвід, тощо;

6. Зв'язки та особливості взаємодії між членами ОЗГ, наявність правил поведінки, системи покарань та заохочень. Встановлення даних обставин дозволяє оцінити психологічні механізми функціонування та управління ОЗГ в умовах бойових дій, визначити наявність конфліктів усередині ОЗГ, причин таких конфліктів, осіб, до яких застосовувалися певні санкції або заохочення з боку лідера. Така інформація має важливе значення задля виявлення «слабкої ланки» злочинного угруповання, на яку має бути першочергово спрямована робота співробітників правоохоронних органів;

7. Мотиви та мета членів ОЗГ при вчиненні злочинних дій у складі ОЗГ. Основна мотивація учасників ОЗГ, яке діє в умовах бойових дій, щодо участі у протиправній діяльності такої злочинної групи має співпадати із основною мотивацією утворення та функціонування ОЗГ в умовах бойових дій. Проте оперативний та слідчий інтерес становлять, також, мотиви та мета входження окремих членів до складу такого ОЗГ, вибір конкретних потерпілих осіб чи предметів злочинного посягання на підставі пропозиції певних членів ОЗГ, тощо. Така інформація може бути використана у цілях здійснення профілактичних заходів та вибору тактичних засобів при проведенні С(Р)Д за участі даних осіб.

8. Сфера злочинної діяльності ОЗГ. Характеризує своєрідну спеціалізацію та тип технології злочинної діяльності і дозволяє висунути версії щодо невідомих слідству на конкретному етапі елементів такої злочинної технології, потенційно причетних до діяльності ОЗГ, в тому числі представників

правоохоронних органів, військової адміністрації, посадових осіб органів державної влади та самоврядування, конкретних державних діячів чи політичних сил.

9. Особливості реалізації злочинної технології та тривалість такої діяльності. Встановлення даних обставин дозволяє виявити усі складові злочинної технології, у тому числі пов'язані із використанням сучасних інформаційних технологій, способи легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, корупційні зв'язки, спосіб та місце накопичення грошових коштів, реальний розмір завданої шкоди інтересам окремих осіб, державі та суспільству в цілому, виявити осіб, які хоч і не входять до складу такого ОЗГ, але безпосередньо причетні до його діяльності.

10. Умови та причини, що сприяли утворенню та функціонуванню ОЗГ в умовах бойових дій. Умови бойових дій безпосередньо впливають як на усі легальні процеси функціонування суспільства у цілому, окремих державних інститутів, зокрема правоохоронних органів, так і функціонування кримінального середовища і тіньового ринку товарів та послуг. Проте криміналістичне значення виявлення умов та причин утворення на території бойових дій ОЗГ та відносної успішності їх функціонування безпосередньо пов'язане із визначенням напрямів оперативної профілактики та кластерів, що вказують на діяльність ОЗГ в умовах бойових дій.

11. Обставини, що звільняють від кримінальної відповідальності або відбування покарання за участь у ОЗГ. Так, ч. 6 ст. 255 КК України передбачає можливість звільнення від кримінальної відповідальності особи, крім організатора або керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого частиною другою або третьою цієї статті, якщо вона до повідомлення їй про підозру у вчиненні цього злочину добровільно повідомила про створення злочинної організації або участь у ній та активно сприяла її розкриттю⁸⁰. Така законодавча норма стимулює членів ОЗГ до здійснення конфіденційного співробітництва із представниками правоохоронних органів та

⁸⁰ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

сприяє більш повному встановленню усіх учасників ОЗГ, а також виявленню усіх складових технології злочинної діяльності.

Б. Обставини, які стосуються базових форм злочинної діяльності

Такі обставини стосуються (описують) типову схему структури певного злочинного діяння. В рамках розслідування злочинної діяльності ОЗГ обов'язковим є встановлення обставин вчинення кожного злочинного епізоду. При цьому така діяльність має здійснюватися паралельно за усіма відомими слідству епізодами учинених злочинів та одночасним пошуком нових даних про інші факти вчинення злочинних дій, які не відомі слідству на певному етапі його здійснення. Серед таких обставин необхідно визначити:

1. Спосіб злочину. Під час розслідування злочинної діяльності ОЗГ переважно йде мова саме про повноструктурний спосіб злочину, тобто про вчинення членами ОЗУ дій з підготовки, безпосереднього вчинення та приховування злочину. Специфіка характеристики способу злочину буде залежати від виду базової форми злочинної діяльності, що лежить в основі технології злочинної діяльності ОЗГ;

2. Час, місце та обстановка. У період воєнного стану для даної підгрупи обставин визначальною є саме обстановка бойових дій, що впливає на особливості здійснення підготовки, вибір способу, знарядь та засобів вчинення злочину, предмету злочинного посягання та потерпілої особи. З іншого боку, обстановка бойових дій має враховуватися слідством як детермінуючий фактор, що впливає на збереження слідів злочину, адже створює ризики, пов'язані зі знищенням таких слідів у силу незалежних від злочинців об'єктивних факторів. Встановлення часу та місця вчинення кожного конкретного злочинного діяння членами ОЗГ є важливим з огляду формування міцної доказової бази та підтвердження причетності конкретних членів ОЗГ, яким відведено роль виконавців, а також спростування неправдивих алібі, які можуть надаватися злочинцями.

3. Знаряддя та засоби вчинення злочину безпосередньо обумовлені вибором способу вчинення злочину та особливостями технології злочинної

діяльності. Їх встановлення є важливим як з позиції доведення причетності конкретних членів ОЗГ до вчинення злочинів, так і викриття окремих елементів технології злочинної діяльності. Особливого значення встановлення знаряддя вчинення злочину набуває у випадках використання табельної зброї діючих співробітників правоохоронних органів чи військовослужбовців для вчинення злочинних дій, що дозволяє пов'язати таких осіб з ОЗГ, яке діє в умовах бойових дій.

4. Типові сліди (слідова картина) залежить від базової форми злочинної діяльності ОЗГ. Встановлення певних слідів є важливим як для висунення окремих версій щодо особи злочинця (злочинців), способу вчинення злочину, часу вчинення злочину, так і формування доказової бази у провадженні.

5. Особа потерпілого. У структурі інформації про особу, потерпілу від злочинних дій, виділяють три групи даних: а) дані про відносини між потерпілим та особою, що вчинила правопорушення; б) відомості про поведінку потерпілого при вчиненні стосовно нього протиправних дій; в) дані про риси характеру потерпілого⁸¹. Встановлення такої інформації є важливим у контексті висунення версій на основі злочинець-потерпіла особа та виявлення закономірностей вибору потерпілої особи, що може бути використано задля виявлення інших потерпілих осіб, які не звернулися до правоохоронних органів, або прогнозування інших потенційних потерпілих осіб, що можуть стати жертвами ОЗУ.

6. Предмет злочинного посягання. Встановлення предмету злочинного посягання є важливим задля визначення реального розміру заподіяної матеріальної шкоди інтересам фізичних чи юридичних осіб, або державі, а також визначення потенційного розміру злочинного доходу ОЗГ, який використовується для фінансування її діяльності. Крім того, інформація про предмет злочинного посягання може бути використана при проведенні НС(Р)Д з метою встановлення осіб, причетних до діяльності ОЗГ, а також спосіб та маршрут його перевезення (пересилання) як в межах території бойових дій, так і поза ними.

⁸¹ Сфімов М.М., Пиріг І.В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень : підручник. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. С. 20.

7. Результати та наслідки злочинної діяльності ОЗГ. Встановленню підлягає інформація, що характеризує розмір та характер заподіяної шкоди життю, здоров'ю, майну чи іншим інтересам окремих фізичних чи юридичних осіб, об'єднань громадян чи держави. Увага має приділятися як реальним результатам злочинної діяльності ОЗГ (дозволяє оцінити ступінь загрози та потенційного впливу ОЗГ на кримінальну обстановку у конкретному регіоні чи по всій країні), так і встановленню соціально-політичних, економічних, безпекових наслідків функціонування ОЗГ.

В. Обставини, які характеризують інфраструктуру ОЗГ

Інфраструктуру злочинності слід розуміти як систему суб'єктів і засобів, що не володіють чіткими криміногенними ознаками, проте забезпечують злочинну діяльність, а також виступають інструментом взаємодії між злочинністю і соціально-економічними інститутами⁸². По суті, існування інфраструктури злочинної діяльності спрямоване на забезпечення безперервної реалізації злочинних технологій за рахунок використання легальних об'єктів та суб'єктів господарської або іншої діяльності у поєднанні із інституціями кримінального середовища. Під час розслідування злочинної діяльності ОЗГ необхідно встановити наступні елементи її інфраструктури:

1. Зв'язки із кримінальним середовищем. Потенційне об'єднання, або своєрідна кооперація ОЗГ, як закономірна тенденція розвитку організованої злочинності, становить значну загрозу для національної безпеки України, особливо в умовах воєнного стану. Цьому процесу сприяє проведення злочинних сходок, розподіл сфер кримінального впливу між ОЗГ, налагодження зв'язків зі «злочинцями у законі», які можуть залучатися у якості злочинних консультантів, поширення та підтримання членами ОЗГ кримінальних норм поведінки та їх використання для вирішення внутрішніх конфліктів, формування злочинних кас («общаків»), тощо. У ході виявлення та розслідування злочинної діяльності ОЗГ має бути встановлено наявність зв'язків із криміналітетом у певному регіоні, «злочинцями у законі», «положенцями», каналів обміну

⁸² Цехан Д.М. Оперативно-розшукова протидія злочинності у місцях позбавлення волі: монографія. Одеса: Юридична література, 2021. С. 152.

інформацією щодо діяльності конкурентів по зло чинному середовищу, участь лідера ОЗГ, яке діє в умовах бойових дій, у сходках.

2. Корупційні зв'язки із посадовими або службовими особами органів державної влади чи місцевого самоврядування, військових адміністрацій, військових частин, представниками волонтерських організацій. Виявлення даних обставин є важливим у контексті висунення версій щодо способів доступу до предметів злочинного посягання, виявлення осіб, які можуть бути кримінальними агентами⁸³ та передавати важливу для слідства інформацію членам ОЗГ, впливати на оперативність прийняття рішень та здійснення розслідування, забезпечувати логістичні шляхи переправлення грошових коштів або предметів посягання, тощо.

3. Способи набору та підготовки нових членів ОЗГ. Основними способами поповнення складу ОЗГ в умовах бойових дій є:

а) вербування діючих військовослужбовців (особливо що стосується осіб, які мають кримінальне минуле) або військовослужбовців, що самовільно залишили військову частину;

б) діючих або колишніх співробітників правоохоронних органів, які проживають або направлені для виконання службових обов'язків на території бойових дій;

в) організація тренувальних таборів та формування добровольчих батальйонів із подальшим залученням їх до злочинної діяльності;

г) вербування колишніх в'язнів, які на добровільній основі уклали контракти на службу у лавах ЗСУ;

д) вербування представників криміногенного середовища із місцевих (наркоманів, безробітних осіб, які перебувають поза межею бідності, осіб, які характеризуються антисоціальною поведінкою).

Встановлення даних обставин є важливим у контексті можливості впровадження агентів правоохоронних органів до структури ОЗГ.

⁸³ Там само. С. 157.

4. Засоби конспірації злочинної діяльності ОЗГ. Серед даних елементів інфраструктури організованої злочинності мають встановлюватися:

а) ЗМІ та представники неофіційних джерел інформування населення, які створені та діють в інтересах ОЗГ;

б) представники громадських організацій, які надають інформацію лідерів такого ОЗГ;

г) легальні бізнес-структури, які використовуються такими ОЗГ для прикриття злочинної діяльності та легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом.

5. Технічне озброєння та оснащення ОЗГ. Встановленню підлягають:

а) транспортні засоби, які використовуються членами ОЗГ;

б) зброя та боєприпаси до неї;

в) засоби телекомунікаційного зв'язку;

г) засоби, які використовуються для незаконного стеження за місцями чи людьми.

6. Формування фінансової основи функціонування ОЗГ. Дані обставини стосуються:

а) формування «общака» та виявлення місця його знаходження і особи, яка є його «держателем»;

б) встановлення особливостей наповнення «общака» та його використання для підтримання членів ОЗУ та їх сімей, в тому числі тих, які перебувають за ґратами;

в) використання даних фінансових накопичень для оплати послуг адвокатів, налагоджування та підтримання корупційних зв'язків, «спонсорування» ЗМІ та окремих журналістів, політиків.

Виявлення наведених обставин є важливим у стратегічному плані, оскільки:

по-перше, позбавлення ОЗГ фінансової основи значно спрощує процес розслідування діяльності такого ОЗГ, так як призводить до його дестабілізації;

по-друге, дозволяє уникнути відтворення такого ОЗГ за рахунок вербування нових членів, яким надається стартова фінансова підтримка;

по-третє, відсутність здобутих незаконним шляхом грошових коштів та майна унеможлиблює здійснення протидії розслідуванню шляхом підкупу свідків, потерпілих, співробітників правоохоронних органів та суду;

по-четверте, відсутність «общака» значно ускладнює просування по злочинній кар'єрній драбині осіб, що перебувають за ґратами.

Визначення обставин, що підлягають з'ясування при розслідуванні злочинної діяльності ОЗГ має важливе значення для планування та організації розслідування даного прояву злочинної діяльності. Встановлення даних обставин мають безпосередній вплив на висунення загальних та окремих версій у розслідуванні, постановку тактичних завдань та вироблення алгоритму їх вирішення шляхом проведення СРД, НСРД та їх комплексів.

3.2.2. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування.

Розслідування відбувається в умовах, що постійно змінюються. Перед тим, як прийняти рішення щодо напрямку подальших дій, необхідних засобів, найбільш доцільних методів розслідування та ін., необхідно максимально повно оцінити своєрідність обстановки, яка склалася на момент прийняття рішення. Така обстановка одержала в криміналістиці загальну назву слідчої ситуації, формування якої залежить від компонентів: а) психологічного; б) інформаційного; в) процесуального; г) тактичного; д) матеріального; є) організаційно-технічного характеру. Поєднання усіх цих компонентів обумовлює індивідуальний характер кожної слідчої ситуації у кожен момент проведення розслідування. З таким визначенням даного поняття пов'язана можливість типізувати слідчі ситуації»⁸⁴.

Типовими слідчими ситуаціями початкового етапу розслідування незаконного обігу зброї, до вчинення якого причетні ОЗГ, є:

⁸⁴ Сфімов М.М., Пиріг І.В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень : підручник. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. С. 23–24.

1) особу (рідше декількох осіб) затримано під час незаконного переміщення вогнепальної зброї, боєприпасів;

2) виявлено ознаки, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення, однак особи, причетні до його вчинення, втекли з місця події та переховуються;

3) під час здійснення оперативно-розшукової діяльності з'ясовано відомості про організацію незаконного обігу зброї групою осіб, анкетні дані та інші характеризуючі відомості про цих осіб і факти їх протиправної діяльності встановлено;

4) з'ясовано, що на території обслуговування (визначеної за принципом територіальної підслідності) функціонує організована злочинна група та є підстави вважати, що вона, окрім інших фактів протиправної діяльності, причетна ще і до організації незаконного обігу зброї»⁸⁵.

Серед типових слідчих ситуацій, що виникають при виявленні ознак вчинення примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань ОЗГ, виокремлюють наступні:

1) ведеться активна підготовка членів організованої групи – з придбанням зброї, вибухових речовин, необхідних технічних засобів тощо – до скоєння примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань конкретної особи (боржника);

2) відбувається безпосереднє вчинення членами організованої кримінальної групи примушування боржника до виконання чи невиконання цивільно-правового зобов'язання перед кредитором (при цьому кредитором у зобов'язанні може бути як учасник, або організатор злочинного формування, так і інша особа, яка зробила замовлення на здійснення групою примушування виконати певні дії кредитором);

⁸⁵ Велієв Р.Е. Особливості початкового етапу розслідування незаконного обігу зброї, учиненого організованими злочинними групами. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 2 (32). С. 283–294.

3) є факт вже закінченого примушування до виконання чи невиконання цивільно-правового зобов'язання, скоєного організованою групою⁸⁶.

У свою чергу серед типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування вимагань, вчинених ОЗГ, слід виокремити наступні:

- 1) потерпілий звернувся із заявою про висунення йому вимог з боку ОЗГ;
- 2) кримінальне провадження відкрито за результатами попередньої перевірки інформації про вимагання, вчинене ОЗГ, проведеної оперативними підрозділами; вимагачі затримані;
- 3) після протиправного захоплення власності потерпілого (підприємства, установи, організації) йому висунуто майнові вимоги;
- 4) викрадення близької потерпілому особи з пред'явленням вимоги виплатити викуп;
- 5) до потерпілого застосоване насильство з вимогами до виконання чи невиконання певних цивільно-правових зобов'язань»⁸⁷.

Під час розслідування злочинів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями, слід виділити такі типові слідчі ситуації, як:

- 1) є відомості про вчинення злочину організованою групою осіб або її членом, наявна матеріальна та вербальна доказова інформація про протиправне діяння, підозрюваних не затримано;
- 2) є відомості про вчинення злочину організованою групою осіб, наявна матеріальна та вербальна доказова інформація про протиправне діяння, одного з членів групи затримано, особа співпрацює зі слідством;
- 3) є відомості про вчинення злочину організованою групою осіб, наявна матеріальна та вербальна доказова інформація про протиправне діяння, одного з членів групи затримано, особа не співпрацює зі слідством;

⁸⁶ Зозуля С.В. Типові слідчі ситуації, що виникають при виявленні ознак вчинення примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань організованою злочинною групою. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики*. Харків, 2018. С. 75–77.

⁸⁷ Дергач Л.В. Розслідування вимагань, вчинених організованими злочинними групами, у сучасних умовах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 21 с.

4) є відомості про вчинення злочину організованою групою осіб, немає достатньої матеріальної та вербальної доказової інформації про протиправне діяння, особи злочинців не встановлено⁸⁸.

Такий перелік можна й надалі продовжувати, проте загалом, незалежно від категорії злочинної діяльності, типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування у злочинах, що вчинені ОЗГ, можуть бути поділені на *сприятливі* та *несприятливі*. Для перших характерними є:

- а) наявність достатньої інформації про злочинців чи їх затримання;
- б) відсутність протидії розслідуванню з боку злочинців чи кримінального середовища загалом;
- в) наявність достатньої кількості фактичних даних для висунення конкретних версій та побудови чіткого алгоритму формування доказової бази у межах кримінального провадження;
- г) сприяння потерпілих розслідуванню;
- д) сприяння розслідуванню усіх або окремих членів ОЗГ.

Що стосується *несприятливих* слідчих ситуацій⁸⁹, то вони є найбільш складними, а тому розглянемо алгоритм їх вирішення на конкретному прикладі.

Ситуація. Наявність серії нерозкритих корисливо-насильницьких злочинів.
Шляхи вирішення наведеної ситуації можуть бути наступними.

1. Висунення та перевірка версії, що злочини вчинені однією ОЗГ.

У даному випадку ключовим елементом є ретельна аналітична робота щодо вивчення матеріалів нерозкритих кримінальних проваджень за фактами корисливо-насильницьких злочинів. Для перевірки версії потрібно сконцентрувати увагу на:

- а) порівнянні механізму вчинення злочину та виявленні спільних ознак (типи нападів, кількість учасників нападу, типові знаряддя злочину);

⁸⁸ Луговий В.О. Наукова полеміка щодо типових слідчих ситуацій розслідування злочинів, учинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями. *Науковий вісник публічного приватного права*. 2024. Вип. 4. С. 276–281. URL: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.46>

⁸⁹ Більш детально див.: Калімбет І.Л. Характеристика слідчих ситуацій початкового етапу розслідування корисливо-насильницьких злочинів, вчинених організованими групами неповнолітніх. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. С. 130. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc21/36.pdf>

б) визначенні спільності предметів злочинного посягання (спеціалізації групи);

в) встановлення спільних рис жертв злочинів;

г) періодичності вчинення злочинів.

2. Встановлення очевидців злочинів та інших осіб, яким відома інформація щодо діяльності ОЗГ. Для вирішення такого завдання доцільно провести такі дії:

а) організація роботи оперативних підрозділів у формі оперативного (ініціативного) пошуку з акцентом на відпрацювання:

- території вчинення злочинів (у тому числі прилеглих будинків, торговельних об'єктів, розважальних закладів та ін.);

- місць масового відвідування (особливо молоді та скупчення маргінальних осіб).

- середовища раніше судимих за корисливі та корислово-насильницькі злочини та безпритульних осіб;

б) повторний аналіз матеріалів кримінальних проваджень та проведення додаткового допиту у разі необхідності;

в) перевірка осіб, які схильні до вчинення злочинів, передбачає вжиття таких заходів, як:

- перевірка осіб, яким знаходяться на профілактичних обліках у дільничних інспекторів поліції;

- перевірка осіб, які раніше притягувалися до кримінальної відповідальності за вчинення розглядуваних злочинів;

г) відпрацювання місць реалізації майна, отриманого злочинним шляхом. Це потребує використання комплексного алгоритму пошукового характеру, що за суб'єктами реалізації може бути розділено на:

- *оперативний*, який передбачає індивідуальний та/або груповий ініціативний пошук у місцях реалізації майна, здобутого злочинним шляхом; орієнтування негласних працівників на отримання інформації щодо реалізації викраденого;

- слідчий, який передбачає проведення обшуків у місцях можливої реалізації майна, отриманого злочинним шляхом.

3. Визначення класифікаційної групи знарядь вчинення злочину та місць їх можливого виготовлення. Вирішення цього завдання передбачає застосування наступного алгоритму дій:

а) повторний огляд знарядь вчинення злочину з метою встановлення типу їх виробництва;

б) призначення відповідних судових експертиз з метою визначення специфіки виготовлення знарядь вчинення злочину;

г) виокремлення та відпрацювання місць можливого виготовлення та або придбання таких знарядь, а також осіб, які їх виготовили.

Таким чином, типові, тобто найбільш характерні слідчі ситуації, відіграють ключову роль у формуванні практичних рекомендацій у кожній окремій методиці розслідування. Разом з тим слід мати на увазі, що у практичній діяльності вони можуть зустрічатися у певних модифікаціях, а тому алгоритми їх вирішення можуть змінюватися.

3.2.3. Алгоритм отримання криміналістично значущої інформації шляхом аналізу відкритих Інтернет-джерел.

Стрімкий розвиток цифрових засобів фото- та відеофіксації, їх доступність у придбанні для пересічного громадянина зумовили появу великої кількості медійних файлів, що відображають об'єктивну обстановку в різних інтервалах часу та простору. Змістом такого контенту дедалі часто стають фото- або відеозаписи (навіть з місць скоєння правопорушень), з відображенням на них:

а) осіб, що їх вчинили;

б) механізму (способу) вчинення;

в) транспортних засобів, які були задіяні;

г) та інших обставин, які мають значення для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Разом з тим, Internet-ресурси містять велику кількість різного виду інформації, де у популярних соціальних мережах (Instagram, Facebook та інших)

практично завжди наявна інформація про фізичну особу. Більше того, громадяни за власною ініціативою та виключно на добровільній основі розміщують свої персональні дані (ПІБ, дату народження, місце проживання, коло спілкування, інтереси, особисті побутові фотознімки та відеозаписи), створюючи тим самим потужний інформативний масив цифрових даних, що містять антропометричні ознаки зовнішності людини, анкетні дані, зображення місць фактичного проживання тощо. Наявність такої інформації (саме у відкритому доступі) надає можливість правоохоронним органам безперешкодно використовувати останню в оперативних цілях, оскільки результати її аналізу дозволяють отримувати орієнтуючу інформацію, а інколи й відразу ідентифікувати особу. Таким чином, вивчення та аналіз цих потужних інформаційних потоків набуває важливого значення у питанні криміналістичного забезпечення протидії організованої злочинності.

OSINT (англ. *Open source intelligence*) – це концепція, методологія і технологія добування і використання військової, політичної, економічної та іншої інформації з відкритих джерел, без порушення законів – для підтримки прийняття рішень у сфері національної оборони і безпеки. Вона включає в себе: пошук інформації, реєстрацію і облік інформації, аналіз інформації та синтез повідомлень з різних джерел, адміністрування і розповсюдження інформації. Специфічність такої інформації пов'язана з тим, що вона є результатом аналітичної обробки великого обсягу відкритого, загальнодоступного⁹⁰ інформаційного потоку, яким є:

- а) ЗМІ: друковані газети, журнали, радіо та телебачення;
- б) всемірна мережа «Інтернет»: онлайн-публікації, блоги, дискусійні групи (форуми), медіа громадян (наприклад, відео з мобільних телефонів, контент, створений користувачами), YouTube, RuTube та інші відео-хостинги,

⁹⁰ У рамках OSINT терміни «відкрите джерело» та «загальнодоступна інформація» використовуються у наступному значенні: а) відкрите джерело – особа або група осіб, які надають інформацію без вимоги збереження її конфіденційності - інформація або відносини незахищені від публічного розкриття. Відкриті джерела відносяться до середовища загальнодоступної інформації, і не мають обмеження в доступі для фізичних осіб; б) загальнодоступна інформація – дані, факти, інструкції або інші матеріали, опубліковані чи розміщені для широкого використання, які доступні для громадськості, законно побачені або почуті випадковими спостерігачами, представлені на відкритих зустрічах для громадськості. Див.: Open-source intelligence (OSINT). Електронна енциклопедія Wikipedia. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Open-source_intelligence

вікі-довідники та інші веб-сайти соціальних медіа (наприклад, Facebook, Instagram, Telegram та ін.). Ці джерела також випереджають безліч інших джерел через своєчасність і легкість доступу;

в) офіційні державні джерела: публічні урядові звіти, бюджети, слухання, телефонні довідники, прес-конференції, веб-сайти та виступи. Хоча ці джерела походять з офіційних джерел, вони є публічно доступними і можуть використовуватися відкрито і вільно;

г) професійні та академічні публікації: інформація, отримана з журналів, конференцій, симпозіумів, наукових праць, дипломів та дисертацій;

д) комерційні дані: комерційні зображення, фінансові та промислові оцінки, бази даних;

е) інша література: технічні звіти, патенти, робочі документи, ділові документи, неопубліковані роботи та інформаційні бюлетені⁹¹.

Практика використання технології OSINT⁹² дозволило виявити її позитивні сторони, які полягають у наступному:

1) її використання не вимагає додаткових фінансових витрат на:

а) придбання спеціальної техніки та програмного забезпечення, адже достатньо мати лише доступ до всесвітньої мережі «Інтернет» та робочу станцію ПК (смартфон, планшет);

б) підготовку певних спеціалістів, оскільки технологія OSINT достатньо проста як в опануванні, так і в обробці вихідної та отриманні криміналістчно-значущої інформації;

2) вона є у вільному доступі, а тому може бути використана не лише суб'єктам правоохоронної діяльності (представниками державної влади), а й приватними детективами, волонтерами та ін.;

3) її використання (за певних умов) не порушує прав громадян;

⁹¹ Open- source intelligence (OSINT). Електронна енциклопедія Wikipedia. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Open-source_intelligence (дата звернення 10.06.2025); Telegram. Електронна енциклопедія Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Telegram>

⁹² До речі, розвідку на базі аналізу відкритих джерел інформації фахівці США ведуть з лютого 1941 року, коли в складі Комісії з комунікацій (Federal Communications Commission) була зас-нована Foreign Broadcast Monitoring Service (FBMS). Її головним завданням був контроль ра-діомовлення країн нацистського блоку і на її функціонування було виділено 150 тис. дол.

4) вона може використовуватися без контакту з об'єктом пошуку.

Практичні підрозділи правоохоронних органів (кіберполіція, кримінальна поліція, ДСР тощо) вже мають певні успішні спроби використання технології OSINT у протидії злочинності (встановлення особи злочинця, отримання іншої корисної довідкової інформації). Більше того, медіа спільнота доволі активно використовує згадувані технології у своїй професійній діяльності. Так, журналісти інтернет-видання «Bellingcat» (засноване британським журналістом і блогером Еліотом Гітінсом) вже мають конкретні приклади розслідування резонансних подій безпосередньо шляхом аналізу відкритого інтернет-контенту (відеозаписів, карти, фотографій та ін.)⁹³, одним з яких є розслідування трагедії літака Boeing 777-200ER, яка мала місце в липні 2014 року на Донбасі (рейс MH17)⁹⁴. Разом з тим, за результатами аналізу відповідей практичних співробітників ДСР щодо застосування сучасних OSINT-технологій в процесі розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються ОГ, лише 15% респондентів ствердно відповіли, а переважна більшість (85%) – згадувані технології не використовували. Таким чином, *застосування сучасних OSINT-технологій у процесі розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються організованими групами, має невикористаний потенціал.*

Алгоритм процесу пошуку осіб за ознаками зовнішності за згадуваною технологією умовно можна поділити на чотири етапи⁹⁵:

Етап № 1. Моніторинг та аналіз змісту відеофотозображень та текстових повідомлень, що містяться у відкритому доступі, на платформах різних інтернет видань, відеохостингів, месенджерів та соціальних мереж. Мета – визначення наявності в них невстановлених осіб, зображення облич яких, за комплексом відображених ознак, утворюють сукупність, необхідну для ідентифікації за ознаками зовнішності. Так, 14.06.2020 року в тематичній групі «Київ Оперативний/KyivOperative», в якій висвітлюються оперативні новини про ДТП

⁹³ Bellingcat. URL : <https://www.bellingcat.com>

⁹⁴ The MH17 Trial Part 1: New Material From The Four Defendants. URL: <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/04/20/the-mh17-trial-part-1-new-materials-from-the-four-defendants>

⁹⁵ Одерій О.В., Кожевніков О.А. Отримання криміналістично значущої інформації шляхом аналізу відкритих інтернет-джерел. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 4 (73). С. 144–155. DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-73-4-144-155>

та кримінальну хроніку в м. Київ та Київській області, у месенджері «Телеграм» (<https://t.me/s/KyivOperativ>) було розміщено повідомлення щодо факту вчинення шахрайських дій⁹⁶. На одному з доданих до повідомлення фотозображень містилось зображення обличчя особи-правопорушника, особисті дані якого необхідно було встановити. Після опрацювання спеціалістом у галузі портретної експертизи згадуваного фотозображення обличчя особи-правопорушника, останнє було визнане придатним для подальшої ідентифікації за ознаками зовнішності.

Етап № 2. Використання загальнодоступних онлайн-сервісів автоматизованого пошуку осіб зі збіжними ознаками зовнішності серед масиву фотозображень, добровільно розміщених на серверах соціальних мереж. За результатами такого пошуку сервіси соціальних мереж видають масиви фотозображень схожих осіб, визначаючи їх ступінь збігу у відсотковому значенні.

Етап № 3. Оцінка результатів пошуку із застосуванням спеціальних методів дослідження, що застосовуються у галузі судової портретної експертизи. Так, до спеціальних методів можна віднести методи: а) зіставлення (візуальне, із застосуванням «масок», за допомогою накладання координатної сітки, відносних величин, на біологічну асиметрію, за допомогою аплікацій); б) методи суміщення зображень по медіальній та ламаній лініям; в) методи накладання (накладання – додавання, додавання – віднімання). Звичайно, провідна роль на даному етапі належить спеціалісту, що має кваліфікацію судового експерта за експертною спеціальністю 6.2 «Ідентифікація особи за ознаками зовнішності за матеріальними зображеннями». Його завдання полягає в тому, щоб на підставі науково обґрунтованої методики сформулювати позитивний або негативний висновок про тотожність порівнюваних осіб та наочно це проілюструвати **для запобігання виникненню сумнівів**.

Етап № 4. Аналіз змісту соціальних сторінок. Наявний практичний досвід виявив, що соціальні сторінки (у переважній кількості випадків) містять

⁹⁶ Ілюстративний матеріал викладено у Додатку 9.

обмежену інформацію, де зазвичай відображається: а) прізвище та ім'я (без зазначення ім'я по батькові); б) число, місяць та рік народження; в) коло друзів; г) місце проживання (лише із зазначенням населеного пункту); д) місце навчання або роботи тощо. До того ж ці дані можуть виявитися **повністю або частково** «фейковими» (такими, що не відповідають дійсності). З огляду на наведене, на заключному четвертому етапі, шляхом вивчення змісту соціальної сторінки (посилання на яку отримане на попередніх етапах), а також збору, об'єднання (зіставлення) та аналізу даних з основних публічних реєстрів і баз даних України⁹⁷, інформація про розшукувану особу **актуалізується та доповнюється**.

Окремо слід акцентувати увагу на тому, що зображення в інтернеті стали важливим джерелом інформації, оскільки можуть нести не лише заплановану власником інформацію, але й приховану, яку можна отримати за допомогою відносно поширеного програмного забезпечення. Водночас на початку може виникнути необхідність спробувати покращити якість самого зображення, що реалізується за допомогою спеціальних онлайн-сервісів, які є у відкритому доступі. До таких, наприклад, відноситься Remini (<https://app.remini.ai>) (безкоштовний функціонал є дещо обмежений, але для базового OSINT розслідування навіть його буде достатньо), який за допомогою штучного інтелекту «домальовує» або деталізує елементи зображення, яке йому надається. Після покращення якості фото OSINT-аналітик використовує пошукові системи, які можуть шукати за зображеннями в інтернеті. На даний момент таких систем є досить багато як платних, так і безкоштовних. До найбільш популярних часто відносять Google Images (<https://www.google.com/imghp>) та TinEye (<https://tineye.com>). При цьому необхідно зазначити, що пошуковий сервіс Google Images більше спеціалізується на пошуку подібних зображень, тому якщо особа, яка цікавить аналітика, не є досить відомою, то шанси знайти її саме через Google Images відносно невеликі. У такому випадку краще застосовувати саме TinEye або інші більш сучасні пошукові системи.

⁹⁷ Перелік відкритих реєстрів та баз даних України. URL: <https://investment.zoda.gov.ua/uk/perelik-vidkritih-restriv-ta-baz-danih-ukraini>

Загалом існують наступні поради щодо покращення результатів пошуку за зображенням:

- вдосконалити якість фото (хоча, як показують приклади, далеко не завжди це дійсно дозволить покращити результати пошуку);
- ділити фото на окремі частини і шукати за цими частинами. Якщо на фотографії є декілька осіб, то набагато ефективніше буде шукати не ціле фото, а кожну особу окремо;
- прибрати фон. Інколи фон може погіршити результати пошуку обличчя людини на фотографії, тому рекомендується за можливості фон прибрати (зараз є безліч безкоштовних онлайн-сервісів, які пропонують такі послуги). Також необхідно пам'ятати, що за допомогою аналітики можна встановити місце, де було зроблене фото, яке цікавить OSINT-аналітика, що інколи може бути критично важливим для розслідування.

Звичайно, отримана в ході моніторингу соціальних мереж інформація може бути використана і в ході розслідування кримінальних проваджень, у межах яких для вирішення завдань з ідентифікації особи за ознаками зовнішності будуть призначені відповідні експертизи (наприклад, для встановлення фактів внесення редакторських змін у вигляді монтажу в цифрових фотозображеннях доцільно призначити комплексну судово-портретну та судово-фототехнічну експертизу).

Крім того, слід рекомендувати закладам вищої освіти зі специфічними умовами навчання (системи МВС) під час підготовки та перепідготовки оперативних працівників (ДСР НП України) сфокусувати освітній процес саме на практичній складовій застосування OSINT-технологій. Однією з ініціатив може бути проведення в ДСР внутрішнього тренінгу з окресленої тематики та забезпечити його розроблення для оперативних працівників.

3.3. Тактика проведення окремих слідчих (розшукових) дій

3.3.1. Особливості тактики проведення огляду місця події у кримінальних провадженнях, де ймовірно діяла організована група.

Однією зі слідчих (розшукових) дій, від своєчасності та якості проведення якої може залежати успіх розслідування у кримінальному провадженні загалом, є огляд. Відповідно до ч. 1 ст. 237 КПК слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення⁹⁸. Огляд слушно віднесено до розряду невідкладних слідчих (розшукових) дій, що полягає у безпосередньому сприйнятті, дослідженні, оцінці й фіксації слідчим обстановки місця події, слідів та об'єктів, які мають відношення до справи, їх ознак, властивостей, станів та взаємозв'язків для з'ясування суті події, що сталася, механізму злочину і його обставин, які мають значення для встановлення істини у справі. Зазначене пояснюється необхідністю одержання інформації про обставини події у первісному, незмінному стані, оскільки будь-яке зволікання спричиняє втрату речових доказів, зміну слідової картини. Невідкладність проведення ОМП пояснюється також необхідністю оперативного одержання інформації для організації розшуку злочинця, а також проведення інших слідчих (розшукових) дій, спрямованих на розкриття злочину⁹⁹.

З теорії криміналістики відомо, що місцем події є місце, де й відбулася подія, або те місце, яке на початку розслідування вважають місцем вчинення злочину. І зовсім не обов'язково, що воно знаходиться там, де настають шкідливі наслідки. Іншими словами, за одним злочиним може бути декілька місць подій¹⁰⁰.

ОМП у кримінальних провадженнях, де ймовірно діяла ОГ, має свої особливості, оскільки його мета не лише зафіксувати факт вчинення злочину, а й

⁹⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом № 4651-VI від 13.04.2012. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» № 4652- VI від 13.04.2012. 392 с.

⁹⁹ Коновалова В.О. Слідчий огляд. *Криміналістика* : підручник / за ред. В.Ю. Шепітька. Київ : Ін Юре, 2001. С. 218.

¹⁰⁰ Одерій О.В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 528 с.

виявити ознаки координації, планування, розподілу ролей та злагодженості дій між кількома особами та ін.

Такі особливості можна виявити через:

1) характер слідів та їх кількість:

а) багато видів слідів на різних ділянках можуть свідчити про участь кількох осіб;

б) сліди злагоджених дій – наприклад, коли одні особи здійснюють проникнення, інші забезпечують охорону або транспорт;

2) розподіл ролей:

а) виявлення різних функційних зон (точка проникнення, точка нагляду, місце розміщення транспортного засобу) – може вказувати на чітку організацію;

б) наявність відстежування камер відеоспостереження, засобів комунікації – ознака попередньої розвідки або розподілу завдань;

3) знаряддя злочину:

а) якщо знайдено різноманітні технічні засоби (зламні інструменти, сканери сигналізації, перехоплювачі ключів) – це може вказувати на підготовку вчинення злочинів та професійність групи;

в) складність використаних технічних засобів – свідчить про рівень підготовки учасників та їх спеціалізацію;

4) сліди транспорту і переміщення:

а) наявність кількох ТЗ, маршрутів втечі, тайників – ознаки логістичного планування;

в) виявлення паркувальних слідів, GPS-маячків тощо;

5) засоби зв'язку та координації:

а) залишені рації, навушники, телефони, смарт-годинники – можуть вказувати на активне використання комунікації під час вчинення злочину;

б) вивчення мереж Wi-Fi або мобільних з'єднань поблизу може дати уявлення про кількість пристроїв, які працювали одночасно;

б) документи або предмети, що свідчать про попередню підготовку:

а) **плани, схеми, карти, замітки, GPS-маршрути** – ознаки попереднього планування;

б) **засоби маскуванню**: рукавички, балаклави, одноразовий одяг, засоби для знищення слідів;

7) відсутність випадковості:

а) злочин виглядає не імпульсивно, а навпаки – сплановано до деталей;

б) ознаки ретельного вибору об'єкта (час, спосіб проникнення, маршрути відходу) – вказують на групову підготовку.

Поряд з наведеним додатковими але вкрай ефективними діями є:

а) витребування записів із камер відеоспостереження, що допоможе встановити кількість осіб, спосіб входу/виходу, синхронність дій;

б) оцінка часу виконання злочину: чітка, швидка реалізація задуму зазвичай характерна для вчинення ОГ;

в) опитування очевидців, які могли бачити кількість осіб, які діяли разом, водія-«спостерігача» тощо.

Огляд мобільних телефонів, ноутбуків тощо. Невід'ємною частиною сучасного життя є використання мобільних телефонів та комп'ютерів для спілкування чи роботи з обов'язковим використанням месенджерів та мережі Інтернет. Будь-які злочинці намагаються здійснювати свою незаконну діяльність приховано, при спілкуванні використовувати завуальовані фрази, засекречені месенджери тощо, отже не аби як важливим є огляд таких пристроїв задля отримання доказової бази.

1. Загальні підходи до огляду електронних носіїв.

Огляд комп'ютерних та мобільних пристроїв має проводитись з урахуванням принципів збереження цифрових доказів, фіксації змін, що вносяться під час огляду, та дотримання процесуального порядку. Для ефективного огляду таких пристроїв варто залучати працівників кіберполіції, проте у разі неможливості швидкого залучення таких спеціалістів, в першу чергу варто перевести пристрої у режим «Автономний режим», «Режим без зв'язку» чи

«Режим польоту», що допоможе зберегти відкрити на момент огляду на сайтах інформацію, та унеможливить дистанційний доступ до цього пристрою.

2. Основні об'єкти уваги під час огляду.

2.1. Структура даних і файлові системи:

- а) аналіз видимих та прихованих файлів і каталогів;
- б) виявлення зашифрованих або нестандартних форматів збереження даних;
- в) перевірка дат створення, модифікації, доступу до файлів.

2.2. Засоби комунікації:

- а) перевірка месенджерів (Telegram, Signal, WhatsApp, Viber, Wickr тощо);
- б) аналіз історії SMS, email-листування, дзвінків;
- в) вивчення активності у соцмережах та можливих зв'язків.

2.3. Фотографії, відео- та мультимедіа:

- а) ідентифікація візуальних доказів (збори, предмети злочинної діяльності);
- б) метадані фото/відео: геолокація, час створення, пристрій.

2.4. Фінансова інформація:

- а) використання мобільного банкінгу, криптовалютних гаманців, електронних платіжних систем;
- б) встановлення підозрілих транзакцій, зв'язків між рахунками.

2.5. Мережева активність:

- а) аналіз історії браузера, вхід до даркнету, сліди VPN/TOR;
- б) вивчення мережевих з'єднань (Wi-Fi, IP-адреси).

2.6. Програми та системні інструменти:

- а) виявлення шкідливих або прихованих за стосунків;
- б) аналіз логів, системних подій, автозапуску.

3. Виявлення ознак координації у складі організованої групи:

- а) обмін зашифрованими повідомленнями;
- б) узгодженість у часових мітках листування;
- в) збережені документи зі схемами, планами, списками;
- г) докази розподілу ролей, звітності чи контролю дій.

4. Робота з метаданими:

- а) витягування EXIF-даних із зображень;
- б) аналіз часу, геолокації, серійних номерів пристроїв;
- в) співставлення з інформацією з інших джерел.

5. Рекомендації щодо фіксації результатів:

- а) складання протоколу з описом знайденого;
- б) фотографування екранів, скріншоти, копіювання пам'яті;
- в) відображення логіки пошуку і вибору об'єктів;
- г) залучення працівників з підрозділів кіберполіції¹⁰¹ або інших фахівців.

Звичайно, виявлення розглядуваних особливостей є додатковим навантаженням на СОГ, оскільки вони не виключають використання класичних (традиційних) криміналістичних рекомендацій тактики проведення ОМП.

Так, при описі вогнепальної зброї в протоколі ОМП:

- 1) місце виявлення вогнепальної зброї та її положення по відношенню до, як мінімум, двох нерухомих точок (об'єктів);
- 2) на якому боці вона лежить;
- 3) яке розташування осі ствола;
- 4) вид зброї (пістолет, автомат, гвинтівка тощо), її система, модель, калібр;
- 5) видимі зовнішні дефекти (вм'ятини, тріщини, погнутості і т.п.), наявності;
- 6) ознаки ремонту зброї;
- 7) сліди папілярних візерунків, крові, волосся, кіптяви, інших речовин на поверхні зброї, їхня локалізація;
- 8) положення затвора (крайне заднє положення, крайнє переднє положення, середнє положення, затвор заклинило);
- 9) положення курка (спущений, на бойовому або запобіжному взводі);
- 10) положення запобіжника (вогонь, запобігання);
- 11) маркувальні позначення (найменування, заводський порядковий номер, рік випуску, заводські або фірмові знаки заводу виробника, а також позначення

¹⁰¹ За відсутності таких слід не виключати можливість до залучення в якості спеціалістів (під час ОМП) представників науково-педагогічного складу профільних кафедр або науково-дослідницьких лабораторій відповідних навчальних та науково-дослідницьких установ.

не заводського виробництва (ініціали власника, гравіювання), які знаходяться на частинах зброї ззовні (зброя не розбирається) тощо;

12) наявність (відсутність) патрону або гільзи в патроннику (у револьверу – в камері барабану навпроти стволу), кількість патронів, що залишились в магазині, їх маркувальні позначення;

13) наявність магазину в рукоятці зброї;

14) наявність (відсутність) патронів в магазині (за наявності останніх вказується їх кількість, маркувальні позначення, а також ознаки осічок на патронах);

15) кількість і напрям нарізів у каналі ствола;

16) стан стінок каналу ствола (наявність мастила, іржі, порохового нагару, незгорілих або напівзгорілих порошинок, сторонніх часток тощо, їх інтенсивність);

17) наявність або відсутність запаху згорілого пороху, що матиме значення для встановлення давності пострілу;

18) додаткові способи фіксації зброї (фотозйомка та відеозапис, складання планів та схем);

19) спосіб пакування зброї¹⁰².

Більше того, слід використовувати й сучасні методи фіксації результатів розглядуваної СРД. Так, класичними методами фіксації (наприклад) слідів взуття та слідів шин ТЗ є їх опис у протоколі СРД та фото- відео фіксація за правилами вимірювальної фотозйомки. З об'ємних слідів виготовляють гіпсові зліпки. Проте, перспективним методом фіксації як поверхневих, так й об'ємних слідів взуття та слідів шин ТЗ, є застосування 3D-сканування, особливості застосування якого детально наведені в спеціальній літературі¹⁰³.

Таким чином, у ході ОМП слідчому та учасникам СОГ необхідно керуватись як загальними правилами тактики проведення ОМП, так і окремими

¹⁰² Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів : навч. практ. посіб. / Б.І. Бараненко та ін. Северодонецьк : ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2019. С.610–611.

¹⁰³ Коваленко А.В. Фіксація та дослідження об'ємних слідів взуття з використанням технологій 3D-сканування. *Криміналістика і судова експертиза*. Київ, 2022. Вип. 67. С. 465–472.

рекомендаціями, які враховують особливості виявлення та фіксації ознак певного виду злочинної діяльності.

3.3.2. Тактика обшуку: кримінально-процесуальні та криміналістичні особливості.

Кримінальні правопорушення, вчинені ОГ, становлять підвищену загрозу для безпеки суспільства та держави. Ефективне їх розслідування вимагає системного підходу до планування всіх СРД, зокрема – **обшуку**, який часто є ключовим інструментом виявлення доказів, пов'язаних зі структурою, ресурсами та механізмами функціонування ОГ.

Кримінально-процесуальні особливості проведення обшуку.

1. Можливість проведення обшуку житла, іншого володіння особи, обшуку особи **БЕЗ** ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук.

Так, згідно з п.2 ч.1 ст.615 КПК України обшук житла, іншого володіння особи, обшук особи без надання відповідного дозволу слідчого судді проводиться у випадку, *коли відсутня об'єктивна можливість виконання слідчим суддею своїх повноважень*, передбачених статтями 140, 163, 164, 170, 173, 206, 219, 232, 233, 234, 235, 245 - 248, 250, 294 КПК України. Такі повноваження у цьому випадку виконує *керівник відповідного органу прокуратури* за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором.

Отже, керівник відповідного органу прокуратури у даному випадку отримав право *без дозволу слідчого судді* самостійно виносити рішення та надавати відповідні дозволи на тимчасовий доступ до речей і документів (згідно з правилами ст.ст.163, 164 КПК України), на обшук житла та іншого володіння особи (згідно положень ст.ст.234, 235 КПК України), а також надавати дозвіл на проведення НСРД (згідно ст.ст.247, 248 КПК України) тощо. Відповідно до п.2 ч.1 ст.615 КПК України рішення керівника органу прокуратури за таких обставин приймається у формі постанови та має містити обґрунтування правомірності здійснення ним (керівником відповідного органу прокуратури) повноважень

слідчого судді у кожному конкретному випадку¹⁰⁴. Таким чином, прийняття керівником органу прокуратури *постанови про дозвіл на обшук*, у якій в тому числі, має бути *обґрунтована неможливість* постановлення слідчим суддею ухвали про дозвіл на обшук, дає повне право правоохоронним органам на обшук житла, іншого володіння особи та обшук особи без дозволу слідчого судді. При цьому зауважимо, що навіть за відсутності прямої законодавчої вказівки, постанова про дозвіл на обшук, ухвалена керівником органу прокуратури (відповідно до п.2 ч.1 ст.615 КПК України) повинна відповідати усім вимогам, які ставляться до ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, тобто вимогам, вказаним у ч.2 ст.235 КПК України, оскільки згідно з п.2 ч.1 ст.615 КПК керівник органу прокуратури у даному випадку виконує повноваження слідчого судді.

Окремо підкреслимо, що відповідно до діючої редакції ч.6 ст.110 КПК, у разі необхідності постанова прокурора може виготовлятися *в електронній формі* з використанням кваліфікованого електронного підпису службової особи, яка прийняла відповідне процесуальне рішення, або створюється з використанням Інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування відповідно до статті 106-1 КПК України.

2. Під час воєнного стану є можливість проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, а також обшуку особи **БЕЗ участі понятих, але з обов'язковим веденням безперервного відеозапису** за допомогою доступних технічних засобів.

Обшук приміщення, іншого володіння особи (наприклад, автомобіля, катера тощо) та обшук особи без понятих проводиться у випадку, якщо неможливо залучити понятих, як це передбачено у загальних випадках, зокрема в абз.2 ч.7 ст.223 КПК, на початок проведення обшуку або якщо участь понятих буде потенційно небезпечною для їхнього життя чи здоров'я (наприклад, коли

¹⁰⁴ Визначення терміна «керівник органу прокуратури» наводиться у п. 9 ч.1 ст.3 КПК України, а саме: керівник органу прокуратури – це Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури та їх перші заступники і заступники, які діють у межах своїх повноважень.

обшук житла, іншого володіння особи чи обшук особи проводиться під час дії повітряної тривоги або в зоні бойових дій тощо).

3. Слідчому (прокурору) надано право під час проведення обшуку долати системи логічного захисту, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити чи зняти (деактивувати паролі) або обшук здійснюється за відсутності осіб, які володіють житлом чи іншим володінням особи.

Так, згідно з абз.2 ч.6 ст.236 КПК України, якщо під час обшуку слідчий (прокурор) виявив доступ чи можливість доступу до комп'ютерних систем або їх частин, а також мобільних телефонів, для виявлення яких не було надано дозвіл на проведення обшуку, але щодо яких є достатні підстави вважати, що інформація, що на них міститься, має значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, то прокурор (слідчий) має право здійснити пошук, виявлення та фіксацію комп'ютерних та інших даних, що на них містяться, безпосередньо на місці проведення обшуку.

До речі, саме на цю норму КПК України (абз.2 ч.6 ст.236 КПК) *захисники посилаються, як на відсутність підстав* вилучення вказаних речей (комп'ютерних систем або їх частин, а також мобільних телефонів), так як у вказаній нормі КПК України йдеться саме про їх дослідження «на місці проведення обшуку»¹⁰⁵.

4. **Право вилучати та клопотати про арешт** комп'ютерних систем чи їх частин у **випадку відмови** власника (володільця, утримувача) цих систем надати доступ до інформації, що на них міститься.

Редакцію статті 170 КПК України вже під час дії воєнного стану було доповнено наступним абзацом: «Арешт на комп'ютерні системи чи їх частини накладається у випадках, якщо вони отримані внаслідок вчинення кримінального правопорушення або є засобом чи знаряддям його вчинення, або зберегли на собі сліди кримінального правопорушення, або у випадках, передбачених пунктами 2, 3, 4 частини другою цієї статті, або якщо їх надання разом з інформацією, що на

¹⁰⁵ Рибачковський К. 7 основних законодавчих новел про обшук: зміни у проведенні обшуків під час воєнного стану. *LIGA.net*. URL: <https://blog.liga.net/user/kryibachkovskiy/article/51118>

них міститься, є необхідною умовою проведення експертного дослідження, а також якщо доступ до комп'ютерних систем чи їх частин обмежується їх власником, володільцем або утримувачем чи пов'язаний з подоланням системи логічного захисту».

5. П'ятою особливістю проведення обшуку під час воєнного стану є той факт, що якщо раніше протокол обшуку складався під час обшуку або безпосередньо після його закінчення (згідно ч.1 ст.106 КПК), то під час воєнного стану особам, що проводили обшук, надано можливість **скласти протокол обшуку протягом 72 (сімдесяти двох) годин після закінчення обшуку** з обґрунтуванням причин неможливості складання протоколу обшуку у строки, зазначені у ч.1 ст.106 КПК України.

До речі, з цього приводу правники застерігають, що складений протокол обшуку у вказаному вище порядку, може бути з певними недоліками, адже цей протокол можливо буде засвідчений підписами лише прокурора або слідчого, які проводили обшук. При цьому, не завжди буде можливим поставити на ньому підписи інших осіб, що були присутніми під час обшуку. Так, К.Рибачковський прямо наголошує, що невизначеним залишається питання про те, на якій підставі і у якому порядку слід викликати осіб, що були присутні при проведенні обшуку для підписання протоколу обшуку через 72 години після його завершення. Адже, згідно ч. 1 ст. 133 КПК України слідчий (прокурор) під час досудового розслідування має право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК України випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії. Підписання протоколу допиту не являється процесуальною дією. А як вказано у ст.19 Конституції України, правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. А органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України¹⁰⁶.

¹⁰⁶ Там само.

6. Можливість проведення обшуку **цілодобово** (так як і цілодобового проведення інших СРД). Таке виключення із загальних правил з'явилося в останній, чинній на сьогодні, редакції ч. 4 ст. 223 КПК України.

Таким чином, в умовах воєнного стану дозволяється проводити СРД у нічний час, тобто в період з 22 години вечора до 6 години ранку, без пояснень чому саме виникла така необхідність.

7. **Обов'язок слідчого (прокурора, дізнавача) забезпечити участь захисника** у проведенні окремої процесуальної (слідчої) дії, у тому числі **у разі неможливості** явки захисника - **із застосуванням технічних засобів** (відео-, аудіозв'язку) **для забезпечення дистанційної участі захисника.**

З огляду на той факт, що проведення обшуку в нічний час часто унеможлиблює безпосередню фізичну присутність захисника під час проведення «нічного» обшуку через дію комендантської години на переважній частині території України – ч. 12 ст. 615 КПК України набуває особливого значення. Відповідно до неї, слідчий (прокурор, дізнавач) зобов'язаний забезпечити участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, «у тому числі у разі неможливості явки захисника – із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника". Тобто, у випадку неможливості прибути захисника до обшукуваної особи, вона (особа, приміщення чи інше володіння якої обшуковують) *має право вимагати* від слідчого дистанційну участь у слідчій (процесуальній) дії її захисника за допомогою технічних засобів (відео-, аудіозв'язку), а слідчий (прокурор, дізнавач) зобов'язані забезпечити таку участь.

Даним правом (згідно з ч.12 ст.615 КПК) наділені тільки підозрюваний, обвинувачений, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішується питання про їх застосування, а також особа, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію). Саме цей перелік осіб потребують захисту в розумінні положень КПК згідно ч.1 ст.45 КПК України. Щодо інших

обшукуваних осіб, крім тих, що вказані вище, то обов'язку забезпечувати участь адвоката (без статусу «захисника») у слідчого (прокурора, дізнавача) немає.

Слідчий (прокурор, дізнавач) у цьому випадку може забезпечити дистанційну участь адвоката, але не зобов'язаний цього робити, як відносно тих осіб, які вказані у попередньому абзаці. Водночас, клопотати про залучення адвоката під час обшуку (хоч і дистанційно) *обшукувана особа може завжди* (до речі, саме таку рекомендацію їм надають захисники під час консультацій).

Наведені кримінально-процесуальні особливості мають місце під час воєнного стану, проте слід мати на увазі, що:

1) згідно з положеннями ч.3 ст.615 КПК України про рішення, прийняті прокурором у випадках та порядку, передбачених цією статтею (ст.615 КПК України), невідкладно за першої можливості повідомляється прокурор вищого рівня, а також суд, визначений у порядку, передбаченому законодавством, з наданням копій відповідних документів не пізніше 10 (десяти) днів з дня повідомлення;

2) відповідно до ч.4 ст.615 КПК України скарги на будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора (слідчого), прийняті або вчинені ним на виконання повноважень, визначених статтею 615 КПК України, можуть бути подані до суду. Їх розгляд здійснює слідчий суддя того суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя - найбільш територіально наближеного до нього суду, що може здійснювати правосуддя, або іншого суду, визначеного в порядку, передбаченому законодавством;

3) згідно положень ч.2 ст.64 Конституції України, яка, у свою чергу, має найвищу юридичну силу в нашій країні (ч.2 ст.8 Конституції), в умовах воєнного стану не можуть встановлюватися обмеження, що стосуються основних прав та свобод людини, що передбачені, статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 Конституції України. Ця норма являється *прямою конституційною гарантією*, яка ніким не може бути скасована або обмежена.

Криміналістичні особливості тактики проведення обшуку.

З огляду на високий рівень підготовленості та конспірації учасників ОЗГ, **обшук повинен бути не лише законним та обґрунтованим, а й детально спланованим.** Помилки на етапі планування можуть призвести до знищення доказів, витоку інформації, збройного спротиву або дискредитації дій правоохоронців.

Планування обшуку має включати такі ключові елементи:

1. Визначення цілей обшуку.

Першочергово необхідно чітко окреслити його мету, яка може включати:

- вилучення предметів, документів або засобів, які можуть бути доказами у справі;
- виявлення та затримання учасників ОЗГ;
- припинення злочинної діяльності;
- отримання оперативної інформації про інші можливі злочини чи співучасників.

У контексті розслідування діяльності ОЗГ, обшук часто спрямований на виявлення доказів координації між членами групи, технічних засобів зв'язку, незаконної зброї, готівки, «чорної» бухгалтерії тощо.

2. Аналітична підготовка та обґрунтування клопотання.

Перед зверненням до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на обшук, слідчий або дізнавач має зібрати та належно зафіксувати обґрунтовані підстави, передбачені ст. 234 КПК України.

На цьому етапі важливо:

- визначити точну адресу, де передбачається проведення обшуку;
- встановити власника або користувача приміщення;
- зібрати інформацію про можливу наявність у приміщенні заборонених або речей, що становлять інтерес для слідства;
- передбачити, чи є ризики опору, знищення речових доказів, загроз життю або здоров'ю учасників обшуку.

3. Розробка оперативно-тактичної схеми проведення обшуку.

Цей етап є надзвичайно важливим у провадженнях, де фігурують ОЗГ, оскільки слід враховувати можливість спроб перешкоджання, втечі чи маскуванія доказів.

До оперативно-тактичного плану входить:

- визначення складу групи (слідчі, оперативні працівники, поняті, експерти, спецпідрозділи у разі потреби);
- розподіл ролей між учасниками;
- інструктаж щодо дій у випадку виявлення зброї, наркотиків, електронних носіїв, шифрувального обладнання;
- технічне забезпечення (засоби відеофіксації, електронні пристрої для роботи з цифровими доказами).

4. Забезпечення процесуального порядку та фіксації.

Особливості організованої злочинності часто супроводжуються намаганнями знецінити або оскаржити докази, здобуті під час обшуку. З огляду на це важливо:

- чітко дотримуватись вимог ст. 236 КПК України;
- забезпечити повну та безперервну відеофіксацію;
- залучити неупереджених понятих;
- детально описати всі вилучені предмети у протоколі;
- за необхідності – залучити фахівців для огляду електронних пристроїв на місці.

5. Аналіз ризиків та заходи безпеки.

Організовані групи можуть чинити психологічний або фізичний тиск на учасників процесу, особливо — понятих, свідків, а також слідчих, а тому при плануванні доцільно передбачити:

- заходи забезпечення особистої безпеки слідчої групи;
- заздалегідь підготовлені сценарії дій на випадок агресії;
- супровід силових підрозділів у разі високого рівня ризику;
- подальшу охорону вилученого майна або об'єкта обшуку.

Слід зазначити, що **обшук у кримінальних провадженнях, пов'язаних з діяльністю ОГ, не може бути стихійним або шаблонним заходом.** Його ефективність і процесуальна стійкість залежать насамперед від ретельного попереднього планування. Саме на етапі планування закладається успіх не лише окремої слідчої (розшукової) дії, а й усього розслідування. Тому обшук має проводитись як **складова частина загальної криміналістичної стратегії протидії організованій злочинності.**

При визначенні тактичних прийомів щодо проведення СРД (у тому числі й обшуку), спрямованих на розслідування кримінальних правопорушень, учинених ОЗГ необхідно:

1) вивчити функціональну й психологічну структури злочинної групи: міжособистісні взаємини; особистісні якості виявлених членів; поведінку підозрюваних у період розслідування;

2) вжити заходів щодо одержання додаткової інформації для побудови криміналістичної моделі особистості лідера (організатора) за допомогою: висування й перевірки слідчих версій; урахування інформації, що відобразилася в композиційних портретах, пошукових орієнтуваннях, документах, що містять відомості про членів організованих злочинних структур;

3) зібрати докази для обвинувачення в організаторській діяльності, а саме: про організаторсько-управлінські функції; про підшукування учасників, розподіл ролей; про характер розпоряджень, вимог, порад при підготовці до вчинення злочинів, розподіл доходів; про створення системи протидії правоохоронним

органам і т. ін.;

4) при проведенні СРД використовувати:

а) суперечності у свідченнях співучасників; різний обсяг відомостей, що повідомляються з приводу тих самих обставин;

б) наявність у групі конфліктів для одержання правдивих свідчень;

в) прийом компротації організатора в очах членів злочинної групи та ін.¹⁰⁷.

Типовими місцями проведення обшуку при розслідуванні правопорушень, що вчиняються ОЗГ, є:

- службові приміщення за місцем вчинення злочину (у разі вчинення кримінальних правопорушень за ст.ст. 191, 209, 210 КК України);

- фінансові установи (банки, фінансові компанії, ломбарди та інші фінансові установи) у разі вчинення кримінальних правопорушень за ст.ст. 200, 209, 222, 364 КК України);

- складські, виробничі приміщення (за ст.ст. 191, 201-2, 204 КК України);

- місця знаходження комп'ютерної техніки, серверів тощо (ст.ст. 190 (з використанням комп'ютерної техніки), 191, 200, 209 КК України);

- приміщення аудиторських організацій (ст.ст. 191, 200, 209, 212 КК України)

- місця проживання чи перебування членів ОЗГ¹⁰⁸.

Залежно від характеру кримінального правопорушення під час обшуку можуть бути вилучені:

- документи (організаційно-розпорядчого характеру; правовстановлюючі, дозвільні, фінансові звіти, бухгалтерського обліку; кредитно-фінансові);

- документи в електронній формі;

¹⁰⁷ Севрук В.Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. С. 840 ; Рудницький І.Л. Особливості виявлення та розслідування контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними групами: дис. ... докт. філос.: 081 – Право. Львів, 2019. С. 161.

¹⁰⁸ Синоверський А.І. Розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами умовах воєнного стану: дис. ... докт. філос.: 081 – Право. Київ, 2025. С. 235–236.

- печатки та штампи;
- докази наявності злочинних зв'язків із службовими особами;
- матеріальні цінності, одержані злочинним шляхом (готівкові кошти в національній та іноземній валютах, коштовні предмети, тощо);
- носії інформації в електронній формі (комп'ютери, ноутбуки, моноблоки, накопичувачі електронної інформації (карти пам'яті, жорсткі диски), принтери та інші засоби друку, мобільні телефони, планшети, смарт-годинники);
- інші матеріали, які свідчать про злочинну діяльність ОЗГ (листи, записники, блокноти, щоденники, записки, робочі зошити, макети, тощо).

Серед *типових помилок*, які допускають слідчі, детективи органів досудового розслідування науковці виділяють наступні:

- несвоєчасне проведення обшуку;
- відсутність чіткого плану дій;
- неналежне або неповне документування результатів обшуку, або відсутність фіксації вилучених предметів;
- відсутність або недостатня координація дій зі співробітниками оперативних підрозділів та іншими учасниками СРД;
- порушення законодавчих вимог (недотримання порядку проведення обшуку в умовах воєнного стану або несанкціоноване проведення обшуку).

З метою *недопущення наведених помилок* необхідно:

1) неухильно дотримуватися процесуальної форми проведення обшуку та оптимально використовувати тактико-криміналістичний інструментарій;

2) забезпечити процесуальні гарантії захисту прав та законних інтересів власників приміщень та інших осіб, у присутності яких здійснюється обшук, до яких відносяться:

а) ухвала слідчого судді (а в умовах воєнного стану та за обставин, викладених у п.2 ч.1 ст.615 КПК України - постанова керівника відповідного органу прокуратури) на проведення обшуку у житлі, незалежно від процесуального статусу особи, приміщення якого та (або) він сам піддається обшуку;

б) право на отримання кваліфікованої допомоги адвоката, який може бути допущеним як захисник підозрюваного, обвинуваченого¹⁰⁹;

3) дотримуватись фактора раптовості проведення для особи, яка володіє такими, що цікавлять слідство предметами, документами чи іншими носіями інформації;

4) активно використовувати техніко-криміналістичні пошукові засоби (це припускає їх використання й при необхідності примусове відчинення приміщень та сховищ, негайне вилучення виявленого);

5) мати можливість проводити обшук в будь-якому приміщенні або у будь-якої особи (фізичної чи юридичної), незалежно від її ставлення до досудового розслідування та наявності в нього процесуального статусу, тобто можливість проведення обшуку у приміщенні, яким володіє особа, не наділена на час проведення обшуку певним процесуальним статусом¹¹⁰;

б) у зв'язку з наявністю налагодженої системи взаємодії членів злочинної групи та її лідером обшук повинен мати «груповий» характер (проводитись комплексно одночасно в різних місцях), наприклад – одночасно за місцем проживання кількох учасників ОЗГ.

7) перед обшуком усунути всі відволікаючі чинники (нефункціональні приміщення, метушня, сторонні розмови); не поспішати і не розпочинати огляд нового об'єкта до повного обстеження попереднього.

Крім того, в умовах воєнного стану доцільно дотримуватися й таких рекомендацій, як:

1) дотримання підвищених заходів безпеки¹¹¹ під час проведення обшуків;

2) чітке планування та раптовість, з урахуванням можливих ризиків, специфіки місця та часу проведення обшуку, із заздалегідь визначеними

¹⁰⁹ Тютюнник Р.С. Розслідування легалізації (відмивання) майна одержаного злочинним шляхом, учиненого організованою групою (злочинною організацією): дис. ... докт. філос.: 081 – Право. Київ. 2023. С. 272.

¹¹⁰ Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. реком. / С.С. Чернявський, О.Є. Користін, В.А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 164.

¹¹¹ Каскад жорстокості: Аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні : звіт. Київ : ГО "Truth Hounds", 2024. 111 с. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kaskad-zhorstokosti>

альтернативними варіантами дій на випадок виникнення непередбачуваних обставин;

3) адаптація до специфіки об'єктів обшуку, місця проведення обшуків можуть включати військові об'єкти, укриття, тимчасові штаби або приміщення, що використовуються для приховування зброї, боєприпасів та іншого військового обладнання, що вимагає спеціальних знань та навичок у сфері військової техніки та спорядження;

4) залучення у разі необхідності підрозділів спеціального призначення, належного захисту особового складу, а також використання спеціальної техніки;

5) взаємодія слідчих з військовими, представниками спецслужб та іншими органами, які можуть надати допомогу в проведенні обшуків;

6) а також (як вже раніше зазначалось) - дотримання процесуальних вимог, визначених КПК України, зокрема особливостей, передбачених особливим режимом досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану.

Окремо потребують уваги ті обставини, що з огляду на поширення електронної форми документообігу, ОЗГ також почали її активно використовувати шляхом:

- а) фальсифікації електронних документів;
- б) неавторизованого доступу до систем документообігу;
- в) зміни документів;
- г) підробки електронних цифрових підписів;
- д) розповсюдження шкідливого програмного забезпечення, тощо.

З метою встановлення таких фактів під час обшуку слід звертати увагу на комп'ютери різних конфігурацій, принтери, засоби телекомунікації з комп'ютерними системами, записні книжки (у тому числі електронні), дискети, компакт-диски, флеш карти, магнітні стрічки (що містять відомості про коди, паролі, ідентифікаційні номери користувачів конкретною комп'ютерною

системою, а так само дані про їх користувачів)¹¹².

Під час вилучення електронних документів доцільно залучати фахівців з кібербезпеки або комп'ютерної техніки, які зможуть:

а) запобігти навмисному або випадковому видаленню електронної інформації;

б) правильно провести вилучення, зберегти дані та підготувати їх для подальшого використання.

Що стосується вилучення зйомних носіїв (компакт-диски, флеш-накопичувачі, зйомні жорсткі диски тощо), які в момент проведення СРД не експлуатуються користувачами (не активовані в комп'ютерній пристрій) - слідчий здатний здійснити їх вилучення самостійно. При цьому, під час вилучення комп'ютерних та інших технічних засобів, слід враховувати процесуальну процедуру, відповідно до якої, тимчасове вилучення електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку для вивчення фізичних властивостей, які мають значення для кримінального провадження, здійснюють лише у разі, якщо вони безпосередньо зазначені в ухвалі суду (ч. 2 ст. 168 КПК України). Їх вилучення допускається у разі наявності таких умов:

а) якщо передача таких носіїв разом з інформацією, що на них міститься, є необхідною умовою проведення експертного дослідження;

б) такі носії отримані в результаті вчинення кримінального правопорушення чи є засобом або знаряддям його вчинення;

в) доступ до таких носіїв обмежується їх власником, володільцем або утримувачем чи пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

Вилучення електронних документів під час обшуків потребує спеціального підходу і дотримання низки процедур для забезпечення правомірності та збереження доказової бази, серед яких:

а) ідентифікація об'єктів вилучення, що проявляється у необхідності

¹¹² Полуніна Л.В. Особливості тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного збирання та розголошення комерційної або банківської таємниці. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 1 (30). С. 179.

чіткого визначення, типу електронних документів, що мають відношення до кримінального провадження, а також місця їх зберігання (комп'ютери, сервери, хмарні сервіси, зовнішні носії (USB-накопичувачі, жорсткі диски), інші цифрові пристрої);

б) блокування доступу до Інтернету для попередження видалення або перенесення інформації під час обшуку;

в) для виявлення зашифрованих документів повинен залучитися спеціаліст, який зможе отримати доступ до цих даних;

г) фіксація електронних доказів: перед вилученням слід зафіксувати стан та місцезнаходження електронних доказів, в тому числі з використанням фотографування, відеозапису або створення скріншотів;

д) у разі неможливості вилучення пристрою, на якому розміщено електронний документ, необхідно скопіювати всю необхідну інформацію, копії мають бути автентичними, збереженими з усіма метаданими.

На етапі фіксації результати проведення обшуку повинні бути ретельно задокументовані за допомогою відео- та фотофіксації, що забезпечить доказову базу та мінімізує можливість оскарження законності дій слідчих, детективів.

3.3.3. Особливості тактики допиту та одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.

Допит є найпоширенішою і водночас найскладнішою слідчою (розшуковою) дією, а отримані в результаті його проведення показання використовуються в кожному кримінальному провадженні, без винятків. На їх основі встановлюються обставини кримінального правопорушення, що підлягають доказуванню. Нерідко такі обставини встановлюються винятково на підставі показань, у результаті чого ухвалюється судове рішення¹¹³. На думку М.В. Салтевського, слідчий витрачає левову частину свого робочого часу на процедуру підготовки, проведення та фіксації результатів допиту (це становить

¹¹³ Шило О.Г. Загальна характеристика показань як процесуального джерела доказів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 151–156.

80-90 % усього робочого часу слідчого¹¹⁴).

Науковцями допит визначено як передбачену кримінальним процесуальним законом слідчу дію, яка полягає в одержанні слідчим, прокурором від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта показань про обставини, що мають значення для кримінального провадження¹¹⁵. Порядок його проведення та фіксації результатів регламентується ст.ст. 224-226, 232, 351-354, 356 КПК України.

У структурі досудового розслідування кримінальних правопорушень, вчинених ОГ, ключову роль відіграє якісне, ґрунтовне та своєчасне планування допитів. Зважаючи на складність організованої злочинності як явища – її структурованість, ієрархічність, злагодженість дій учасників та високий рівень конспірації – саме етап планування допиту потребує особливої уваги з боку органів досудового розслідування.

Допит, як одна з основних СРД, у таких кримінальних провадженнях не лише є засобом отримання доказів, а й способом розкриття внутрішньої структури ОГ, ролей її учасників, каналів взаємодії, способів легалізації доходів та зовнішніх контактів. Тому ефективно планування допиту передбачає не лише формування переліку запитань, а й стратегічну підготовку до психологічного та тактичного впливу на допитувану особу.

Зазвичай учасники ОГ чи ЗО допитуються в статусі підозрюваного. Відповідно до ч.1 ст. 42 КПК України, підозрюваним є особа, якій у порядку, передбаченому статтями 276-279 КПК України, повідомлено про підозру, особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено в унаслідок не встановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення в спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень¹¹⁶.

¹¹⁴ Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2005. С. 358.

¹¹⁵ Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація та ін. Харків : Право, 2013. С. 373.

¹¹⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

При підготовці до допиту слід враховувати, що факторами, які можуть впливати на вибір поведінки членів ОГ чи ЗО, зазвичай є:

а) побоювання нести більш суворе покарання, якщо буде доведено вчинення кримінального правопорушення групою осіб;

б) страх розправи з боку інших членів ОГ;

в) прагнення не видати співучасників, відповідно до так званого кодексу честі, що діє в групі;

г) сподівання на матеріальну та іншу «підтримку» з боку «авторитетних» членів групи під час відбування покарання в разі, якщо візьме провину за вчинення кримінального правопорушення на себе і не назве співучасників та організатора (лідера) тощо¹¹⁷.

Тож предметом допиту підозрюваних, які є членами ОГ, будуть такі типові обставини:

- анкетні дані допитуваного, у т.ч. наявність судимості;
- обставини вже вчинених кримінальних правопорушень (що, де, коли, як, з якою метою тощо), у яких він брав участь;
- інформацію про індивідуальну роль кожного учасника групи в підготовці, вчиненні та приховуванні слідів кожного вже вчиненого кримінального правопорушення, включаючи її організатора (лідера), пособників, підбурювачів тощо;
- відомості про кримінальні правопорушення, які готуються;
- час та обставини створення ОГ, її чисельність, місця базування, основна «спеціалізація»;
- відомості про особу організатора (лідера) ОГ та її структуру;
- відомості про особи та ролі членів групи, як при вчиненні окремих кримінальних правопорушень, так і діяльності групи загалом;
- способи залучення та критерії відбору нових членів групи;

¹¹⁷ Коваленко В.В. Організаційні і тактичні особливості допиту членів організованої групи чи злочинної організації. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка*. 2024. Вип. 1(2). 168–180. URL: <https://doi.org/10.33766/2786-9156.106.1.168-180>

- хто з членів долучився до групи нещодавно і хто із них брав участь у вчиненні найменшої кількості кримінальних правопорушень;
- взаємовідносини між членами групи, наявність конфліктів;
- хто із членів групи користується авторитетом в інших учасників, а хто ні тощо;
- чи був допитуваний або хтось із учасників групи раніше членами інших злочинних угруповань. Якщо так, то яких і коли;
- чи існують конфлікти угруповання, до якого входить допитуваний, з іншими ОГ. Якщо так, то з якими і в чому вони полягають;
- яка існує система розподілу доходів, здобутих злочинним шляхом;
- яка існує система покарань для тих членів групи, які провинилися;
- яка озброєність групи, де зберігається вогнепальна зброя і боєприпаси, хто із членів групи відповідає за поповнення арсеналу;
- забезпеченість групи транспортними засобами (кількість, марки, моделі, колір, державні номери, включаючи підроблені) тощо;
- забезпеченість групи засобами зв'язку;
- наявність корупційних зв'язків із представниками органів державної влади, у т.ч. правоохоронних та судових органів тощо¹¹⁸.

У кримінальних провадженнях щодо організованої злочинності особливу цінність має зіставлення показань різних членів групи, що дозволяє виявляти протиріччя, маніпуляції або «легендування» подій. Відповідно, планування допитів має здійснюватися системно, з урахуванням взаємозв'язку між допитами різних осіб, щоб уникнути витоку інформації про тактику розслідування.

Для отримання доказів стійкості групи при проведенні допитів потрібно прагнути встановити:

- під час яких зустрічей членів групи обговорювалися плани злочинної діяльності, розподілення ролей, обговорення подальших сумісних дій (місце, час, кількість учасників тощо);

¹¹⁸ Коваленко В.В. Деякі особливості організації і тактики допиту членів організованої групи чи злочинної організації. *Взаємодія державних органів та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням у центральних регіонах України*: зб. матеріалів круглого столу (м. Кропивницький, 17 квітня 2024 р.). Кропивницький, 2024. С. 104–106.

– чи мало місце сумісне проведення часу членів групи (сумісний відпочинок, святкування днів народження, хрещення дітей, полювання, риболовля, відвідування сауни тощо), під час якого обговорювалися питання, пов'язані зі злочинною діяльністю;

– яким був характер стосунків всередині групи, хто користувався найбільшою повагою і чому, яку роль відігравав при вчиненні злочинів тощо. Окрім допитів самих співучасників досить важливими можуть бути й допити свідків з найближчого оточення підозрюваних та інших свідків, які мають інформацію про стосунки між членами групи¹¹⁹.

Окрему увагу слід приділяти допиту свідків, які не є членами ОГ, але можуть надати критично важливі свідчення про спосіб життя, зустрічі, матеріальні ресурси або поведінку учасників групи, яка не відповідає їх офіційним доходам.

Допити в умовах розслідування організованої злочинності потребують гнучкої, адаптивної тактики, здатності змінювати план у залежності від поведінки допитуваного та нововиявлених обставин. Крім того, в умовах наявної загрози для свідків або викривачів необхідно передбачати заходи безпеки, у тому числі допит із дотриманням анонімності або через відеоконференцію.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що планування допиту при розслідуванні злочинів, вчинених ОГ, має бути елементом комплексного стратегічного підходу до всієї криміналістичної моделі досудового розслідування, що ґрунтується на чітко визначених завданнях, інформаційній перевазі слідства та використанні доказової бази для формування тактичної ініціативи.

Тактичні прийоми допиту.

Реалії практичної діяльності засвідчують, що далеко не завжди слідчі в змозі тактично правильно та вміло проводити допит та досягати його мети. Зазначене зумовлює потребу в постійному оновленні та вдосконаленні

¹¹⁹ Волобуєв А. Ознаки організованої групи та їх доказування у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 05.12.2024).* Дніпро, 2024. С.20–23.

тактичного арсеналу слідчих, в наявності поглиблених знань про тактику злочинної діяльності, в істотному підвищенні рівня тактико-криміналістичної готовності слідчих та інших працівників правоохоронних органів¹²⁰.

Тактичні прийоми емоційного впливу є одним із інструментів для подолання опору, створення умов для співпраці й отримання достовірної інформації. Емоційний вплив допомагає активізувати внутрішні мотиви допитуваного, які сприяють висвітленню інформації, серед яких:

- встановлення психологічного контакту (демонстрація емпатії, створення неформальної атмосфери, акцент на розумінні ситуації);
- використання ефекту «свого серед чужих»;
- створення емоційного резонансу;
- використання емоційного конфлікту шляхом протиставлення членам групи з акцентом на можливій зраді або використанні допитуваного лідерами;
- демонстрація розуміння слабостей групи (натяк на те, що слідчий вже володіє інформацією);
- використання ефекту конфронтації (психологічний тиск через протиставлення доказів або свідчень інших учасників, демонстрація невідповідностей);
- зміна темпу допиту (чергування швидких і повільних запитань), використання «несподіваних підходів» (раптовий перехід від доброзичливого до жорсткого підходу, використання несподіваних запитань).

У свою чергу використання тактичних прийомів логічного впливу під час допиту членів ОГ передбачає використання раціональних аргументів, фактів, доказів і логічних прийомів для подолання опору допитуваного та отримання правдивої інформації. До таких прийомів слід віднести:

- деталізація показань шляхом побудови ланцюга логічних запитань, які ведуть допитуваного до визнання очевидних фактів (постановка запитань від загальних до конкретних, які розкривають деталі кримінального правопорушення, демонстрація причиново-наслідкових зв'язків у подіях);

¹²⁰ Одерій О.В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. С. 359.

- зіставлення показань допитуваного з іншими доказами чи свідченнями, повернення до попередніх запитань; демонстрація доказів;
- пред'явлення альтернатив шляхом створення двох варіантів, один з яких очевидно веде до визнання провини, тощо¹²¹.

Залежно від слідчої ситуації та інших обставин кримінального провадження, слідчий (детектив) може використовувати тактичні комбінації, розраховані на неправильну оцінку її допитуваним, що об'єктивно приводить до його викриття. Під час тактичних комбінацій використовують:

- прийоми, які мають мету приховати від допитуваного поінформованість слідчого певні обставини провадження;
- метод непрямого допиту, який полягає в постановці запитань, другорядних із погляду допитуваного, але фактично тих, що маскують головне питання (наприклад, якщо на місці події виявлено сліди пальців рук підозрюваного, то спочатку задають питання, відповіді на які потім виключають можливість стверджувати, що ці відбитки залишені не в момент вчинення кримінального правопорушення, а раніше або пізніше);
- прийоми, спрямовані на створення ситуації, під час якої допитуваний допускає обмову¹²².

Лідери ОЗГ здебільшого мають високий рівень конспірації, психологічної підготовки, кримінальний досвід, унаслідок чого слідчі (детективи) в процесі проведення допиту постають перед такими складнощами:

- відмова від дачі показань або дача неправдивих показань, використання психологічного тиску на інших членів групи;
- мінімізація власної ролі в групі – лідери намагаються показати себе як посередників або сторонніх осіб, які не мають безпосереднього стосунку до вчинення кримінальних правопорушень, залучення адвокатів для маніпуляцій, використання законних прав для затягування слідства, професійна конспірація

¹²¹ Синоверський А.І. Тактичні прийоми проведення допиту під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. *Юридична психологія*. 2024. Т. 35. № 2. С.94.

¹²² Синоверський А.І. Розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами умовах воєнного стану: дис. ... д-ра філос.: 081 – Право. Київ, 2025. С. 115.

(використання фальшивих документів, приховування справжньої ідентичності).

На підставі наведеного його допит (лідера) доцільно відкласти до моменту, коли слідчий (детектив) отримає достатньо інформації щодо його діяльності безпосередньо та групи загалом, наприклад, в процесі допитів інших учасників¹²³ (в першу чергу виконавців). А вже під час допиту доцільно використовувати такі тактичні прийоми, як:

- демонстрація наявності доказів, які не залишають місця для маневру, зіставлення показань лідера з іншими учасниками ОЗГ,
- використання роздільного підходу шляхом акцентування на факторах, які знижують його контроль за іншими членами групи,
- створення ілюзії обізнаності в усіх обставинах кримінального правопорушення,
- пред'явлення контрдоказів на спростування алібі тощо.

У свою чергу серед проблем, які можуть виникнути під час допиту інших учасників ОЗГ слід визначити наступні:

- обмежена обізнаність унаслідок відсутності поінформованості виконавців, нових членів щодо загального плану дій, мотивів і мети функціонування ОЗГ;
- емоційна й матеріальна залежність від лідера;
- страх покарання або впливу з боку організатора групи;
- страх нових членів нести відповідальність за вчинені ОЗГ кримінальні правопорушення, навіть якщо їхня участь була обмеженою;
- стійка відмова від співпраці зі слідством;
- попередня домовленість між членами групи про узгодженість версій.

У таких випадках слід використовувати такі тактичні прийоми, як:

- налагодження психологічного контакту (створення атмосфери довіри),
- акцент на зниження відповідальності шляхом роз'яснення можливості пом'якшення покарання за співпрацю;

¹²³ Коваленко В.В. Організаційні і тактичні особливості допиту членів організованої групи чи злочинної організації. *Вісник ЛННІ ім. Е. О. Дідоренка*. 2024. Вип. 2 (106) Ч.1. С. 169.

- використання доказів, які підтверджують вчинення кримінального правопорушення;
- початок допиту з обставин (епізодів), найбільше відомих слідчому та підкріплених доказами з подальшою побудовою логічного ланцюжка;
- застосування методів психологічного впливу для зниження стійкості до тиску тощо¹²⁴.

Одночасний допит.

У ході розслідування кримінальних правопорушень, учинених ОЗГ, також виникає необхідність у проведенні такої СРД, як одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, головним завданням якої є з'ясування причин¹²⁵ розбіжностей у показаннях раніше допитаних осіб, які стосуються обставин учиненого злочину, у межах предмета доказування. Іншими тактико-криміналістичними завданнями є наступні:

- а) деталізація та з'ясування сутності розбіжностей у показаннях учасників ОЗГ;
- б) виявлення фактів домовленості між учасниками ОЗГ про надання недостовірних чи неточних показань;
- в) підтвердження достовірних показів;
- г) уточнення окремих деталей вчинення кримінального правопорушення;
- д) вплив на несумлінного учасника щодо зміни його позиції.

Підготовка до проведення розглядуваної СРД включає:

- аналіз попередніх свідчень (вивчення показань кожного учасника окремо для виявлення слабких місць і суперечностей);
- вибір учасників СРД (залучення до одночасного допиту тих членів ОЗГ, чий свідчення суперечать одне одному або можуть бути пов'язані з ключовими моментами події кримінального правопорушення);

¹²⁴ Синоверський А.І. Тактичні прийоми проведення допиту під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. *Юридична психологія*. 2024. Т. 35. № 2. С.94-95.

¹²⁵ Переважно такими є: а) свідома брехня принаймні одного з учасників; б) добросовісна помилка принаймні одного з учасників. У 16,6% випадків реальну причину розбіжностей визначити не вдалося. Див. : Жалдак І.А. Тактика одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. С. 102.

- визначення порядку постановки запитань, логічної послідовності та сценаріїв реагування на можливі відповіді;

- забезпечення психологічної готовності слідчого керувати емоційним напруженням між учасниками допиту, залучення за необхідності відповідних спеціалістів.

У свою чергу постановка запитань має відповідати певним вимогам:

- основу підготовлених запитань будуть становити ті, які відображають сутність розбіжностей у показаннях раніше допитаних осіб;

- попередня підготовка запитань, що мають на меті досягнення тактичних завдань СРД, реалізують тактичні прийоми, наприклад: створення враження поінформованості слідчого, прокурора про подію та учасників, актуалізацію забутого тощо;

- суворе дотримання порядку, у якому ці питання мають ставити;

- питання повинно бути конкретним і стосуватися однієї обставини, лаконічним і не допускати двозначного тлумачення;

- слід уникати питань, на які можлива стисла відповідь типу: «так», «ні», «точно», «звичайно», «звісно» тощо¹²⁶.

Крім того, з огляду на високий професіоналізм й освіченість окремих членів організованого злочинного формування, слід чітко продумувати кожен етап проведення одночасного допиту, а також обирати специфічні тактичні прийоми («слідчих хитрощів»). Найчастіше до таких прийомів належать:

а) «використання фактору несподіваності»;

б) «непрямої допит»;

в) «створення в допитуваного перебільшеного уявлення про обізнаність слідчого»¹²⁷ та ін..

Алгоритм дій слідчого, прокурора на робочому етапі одночасного допиту двох чи більше осіб, включає такі основні заходи:

¹²⁶ Жалдак І.А. Тактика одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. С. 102.

¹²⁷ Гула Л.Ф. Використання тактичних прийомів у розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями. *Вісник Львівської політехніки*. 2016. № 845. С. 515–521.

1) перевірка особи учасників; роз'яснення їхніх прав та обов'язків залежно від процесуального статусу, повідомлення про застосування технічних засобів;

2) встановлення факту знайомства осіб та їхніх стосунків;

3) пропонування особам по черзі дати показання про ті обставини, для з'ясування яких проводять одночасний допит (передусім надають можливість висловитися особі, яка, імовірно, надавала правдиві показання);

4) постановка запитань учасникам (оголошувати показання попередніх допитів можна лише після дачі учасниками показань на одночасному допиті), пред'явлення речових доказів, оголошення висновків експертиз;

5) надання права учасникам одночасного допиту ставити запитання один одному;

6) підбиття підсумку;

Фіксація перебігу та результатів одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб полягає в оформленні протоколу й додатків до нього.

Що стосується тактичних прийомів під час проведення розглядуваної СРД, то поряд з тими, що рекомендовані для використання під час допиту слід мати на увазі й наступні:

а) застосування тактичних прийомів психологічного впливу, які можуть зняти зайву тривожність у носія достовірної інформації, водночас – досягти завдань цієї слідчої (розшукової) дії;

б) постійне, невідривне спостереження слідчого, прокурора, детектива за допитуваними. Необхідно виключити будь-який безконтрольний контакт між ними (зокрема й обмін інформацією).

Разом з тим, інколи виникає *нетипова ситуація*, коли учасник одночасного допиту бажає викласти свої *показання власноручно*. Через тактичні та психологічні особливості цієї СРД це є небажаним. У разі отримання такої заяви слідчому, прокурору необхідно переконати особу відмовитися від цього способу фіксації показань, зважаючи на те, що сутність слідчої (розшукової) дії полягає у з'ясуванні причин розбіжностей у показаннях шляхом *прямого словесного*

одночасного допиту раніше допитаних осіб. Якщо учасника СРД переконати не вдається – слід урахувати письмові пояснення як *додаток* до протоколу одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.

Окремо акцентуємо увагу на криміналістичній рекомендації, яка стосується наступних обставин: якщо одночасний допит проводять між підозрюваним і свідком, що його викриває, або між співучасниками злочину, один з яких викриває іншого, то *починати* одночасний допит слід з особи, яка дає *неправдиві показання*, за таких умов:

1) коли слідчий, прокурор вважає, що правдивий учасник, почувши брехню, більш повно обґрунтує свою позицію;

2) коли слова несумлінної особи можуть настільки обурити іншого допитуваного, що він повідомить слідству нові дані;

3) коли недобросовісний допитуваний має намір схилити іншого до зміни показань на власну користь, а слідчий упевнений у зворотному та планує використати ситуацію для отримання правдивих показань.

Слідчий, прокурор повинен здійснити попередню психологічну підготовку до проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб за участю підозрюваного, що протидіє розслідуванню. Це полягає в:

– активізації психологічного впливу під час одночасного допиту на інших сумлінних учасників з метою надання більшої переконливості їхнім показанням. Формуються умови «змагальності» допитуваних, коли кожен намагається переконати слідчого, прокурора саме у власній правоті;

– підготовці учасника одночасного допиту до можливого негативного впливу на нього допитуваного, що протидіє розслідуванню, і заходів психологічного захисту;

– зміцненні волевих рис сумлінного учасника одночасного допиту, що надасть йому можливість виконати поставлені завдання й не зазнати впливу навіювання, тиску або можливих погроз з боку допитуваного, який протидіє розслідуванню.

3.4. Особливості використання спеціальних знань

Під час кримінального провадження щодо злочинів, вчинених ОГ, важливим фактором є використання спеціальних знань, що значно розширює можливості органів досудового розслідування та суду, сприяє результативності здійснення покладених на них функцій. Їх використання здійснюють шляхом:

- залучення спеціалістів для участі в процесуальній та іншій діяльності;
- проведення судових експертиз;
- проведення різних перевірок, обстежень;
- одержання довідок і консультацій в обізнаних осіб;
- витребування та використання документів, які складають такі особи, у процесі їхньої службової діяльності;
- допиту спеціалістів як свідків або судових експертів, якщо вони брали участь у проведенні судових експертиз¹²⁸.

Залежно від виду кримінального правопорушення, до вчинення якого причетна ОЗГ, слідчий (детектив) обирає відповідного спеціаліста для проведення СРД. Так, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень:

а) проти власності, (насамперед щодо вчинення різного роду шахрайських дій), найчастіше залучалися – інспектори-криміналісти, спеціалісти-почеркознавці, спеціалісти в галузі технічного дослідження документів й обліку тощо;

б) у фінансово-економічній сфері – спеціалісти в галузі бухгалтерського обліку, страхової діяльності, спеціалісти в сфері оподаткування тощо;

в) у сфері господарської діяльності – спеціалісти-економісти, ревізори, спеціалісти в сфері інформаційних технологій тощо.

З метою виявлення, дослідження, правильної фіксації у протоколі та належного вилучення інформації, що міститься на комп'ютерних носіях (електронних документів, електронних підписів чи печаток, тощо) для подальшої

¹²⁸ Криміналістика : підручник / В.В. Пяковський, Ю.М. Черноус, А.В. Самодін та ін. ; за заг. ред. В.В. Пяковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Право, 2020. С. 469.

передачі на експертне дослідження - залучаються відповідні спеціалісти у галузі комп'ютерних технологій.

Разом з тим, слідчому в процесі організації проведення СРД дії обов'язково необхідно оцінити як наявність небезпечних факторів, що становлять загрозу життю і здоров'ю всіх її учасників, так і ризиків, пов'язаних із можливістю втрати чи спотворення тих чи інших доказових даних, які можуть бути отримані в ході її проведення, а також прийняти рішення про необхідність залучення відповідних спеціалістів¹²⁹.

З огляду на той факт, що під час ОМП чи обшуку можуть бути підприємства, установи, організації, які знаходяться на деокупованих територіях, або територіях, які перебувають в безпосередній близькості до території ведення активних бойових дій - залучення до проведення вказаних СРД спеціалістів-вибухотехніків набуває вкрай важливого характеру.

Серед спеціалістів, які найчастіше залучаються під час проведення допиту в ході розслідування кримінальних правопорушень, учинених ОЗГ є: спеціалісти в галузі психології, економіки, інформаційно-комунікаційних систем та технологій, землевпорядники, фінансисти, бухгалтери, ревізори та аудитори тощо.

У процесі допиту учасників ОЗГ з метою повного та всебічного встановлення обставин вчинення кримінального правопорушення (місця, способу, обстановки, знарядь його вчинення та приховування), інших учасників ОЗГ та її можливого лідера, подолання протидії з боку допитуваного, виявлення недостовірних чи спотворених відомостей важливим є застосування ряду тактико-психологічних заходів за участю спеціалістів. Такими можуть бути:

- консультації та пояснення під час підготовки до проведення СРД;
- виявлення певних біопсихічних даних особи та встановлення психологічного контакту з допитуваним;
- вибір у межах закону й етики засоби психологічного впливу на

¹²⁹ Синоверський А.І. Організаційно-тактичні та психологічні основи використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинним групами в умовах воєнного стану. *Юридична психологія*. 2023. Т. 33. № 2. С. 129–140.

допитуваного;

- створення можливості точніше та повніше зрозуміти допитуваного, передусім шляхом залучення фахівців, які використовують у розмові спеціальні професійні терміни;

- встановлення рівня обізнаності допитуваного щодо питань, які вимагають спеціальних знань;

- методичного спрямування допиту та формулювання запитань допитуваному;

- надання допомоги щодо правильно усвідомлення певних даних про обстановку й обставини злочину, що відтворені в показаннях особи, яку допитують;

- з'ясування на фаховому рівні спеціальних питань щодо виникнення та перебігу події злочину, причин та умов, що йому сприяли;

- опрацювання документів, що стосуються діяльності, пов'язаної з учиненим правопорушенням у певній галузі;

- встановлення обставин, способів та мотивів злочинних дій; припинення неправдивих показань;

- надання допомоги у фіксації технічними засобами процесу проведення допиту;

- складання зі слів допитуваного складного плану (схеми), фотороботу¹³⁰.

Інколи доцільно провести попереднє консультування з відповідними спеціалістами щодо:

- постановки питань, зокрема в частині необхідності з'ясування даних, пред'явлення документацій, використання спеціальної економічної, бухгалтерської чи іншої термінології;

- вибору тактико-психологічних прийомів, спрямованих на подолання протидії з боку членів ОЗУ.

Використання спеціальних знань у формі проведення судових експертиз.

¹³⁰ Романюк Б.В. Участь спеціаліста на стадії досудового слідства : навч. посіб. Київ : Аванпост-Прим, 2010. С. 237–238.; Плосконос А.І. Тактика допиту учасників організованих злочинних груп та злочинних організацій. : дис. канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2022. С. 182–183.

В умовах воєнного стану існують чинники, які можуть негативно впливати на хід проведення окремих процесуальних дій, в тому числі пов'язаних з використанням спеціальних знань. До таких відносять:

- відсутність доступу до окремих територій, на яких здійснюється кримінальне провадження;

- повним або частковим обмеженням функціонування органів державної влади, у тому числі правоохоронних, судових органів України на територіях вчинення кримінальних правопорушень;

- особливості правового регулювання не лише нормами КПК України, а й надзвичайним законодавством, міжнародними нормативно-правовими актами;

- специфічні організаційно-управлінськими основами проведення окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень;

- частковим або повним блокуванням функціонування окремих процесуальних інститутів та появою нових процесуальних засобів, способів, гарантій кримінального провадження в екстраординарних умовах та ін.¹³¹.

Так, кримінально-процесуальною особливістю призначення судових експертиз (саме під час режиму воєнного стану) є ті обставини, що відповідно з п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК України¹³² у разі відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень пов'язаних із необхідністю отримання зразків для проведення експертизи такі повноваження виконує керівник відповідного органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором.

У свою чергу інші означені вище чинники на практиці знаходять своє відображення у наступному (на прикладі Донецької області):

1. Через проведення бойових дій на території Донецької області фактично призупинили свою діяльність відділення судово-медичних експертиз (далі –

¹³¹ Гловюк І., Тетерятник Г., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України: наук.-практ. коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Електронне видання. Львів-Одеса, 2022. С. 5–6.

¹³² Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

СМЕ), через що значно ускладнився процес призначення та проведення судово-медичних експертиз з метою визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, причини смерті, тощо. Практики виходили з такої ситуації наступним чином: для огляду трупа з ознаками насильницької смерті або підозрою на таку (так звані кримінальні трупи), у разі можливості (якщо це не загрожує життю та здоров'ю особи) залучалися лікарі, після чого труп спрямовувався до одного з відділень СМЕ Дніпропетровської області, де слідчим, за участю судово-медичного експерта, додатково, більш детально оглядався труп та проводилась судово-медична експертиза. Під час розтину у трупа відбиралися всі необхідні зразки для проведення подальших експертних досліджень (цитологічних, імунологічних, молекулярно-генетичних), які призначалися до Дніпропетровського обласного СМЕ та Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України.

2. Значно ускладнився процес призначення та проведення судово-хімічних експертиз, оскільки експертні установи Донеччини переміщено до інших областей, а, наприклад, у м. Дніпро й без потреб правоохоронців Донецької області велике навантаження, що призводило до тривалого проведення експертиз.

3. Відсутність на території області експертів та обладнання для проведення ДНК-експертиз викликає необхідність спрямовувати призначені молекулярно-генетичні експертизи до інших областей (Запорізької, Харківської тощо). І хоча найближчою установою для проведення таких експертиз є Дніпропетровське бюро СМЕ, однак проведення згадуваних досліджень у цій установі для потреб Донецької області не мало фінансової підтримки¹³³.

З огляду на наведене можна констатувати, що серед особливостей використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних

¹³³ Одерій О.В. Проблеми використання спеціальних знань під час досудового розслідування кримінальних проваджень в умовах війни (на прикладі Донецької області). *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л. Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народження М. В. Салтевського (Харків, 19.05.2023). Харків: ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокариуса», 2023. С.210-212. URL: [https://www.hniise.gov.ua/uploads/files/public-folder/2023_tczy_konference28_compressed_compressed_compressed%20\(1\)-181-360.pdf](https://www.hniise.gov.ua/uploads/files/public-folder/2023_tczy_konference28_compressed_compressed_compressed%20(1)-181-360.pdf)

правопорушень, учинених ОЗГ, існують фактори:

- правового характеру (пов'язані із функціонуванням на час введення режиму воєнного стану надзвичайного законодавства);
- процесуального характеру (стосуються особливого змісту та форми кримінального провадження в умовах воєнного стану);
- зовнішні (пов'язані із веденням бойових дій, окупацією окремих територій, деокупація тощо).

Більше того, внаслідок необхідності документування та розслідування численної кількості воєнних злочинів РФ проти України, значною кількістю об'єктів, які підлягають дослідженню під час проведення судових експертиз, органи досудового розслідування стикнулись із проблемами надмірного перевантаження підрозділів експертної служби МВС України, та відповідно - нестачею кваліфікованих експертів. Окремі науковці прямо наголошують, що з початку широкомасштабного вторгнення проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, що вчинені ОЗГ, відійшли на другий план¹³⁴. Як наслідок недотримання чи пропускання строків проведення судових експертиз може призвести до порушення строків досудового розслідування, втрати можливості викриття членів ОЗГ чи його організатора, доведення вини кожного її учасника у вчиненні кримінальних правопорушень тощо.

Виходом з такої ситуації може бути:

а) надання права учасникам кримінального провадження у разі необхідності призначати проведення експертизи у приватних експертів, незалежно від наявності його в реєстрі, за винятком випадків дослідження об'єктів, вільний обіг яких обмежено або заборонено законом¹³⁵.

б) створення окремих експертних підрозділів у структурі центральних і

¹³⁴ Синоверський А.І. Розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами умовах воєнного стану: дис. ... д-ра філос.: 081 – Право. Київ, 2025. 354 с.

¹³⁵ Синоверський А.І., Полях А.М. Особливості проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинним групами в умовах воєнного стану. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (Харків, 10 листоп. 2023 р.). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2023. С. 302–304.

міжрегіональних органів НП України¹³⁶ (зокрема які здійснюють реалізацію державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю), що сприятиме своєчасному проведенню судово-експертних досліджень в розглядуваній сфері, розвантажить підрозділи Експертної служби МВС України.

У контексті цього слід прийняти до уваги й той факт, що сучасні умови потребують інтеграції інструментів аналізу великих за об'ємом даних¹³⁷, OSINT, кіберрозвідки, криміналістики, фінансового моніторингу в єдиний механізм, який і мають забезпечити саме окремі експертні підрозділи у структурі центральних і міжрегіональних органів НП України, наприклад, таких як ДСР тощо. Згадувані експертні підрозділи повинні:

- формувати рейтинг небезпеки ОЗГ з урахуванням їхніх зв'язків з агресором;
- розробляти тактико-методичні рекомендації для територіальних підрозділів поліції;
- забезпечувати міжвідомчу координацію з СБУ, ГУР МО, ДБР, прокуратурою, міжнародними структурами.

Доцільність створення таких підрозділів обумовлена потребами практики, зокрема:

- значна частина ОЗГ функціонує з тимчасово окупованих територій;
- частина лідерів ОЗГ – колишні правоохоронці, які перейшли на бік держави-агресора;
- потреба у високоспеціалізованій експертній підтримці слідства.

ОЗГ, що діють з окупованих територій, становлять серйозну загрозу національній безпеці, а їх діяльність має такі особливості:

- наявність безпечного тилу на окупованій території, що унеможливорює фізичне затримання учасників та вилучення доказів звичайними методами;

¹³⁶ Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2022-2026 роки задля проведення оперативного, якісного та неупередженого розслідування прямо передбачає необхідність створення експертних установ (Strategic program of...2022). Див. : Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2022-2026. Київ, 2022. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/strategichna-programa.pdf>.

¹³⁷ Перелік рекомендованих для використання інструментів аналізу великих за об'ємом даних надано у Додатку 11.

- використання гібридних форм злочинності – поєднання корисливих злочинів із диверсійною або підривною діяльністю проти держави;

- створення розгалужених злочинних мереж з елементами кіберзлочинності, фінансових махінацій, незаконної міграції, торгівлі людьми, викрадення гуманітарної допомоги.

У цих умовах боротьба з ОЗГ вимагає нових експертно-аналітичних підходів, заснованих на глибокій профільній спеціалізації, що виходить за межі можливостей традиційних оперативних підрозділів.

Частина лідерів ОЗГ – колишні правоохоронці, які перейшли на бік держави-агресора. Вони відрізняються від інших через те, що:

- володіють професійною підготовкою, знаннями процедур слідства та оперативної роботи;

- мають інформаційні й корупційні зв'язки на підконтрольній території України;

- здатні імітувати легальну діяльність за допомогою підставних осіб, фіктивних підприємств, цифрових технологій.

Наведена структура злочинності є особливо небезпечною, оскільки вона:

- дезорієнтує правоохоронну систему;

- впроваджує практики контррозвідницької діяльності у кримінальну площину;

- спрямована на руйнування державних інституцій через підрив довіри та корупційне зараження. Розслідування кримінальних правопорушень, учинених ОЗГ вимагає поєднання криміналістичних, аналітичних, інформаційних та геополітичних знань.

Саме створення окремих експертних підрозділів дозволить:

а) централізувати обробку аналітичної інформації;

б) здійснювати кримінологічне прогнозування діяльності ОЗГ;

в) напрацьовувати методичні рекомендації та інструменти виявлення прихованих зв'язків;

г) супроводжувати складні кримінальні провадження із міжрегіональним

або транснаціональним характером.

Що стосується найбільш типових експертиз, що призначаються по кримінальним провадженням розглядуваної категорії, то такими є: технічна експертиза документів; почеркознавча експертиза (дослідження почерку і підписів), будівельно-технічна, економічна, біологічна, комп'ютерно-технічна, психологічна, судово-медична та ін. Цей перелік можна продовжити, оскільки призначення того чи іншого виду експертизи залежить від обставин конкретного кримінального провадження. Орієнтовне коло питань, які вони вирішують, викладені як у спеціальній літературі, так і на сайтах відповідних експертних установ¹³⁸.

¹³⁸ Див.: Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України. URL: <https://dndekc.mvs.gov.ua/%d0%b4%d0%be%d1%81%d0%bb%d1%96%d0%b4%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f/> ; Київський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL: <https://kndise.gov.ua/expertises>; Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса». URL: <https://nncise.org.ua/>

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКУ: ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Організована злочинність має динамічний характер і постійно адаптується до змін соціального, політичного та технологічного середовищ. Прогнозування її розвитку є ключовим елементом ефективної протидії. На основі аналізу сучасних тенденцій та міжнародного досвіду можна виокремити такі ймовірні напрями еволюції організованої злочинності у найближчі роки.

1. Посилення кіберзлочинності. З розвитком цифрових технологій ОЗГ дедалі більше переходять у кіберпростір. Прогнозується:

- зростання кількості хакерських атак на державні системи та критичну інфраструктуру;
- вдосконалення схем фінансового шахрайства (наприклад, з використанням deepfake, ШІ-генерації голосів);
- активне використання даркнету для торгівлі зброєю, наркотиками, персональними даними.

2. Інтеграція злочинних груп у легальний бізнес. Організовані угруповання будуть продовжувати використовувати легальні підприємства як прикриття для незаконної діяльності:

- відмивання коштів через криптовалюти, фіктивні компанії та інвестфонди;
- участь у державних закупівлях і тендерах через підконтрольні структури;
- інфільтрація у сферу енергетики, будівництва, логістики.

3. Транснаціоналізація організованої злочинності. Злочинні мережі дедалі частіше діють поза межами однієї держави. У зв'язку з цим очікується:

- зміцнення зв'язків між угрупованнями з різних країн;
- використання офшорних зон, криптобірж і міжнародних перевізників для здійснення злочинної діяльності;

- ускладнення юрисдикційного переслідування учасників злочинів.

4. Посилення корупційного компонента. Організована злочинність і надалі буде використовувати корупцію як основний інструмент впливу, зокрема:

- підкуп посадових осіб, суддів, правоохоронців;

- створення кримінально-корупційних альянсів у регіонах із низьким рівнем контролю;

- вплив на політичні процеси та органи місцевого самоврядування.

5. Злочини притаманні у воєнному і поствоєнному періодам. В умовах війни та відновлення держави очікується:

- зростання рівня контрабанди, торгівлі людьми, нелегального обігу зброї;

- спроби контролю над гуманітарною допомогою, процесами реконструкції, міжнародною фінансовою допомогою, заволодіння коштами через штучне завищення вартості послуг, матеріалів, продукції через тендерні закупівлі;

- використання військового досвіду злочинцями у поствоєнних злочинах.

6. Ускладнення структури ОЗГ. Сучасні ОЗГ еволюціонують у децентралізовані мережі:

- відхід від жорсткої ієрархії до гнучких горизонтальних моделей;

- тимчасові «альянси» між угрупованнями на основі спільного інтересу;

- використання анонімності та конспірації, зокрема в кіберпросторі.

Таким чином, організована злочинність у майбутньому стане більш технологічною, мобільною, гнучкою та менш помітною для традиційних методів виявлення. А тому вже нині потрібно:

- поглиблення міжнародної співпраці правоохоронних органів;

- оновлення законодавства, адаптованого до цифрової епохи;

- широке впровадження аналітичних та інтелектуальних систем прогнозування, виявлення і запобігання злочинам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балонь А. Б. Методика розслідування злочинів, вчинених з використанням службовою особою своїх повноважень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2015. 20 с.
2. Бамбуляк М. П., Громович А.А. Особливості розвитку організованої злочинності в умовах воєнного стану. *Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи*: зб. матеріалів міжнар. наук-практ. конф. (Кропивницький, 04 жовтня 2024 р.). Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ, 2024. С.160–163. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content>
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. 1440 с.
4. Велієв Р. Е. Особливості початкового етапу розслідування незаконного обігу зброї, учиненого організованими злочинними групами. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 2 (32). С. 283–294.
5. Взаємодія органів досудового розслідування з оперативними підрозділами стратегічних розслідувань Національної поліції України: процесуальні та організаційні аспекти : метод. реком. / В. М. Ценов, А. О. Волобоєв, С. П. Пекарський та інш.; за заг. ред. В. М. Ценова. Київ : Алерта, 2024. 164 с.
6. Вигивський І. М. Організована злочинність в умовах збройного конфлікту. *Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи*: зб. матеріалів міжнар. наук-практ. конф. (Кропивницький, 04 жовтня 2024 р.). Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ, 2024. С.15-18. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content>
7. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 01 липня 2024 року. Справа №750/5140/24. Провадження №1-кп/750/361/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120083512>
8. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 01 липня 2024 року. Справа №750/5140/24. Провадження №1-кп/750/361/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120083512>
9. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 28.02.25 року. Справа № 381/1995/24. Провадження № 1-кп/369/1167/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125631325>
10. Вирок Лебединського районного суду Сумської області від 26 лютого 2024 року. Справа № 950/3086/23. Провадження 1-кп/950/67/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117221487>
11. Вирок Садгірського районного суду м. Чернівці від 01 травн. 2024 р. Справа № 722/1455/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118745168>
12. Вирок Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 27

- черв. 2023 р. Справа № 308/10118/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116947637>
13. Виявлення та розкриття організованої злочинної діяльності: сучасні проблеми та перспективи : метод. реком. / А. М. Рубель, О. О. Людвиченко, А. О. Волобоев та ін.; за заг. ред. А. М. Рубеля. Київ: Алерта, 2024. 132 с.
 14. Вознюк А. Організація, сприяння в проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці): підстави кримінальної відповідальності та практика правозастосування. *Протидія діяльності організованих злочинних об'єднань в Україні* : зб. наук. пр. / уклад.: А. Вознюк, О. Копан ; передм. Р. Сербина, А. Рубеля. Київ: Видавництво «Норма права», 2025. С. 83– 87.
 15. Вознюк А. А. Встановлення або поширення злочинного впливу: актуальні питання кримінальної відповідальності. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 3 (17). С. 21–39. DOI: 10.34015/2523-4552.2021.3.03;
 16. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с.
 17. Вознюк А. Протидія організованим злочинності в Україні: перспективи удосконалення кримінального законодавства. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1. С. 176–194. DOI: <https://doi.org/https://doi.org/10.34015/2523-4552.2020.1.18>
 18. Волобуєв А. Ознаки організованої групи та їх доказування у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 05.12.2024). Дніпро, 2024. С. 20–23.
 19. Гловюк І., Тетерятник Г., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України: наук.-практ. коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Електронне видання. Львів-Одеса, 2022. 31 с.
 20. Гула Л. Ф. Використання тактичних прийомів у розслідуванні злочинів, вчинених організованими злочинними угрупованнями. *Вісник Львівської політехніки*. 2016. № 845. С.515–521.
 21. Гула Л. Ф. Відмежування функцій лідера організованої злочинної групи від інших співучасників злочину. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 1. С. 350.
 22. Дергач Л.В. Розслідування вимагань, вчинених організованими злочинними групами, у сучасних умовах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 20 с.
 23. Спринцев П.С. Кримінологічна характеристика лідерів та інших учасників організованих груп і злочинних організацій. *Правова позиція*. 2022. № 1(34). С.110–116.
 24. Єфімов М. М., Пиріг І. В. Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень : підручник. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2022. 271 с.

25. Жалдак І. А. Тактика одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2019. 240 с.
26. Зозуля Є. В. Типові слідчі ситуації, що виникають при виявленні ознак вчинення примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань організованою злочинною групою. *Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики*. Харків, 2018. С. 75–77.
27. Іванчишин І. І. Виявлення та розслідування злочинів, учинених злочинними угрупованнями: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Дніпро, 2017. 321 с.
28. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>
29. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ ГПУ, МВС України, СБУ, АДПС України, МФУ, МЮУ від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/168/5. Вебпортал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>
30. Інструкція про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: наказ МВС України від 31.10.2016 № 1129. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-17#Text>
31. Інструкція про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності: наказ МВС України від 10.12.2015 № 1560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0012-16#Text>
32. Калімбет І. Л. Характеристика слідчих ситуацій початкового етапу розслідування корисливо-насильницьких злочинів, вчинених організованими групами неповнолітніх. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 21. С. 130–134. URL: <https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc21/36.pdf>
33. Каскад жорстокості: Аналіз тактики російських подвійних ударів в Україні : звіт. Київ : ГО “Truth Hounds”, 2024. 111 с. URL: <https://truth-hounds.org/cases/kaskad-zhorstokosti/>
34. Кваша О.О. Організатор злочину. Кримінально-правове і кримінологічне дослідження: монографія. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2003. 216 с.
35. Коваленко А.В. Фіксація та дослідження об'ємних слідів взуття з використанням технологій 3D-сканування. *Криміналістика і судова експертиза*. 2022. Вип. 67. С. 465–472.
36. Коваленко В.В. Деякі особливості організації і тактики допиту членів організованої групи чи злочинної організації. *Взаємодія державних органів та громадськості у сфері протидії кримінальним правопорушенням у центральних регіонах України*: зб. матеріалів круглого столу (м.

- Кропивницький, 17 квітня 2024 р.). Кропивницький, 2024. С. 104–106.
37. Коваленко В.Ф. Форма співучасті: організована група: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (заочна форма) «Формування та перспективи розвитку підприємницьких структур в рамках інтеграції до європейського простору», 2019. С. 259-261. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/8659/1/%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%90%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%80%D0%BD%D0%B0%20%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%8F.pdf#page=258>
38. Коваленко В. В. Організаційні і тактичні особливості допиту членів організованої групи чи злочинної організації. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка*. 2024. Вип. 1(2) С. 168–180. <https://doi.org/10.33766/2786-9156.106.1.168-180>
39. Ковальова В.О. Розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами: загальна характеристика. *Протидія організований злочинності: проблеми теорії та практики*: матеріали всеукр. наук.-практ. семінару (м. Дніпро, 09 грудня 2022 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2022. С. 177–179.
40. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text
41. Коновалова В. О. Слідчий огляд. *Криміналістика* : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. Київ: Ін Юре, 2001. С. 218.
42. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. Верховна Рада України : сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
43. Криміналістика : підручник / В. В. Пяковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін. ; за заг. ред. В. В. Пяковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Право, 2020. С. 469.
44. Кримінальна відповідальність за злочини, вчинені злочинною спільнотою (статті 255, 2551, 2552, 2553, 256 Кримінального кодексу України): наук.-практ. коментар / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, С. С. Чернявський. Київ : Норма права, 2021. 130 с.
45. Кримінальний кодекс України: Закон від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
46. Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проєкту. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/08/02/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-stanom-na-01-08-2024.pdf>
47. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація та ін. Харків : Право, 2013.
48. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийнятий Верховною Радою України Законом № 4651-VI від 13.04.2012. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям

- Кримінального процесуального кодексу України» № 4652- VI від 13.04.2012. 392 с.
49. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
50. Кримінологія: підручник / Б.М. Головкін, В.В. Голіна, О.В. Лисодед та ін.; за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків: Право, 2020. 384 с.
51. Лазебний А.М., Левицький Б.С. Криміналістичне забезпечення розслідування організованої злочинності. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С. 189–198. URL: <https://journals.dpu.kyiv.ua/index.php/law/article/view/172/163>
52. Левчук В. О. «Вор в законі»: відоме поняття та нові кримінально-правові проблеми. *Нове українське право*. 2021. № 4. С. 245-251. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.4.36>
53. Луговий В.О. Наукова полеміка щодо типових слідчих ситуацій розслідування злочинів, учинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями. *Науковий вісник публічного приватного права*. 2024. Вип. 4. С. 276–281. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.46>
54. Макаренко Н. К. Запобігання професійній злочинності в Україні: монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 455 с.
55. Матвієнко А. А. Здійснення оперативно-розшукового провадження при вчиненні злочину організованою злочинною групою. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2. С. 12–14.
56. Меденцев А. М. Про механізм злочинів у сфері державних закупівель. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019 № 38. С. 176–179.
57. Мірковець О.М. Розслідування розбоїв, вчинених організованою групою в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Маріуполь, 2021. 258 с. URL: https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/09/mirk_dys.pdf
58. Нікітін А. О. Кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані зі злочинним впливом : дис. ... докт. філос. : 081 «Право». Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2024. 288 с.
59. Одерій О. В. Теорія і практика розслідування злочинів проти довкілля : монографія. Харків : Діса плюс, 2015. 528 с.
60. Одерій О.В. Проблеми використання спеціальних знань під час досудового розслідування кримінальних проваджень в умовах війни (на прикладі Донецької області). *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди ювілеїв видатних учених: 95-річчя від дня народження Л. Ю. Ароцкера («Ароцкерівські читання») і 105-річчя від дня народження М. В. Салтевського (Харків, 19.05.2023). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2023. С.210–212. URL: [https://www.hniise.gov.ua/uploads/files/public-folder/2023_tezu_konference28_compressed_compressed_compressed%20\(1\)-181-360.pdf](https://www.hniise.gov.ua/uploads/files/public-folder/2023_tezu_konference28_compressed_compressed_compressed%20(1)-181-360.pdf)

61. Одерій О.В. Проблеми протидії організованій злочинності в умовах війни. *Протидія організованій злочинності і корупції в умовах збройного конфлікту: досвід та перспективи*: зб. матер. міжнар. наук-практ. конф. (Кропивницький, 04 жовтня 2024 р.). Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ, 2024. С. 120-123. URL: <https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/94252416-e3b7-4a81-ac95-f39cad86921a/content>
62. Одерій О.В., Кожевніков О.А. Отримання криміналістично значущої інформації шляхом аналізу відкритих інтернет-джерел. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 4 (73). С. 144–155. <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2020-73-4-144-155>
63. Околіт О. В. Кримінальна відповідальність за створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній : дис. ... д-ра філ. : 081 «Право». Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2023. 272 с.
64. Організована злочинність в Україні / за ред. Я. Ю. Кондратьєва. Київ : НАВСУ, 1999. 124 с.
65. Перелік відкритих реєстрів та баз даних України. URL: <https://investment.zoda.gov.ua/uk/perelik-vidkritih-restriv-ta-baz-danih-ukraini>
66. Підболячний М. В. Запобігання корисливим насильницьким злочинам, що вчиняються етнічними організованими злочинними групами: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2019. 314 с.
67. Плосконос А.І. Тактика допиту учасників організованих злочинних груп та зло чинних організацій: дис. ... док. філос.: 081 «Право». Київ, 2022. 253 с.
68. Полуніна Л. В. Особливості тактики проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного збирання та розголошення комерційної або банківської таємниці. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 1 (30). С. 195–198.
69. Постанова ВС 06.10.2021 у справі №761/17641/13-к. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100240475>
70. Постанова ВС від 11.02.2020 у справі №573/707/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87640601>
71. Постанова ВС від 14.11.2023 у справі за №405/2175/18. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114994245>
72. Постанова ВС від 14.12.2022 у справі №754/10882/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107938586>
73. Постанова ВС від 15.08.2024 у справі №203/94/18, 991/2/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121051077>
74. Постанова ВС від 22.02.2024 у справі №688/3517/16-к: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117340518>
75. Постанова ВС від 31.08.2020 у справі №133/1089/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91397475>
76. Постанова Касаційний кримінальний суд від 16 січня 2019 року. Справа №751/7557/15-к. Провадження № 13-37кц18. URL:

- <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79298340>
77. Постанова Касаційного кримінального суду від 15 травня 2018 року. Справа № 1кп/67/2014. Провадження № 51-3675км18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74660050>
78. Поярков А.Ю. Правові засади доказування у кримінальних провадженнях про організовані групи та злочинні організації у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 84: ч. 4. С.111-117. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/17-3.pdf>
79. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2012, № 23, ст.197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
80. Про бюро економічної безпеки України: Закон України від 28 січня 2021 р. № 1150-IX. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2021, № 23, ст.197. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>
81. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листопада.2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>
82. Про державну прикордонну службу України : Закон України від 3 квіт. 2003 р. № 661-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 27. Ст. 208.
83. Про державну службу : Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
84. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>
85. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
86. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол: наказ МВС, ОГП, НАБУ, СБУ, ДБР, МФУ, МЮІ від 17.08.2020 № 613/380/93/228/414/510/2801/5. *Вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20#Text>.
87. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 р. № 53/5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>
88. Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України: наказ від 23.10.2019 № 1077. URL: <http://surl.li/ghtqkr>
89. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події: наказ МВС України від 08.02.2019 № 100.

- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19#Text>.
90. Про інформаційно-телекомунікаційну системи досудового розслідування «іКейс»: наказ НАБУ, ОГП, Ради суддів України, Вищого Антикорупційного суду від 15.12.2021 № 175/390/57/72.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0390886-21#Text>.
91. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
92. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
93. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
94. Про Національну гвардію України : Закон України від 13 берез.2014 р. № 876-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>
95. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
96. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. (зі змінами від 9 трав. 2011р.). *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
97. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII. *Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>
98. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>
99. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №0 28. Ст. 232.
100. Про утворення територіального органу Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України. Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-teritorialnogo-organ-a867>.
101. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій при документуванні протиправної діяльності організованих злочинних угруповань : метод. реком. / А. М. Рубель, А. О. Волобоев, С. П. Пекарський та інш.; за заг. ред. А. М. Рубеля. Київ: Алерта, 2024. 132 с.
102. Протокол Берклі з ведення розслідувань з використанням відкритих цифрових даних. Практичний посібник. Нью-Йорк і Женева, 2020. 119 с. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wpcontent/uploads/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf>.
103. Протокол Берклі щодо розслідування із використанням відкритих цифрових даних. Юрфем.UA. 2022. URL: <https://jurfem.com.ua/protokol-berkli-sc>
104. Рибачковський К. 7 основних законодавчих новел про обшук: зміни у проведенні обшуків під час воєнного стану. LIGA.net. URL:

- <https://blog.liga.net/user/kryibachkovskiy/article/51118>
105. Розслідування злочинів, що вчиняються у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів : навч.-практ. посіб. / Б. І. Бараненко та ін. Сєверодонецьк : ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2019. 800 с.
 106. Романюк Б. В. Участь спеціаліста на стадії досудового слідства : навч. посіб. Київ : Аванпост-Прим, 2010. 304 с.
 107. Рудницький І. Л. Особливості виявлення та розслідування контрабанди наркотичних засобів, що вчиняються організованими злочинними групами: дис. ... докт. філос.: 081 – Право. Львів, 2019. 224 с.
 108. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.
 109. Севрук В.Г. Класифікація організованих груп і злочинних організацій, які сформовані на етнічній основі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2020 № 46 с. 179-191. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2020.46.37>
 110. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 1092 с.
 111. Серафимов О.М. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні злочинної діяльності організованих злочинних угруповань, що діють в умовах бойових дій. *Право та державне управління.* 2024. № 1. С.261-268. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.36>
 112. Синовєрський А. І. Організаційно-тактичні та психологічні основи використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. *Юридична психологія.* 2023. Т. 33, № 2. С. 129-140.
 113. Синовєрський А. І. Розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами умовах воєнного стану: дис. ... докт. філос.: 081 – Право. Київ, 2025. 354 с.
 114. Синовєрський А. І., Полях А. М. Особливості проведення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (Харків, 10 листоп. 2023 р.). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2023. С. 302-304.
 115. Синовєрський А. І. Тактичні прийоми проведення допиту під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. *Юридична психологія.* 2024. Т. 35. № 2. С. 94.
 116. Стратегічна програма діяльності Державного бюро розслідувань на 2022-2026. Київ, 2022. URL: <https://dbr.gov.ua/assets/files/diyalnist/strategichna-programa.pdf>.
 117. Торбас О. О. OSINT при розслідуванні кримінальних правопорушень : підручник. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 180 с.

118. Трач С. С. До окремих питань криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Юридична наука*. 2020. № 2(2). С. 157–166.
119. Тютюнник Р.С. Розслідування легалізації (відмивання) майна одержаного злочинним шляхом учиненого організованою групою (злочинною організацією): дис. ... докт. філос. Київ, 2023. 272 с. URL : <https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/26125>
120. Ухвала Печерського районного суду м. Києва від 25.10.2021 у справі № 757/71903/21-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>
121. Ухвала слідчого судді Голосіївського районного суду міста Києва від 07 серп.2024 р. Справа № 752/4838/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121043360>
122. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні : метод. реком. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.
123. Цехан Д.М. Оперативно-розшукова протидія злочинності у місцях позбавлення волі: монографія. Одеса: Юридична література, 2021. 296 с.
124. Цивільний кодекс України від 16.01.2023 № 435-IV. *Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, № № 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
125. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія/ Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2010. 304 с.
126. Шило О.Г. Загальна характеристика показань як процесуального джерела доказів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 151-156.
127. Яницька Н. В. Групова корисливо-насильницька злочинність молоді та її попередження : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2000. 177 с.
128. Bellingcat. URL : <https://www.bellingcat.com>
129. Council Framework Decision on the fight against organised crime. 2008. URL: http://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2008/841/oj
130. Criminal Code of the Republic of Albania. 1995. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>
131. Legislative Guides for the Implementation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. New York. 2004. URL: https://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/Legislative%20guides_Full%20version.pdf
132. Maharashtra Control of Organised Crime Act No. 30. 1999. URL: <http://www.satp.org/satporgtp/countries/india/document/actandordinances/maharashtra1999.htm>
133. Open-source intelligence (OSINT). Електронна енциклопедія Wikipedia. URL : http://en.wikipedia.org/wiki/Open-source_intelligence
134. Telegram. Електронна енциклопедія Wikipedia. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Telegram>
135. The MH17 Trial Part 1: New Material From The Four Defendants.

URL : <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2020/04/20/the-mh17-trial-part-1-new-materials-from-the-four-defendants>

136. United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. 2000. URL: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/united_nations_convention_organised_crime_en_1.pdf
137. United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols Thereto. 2000. URL: https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/united_nations_convention_organised_crime_en_1.pdf
138. Vozniuk A. Criminal and Legal Counteraction to the Activities of Criminal Authorities: The Ukrainian Model. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2022. Vol. 27, No. 1. P. 9-19. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/9b446f12-1c7b-4c9e-842d-90c92857c4c4>

ДОДАТКИ

Додаток 1

ВИТЯГ

з Кримінального процесуального кодексу України (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>)

Стаття 40. Слідчий органу досудового розслідування

1. Слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій.

2. Слідчий уповноважений:

1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;

2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом;

3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

{Пункт 4 частини другої статті 40 виключено на підставі Закону [№ 1697-VII від 14.10.2014](#)}

5) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;

6) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;

7) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

8) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених [статтею 284](#) цього Кодексу;

9) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом.

3. У випадках відмови прокурора у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право звернутися до керівника органу досудового розслідування, який після вивчення клопотання за необхідності ініціює розгляд питань, порушених у ньому, перед прокурором вищого рівня, який протягом трьох днів погоджує відповідне клопотання або відмовляє у його погодженні.

4. Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому цим Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність та є підставою для відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування керівником органу досудового розслідування. Детектив Національного антикорупційного бюро України зобов'язаний виконувати доручення та вказівки тільки прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, які надаються у письмовій формі. Невиконання детективом законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому цим Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність та є підставою для відсторонення детектива від проведення досудового розслідування керівником органу досудового розслідування.

{Частина четверта статті 40 в редакції Законів [№ 4555-IX від 22.07.2025](#), [№ 4560-IX від 31.07.2025](#)}

5. Слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого

самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

Стаття 41. Оперативні підрозділи

1. Оперативні підрозділи органів Національної поліції України, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, органів Державного бюро розслідувань, органів Бюро економічної безпеки України, органів Державної прикордонної служби України, органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, а підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ та підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України - за письмовим дорученням детектива або прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

{Частина перша статті 41 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 406-VII від 04.07.2013](#), [№ 1698-VII від 14.10.2014](#), [№ 198-VIII від 12.02.2015](#), [№ 901-VIII від 23.12.2015](#), [№ 1492-VIII від 07.09.2016](#), [№ 187-IX від 04.10.2019](#), [№ 671-IX від 04.06.2020](#); в редакції Законів [№ 1888-IX від 17.11.2021](#), [№ 4555-IX від 22.07.2025](#), [№ 4560-IX від 31.07.2025](#)}

2. Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

{Частина друга статті 41 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 198-VIII від 12.02.2015](#), [№ 2617-VIII від 22.11.2018](#)}

3. Доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

{Частина третя статті 41 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2617-VIII від 22.11.2018](#)}

Стаття 272. Виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації

1. Під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів можуть бути отримані відомості, речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, особою, яка відповідно до закону виконує спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації, або є учасником зазначеної групи чи організації, який на конфіденційній основі співпрацює з органами досудового розслідування.

2. Виконання зазначеними особами такого спеціального завдання, як негласна слідча (розшукова) дія, здійснюється на підставі постанови слідчого, погодженої з керівником органу досудового розслідування, або постанови прокурора із збереженням у таємниці достовірних відомостей про особу.

3. У постанові, крім відомостей, передбачених [статтею 251](#) цього Кодексу, зазначається:

- 1) обґрунтування меж спеціального завдання;
- 2) використання спеціальних несправжніх (імітаційних) засобів.

4. Виконання спеціального завдання не може перевищувати шість місяців, а в разі необхідності строк його виконання продовжується слідчим за погодженням з керівником

органу досудового розслідування або прокурором на строк, який не перевищує строку досудового розслідування.

Додаток 2

ВИТЯГ З КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ **(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>)**

Стаття 42. Діяння, пов'язане з ризиком

1. Не є кримінальним правопорушенням діяння (дія або бездіяльність), яке заподіяло шкоду правоохоронюваним інтересам, якщо це діяння було вчинене в умовах виправданого ризику для досягнення значної суспільно корисної мети.

2. Ризик визнається виправданим, якщо мету, що була поставлена, не можна було досягти в даній обстановці дією (бездіяльністю), не поєднаною з ризиком, і особа, яка допустила ризик, обґрунтовано розраховувала, що вжиті нею заходи є достатніми для відвернення шкоди правоохоронюваним інтересам.

3. Ризик не визнається виправданим, якщо він завідомо створював загрозу для життя інших людей або загрозу екологічної катастрофи чи інших надзвичайних подій.

{Стаття 42 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2617-VIII від 22.11.2018](#)}

Стаття 43. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації

1. Не є кримінальним правопорушенням вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх кримінально протиправної діяльності.

2. Особа, зазначена у частині першій цієї статті, підлягає кримінальній відповідальності лише за вчинення у складі організованої групи чи злочинної організації особливо тяжкого злочину, вчиненого умисно і поєднаного з насильством над потерпілим, або тяжкого злочину, вчиненого умисно і пов'язаного з спричиненням тяжкого тілесного ушкодження потерпілому або настанням інших тяжких або особливо тяжких наслідків.

3. Особа, яка вчинила злочин, що передбачений частиною другою цієї статті, не може бути засуджена до довічного позбавлення волі, а покарання у виді позбавлення волі не може бути призначене їй на строк, більший, ніж половина максимального строку позбавлення волі, передбаченого законом за цей злочин.

{Стаття 43 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2617-VIII від 22.11.2018](#)}

ВИТЯГ ІЗ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>)

Розділ IV
ЗАХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОРОТЬБИ З
ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Стаття 13. Використання негласних співробітників

1. При здійсненні боротьби з організованою злочинністю, якщо інших заходів для розкриття організованої злочинності та притягнення винних до відповідальності недостатньо, можуть залучатися штатні та нештатні негласні співробітники, які вводяться під легендою прикриття в організовані злочинні угруповання в порядку, визначеному [Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність"](#) та [Кримінальним процесуальним кодексом України](#).

{Пункт 1 статті 13 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 193-VIII від 12.02.2015](#); в редакції Закону [№ 1150-IX від 28.01.2021](#)}

2. Введення негласного співробітника в організовані злочинні угруповання здійснюється за наявності відомостей про організовану злочинну діяльність та на підставі письмового доручення.

3. Для виконання доручення негласний співробітник вправі під легендою прикриття вступати в трудові, цивільно-правові та інші відносини. Шкода або збитки, завдані діями негласного співробітника під час виконання доручення, відшкодовуються за рахунок державного бюджету. Негласний співробітник не несе відповідальності за завдані ним шкоду або збитки, якщо його дії були необхідними для виконання доручення.

4. Питання діяльності негласних співробітників, соціальні та інші гарантії для них регулюються Положенням про негласного співробітника спеціального підрозділу по боротьбі з організованою злочинністю, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 14. Використання учасників організованих злочинних угруповань у боротьбі з організованою злочинністю

1. Для здійснення заходів боротьби з організованою злочинністю учасники організованих злочинних угруповань можуть залучатися до співробітництва в порядку, визначеному [Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність"](#) та [Кримінальним процесуальним кодексом України](#).

2. Учасник організованого злочинного угруповання може бути частково або повністю звільнений від кримінальної відповідальності та покарання у випадках, передбачених [Кримінальним кодексом України](#), якщо він у процесі оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування чи судового провадження сприяє викриттю організованих злочинних угруповань та вчинених ними кримінальних правопорушень, притягненню винних до відповідальності, відшкодуванню шкоди фізичним чи юридичним особам або державі.

{Пункт 2 статті 14 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 720-IX від 17.06.2020](#)}

{Стаття 14 в редакції Закону [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

ВИТЯГ ІЗ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«Про оперативно-розшукову діяльність»
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>)

Стаття 7. Обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність
Підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані:

1) у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення кримінальних правопорушень та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, здійснювати профілактику правопорушень;

{Статтю 7 доповнено пунктом 1 згідно із Законом [№ 2246-III від 18.01.2001](#); із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

2) виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора та ухвали слідчого судді суду і запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення оперативно-розшукових заходів;

{Пункт 2 частини першої статті 7 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

3) виконувати у межах своєї компетенції запити правоохоронних органів інших держав або міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна;

{Пункт 3 статті 7 в редакції Закону [№ 2397-VI від 01.07.2010](#)}

4) інформувати відповідні державні органи про відомі їм факти та дані, що свідчать про загрозу безпеці суспільства і держави, а також про порушення законодавства, пов'язані з службовою діяльністю посадових осіб;

{Пункт 4 статті 7 в редакції Закону [№ 2246-III від 18.01.2001](#)}

5) здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень;

{Пункт 5 статті 7 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 965-IV від 19.06.2003](#), [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

6) забезпечити із залученням інших підрозділів безпеку працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб;

{Пункт статті 7 в редакції Закону [№ 1381-XIV від 13.01.2000](#)}

7) брати участь у здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт.

{Статтю 7 доповнено пунктом 7 згідно із Законом [№ 747-IV від 15.05.2003](#)}

У разі виявлення ознак кримінального правопорушення оперативний підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, зобов'язаний невідкладно направити зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена [Кримінальним кодексом України](#), до відповідного органу

досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому [Кримінальним процесуальним кодексом України](#).

{Статтю 7 доповнено частиною другою згідно із Законом [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

У разі, якщо ознаки кримінального правопорушення виявлені під час проведення оперативно-розшукових заходів, що тривають і припинення яких може негативно вплинути на результати кримінального провадження, підрозділ, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, повідомляє відповідний орган досудового розслідування та прокурора про виявлення ознак кримінального правопорушення, закінчує проведення оперативно-розшукового заходу, після чого направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена [Кримінальним кодексом України](#), до відповідного органу досудового розслідування.

{Статтю 7 доповнено частиною третьою згідно із Законом [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

Оперативні підрозділи Державного бюро розслідувань, Національної поліції, Служби безпеки України, Бюро економічної безпеки України, Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної прикордонної служби України проводять слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні за дорученням слідчого, дізнавача, прокурора в порядку, передбаченому [Кримінальним процесуальним кодексом України](#). Письмові доручення щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, надані слідчим, дізнавачем, прокурором у межах компетенції та в установленому порядку, є обов'язковими до виконання оперативним підрозділом.

{Статтю 7 доповнено частиною четвертою згідно із Законом [№ 4652-VI від 13.04.2012](#); із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 406-VII від 04.07.2013](#), [№ 794-VIII від 12.11.2015](#), [№ 901-VIII від 23.12.2015](#), [№ 1492-VIII від 07.09.2016](#), [№ 720-IX від 17.06.2020](#), [№ 1150-IX від 28.01.2021](#)}

{Текст статті 7 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 720-IX від 17.06.2020](#)}

Стаття 8. Права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність

Оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених [статтею 6](#) цього Закону підстав надається право:

1) опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу;

2) проводити контрольовану поставку та контрольовану і оперативну закупку товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь. Проведення контрольованої поставки, контрольованої та оперативної закупки здійснюється згідно з положеннями [статті 271](#) Кримінального процесуального кодексу України у порядку, визначеному нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України, Бюро економічної безпеки України, Служби безпеки України, погодженими з Офісом Генерального прокурора та зареєстрованими у Міністерстві юстиції України;

{Пункт 2 частини першої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 5463-VI від 16.10.2012](#), [№ 406-VII від 04.07.2013](#), [№ 113-IX від 19.09.2019](#), [№ 1150-IX від 28.01.2021](#)}

3) порушувати в установленому законом порядку питання про проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю або іншими видами господарської діяльності індивідуально, та брати участь в їх проведенні. Таке право належить виключно органам Бюро економічної безпеки України та Національному антикорупційному бюро України в межах їх компетенції;

{Пункт 3 частини першої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 3840-IX від 20.06.2024](#)}

4) ознайомлюватися з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, за рахунок коштів, що виділяються на утримання підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виготовляти копії з таких документів, на вимогу керівників підприємств, установ та організацій - виключно на території таких підприємств, установ та організацій, а з дозволу слідчого судді в порядку,

передбаченому [Кримінальним процесуальним кодексом України](#), - витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні кримінального правопорушення, джерело та розміри їх доходів, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особам, в яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження і повернення в установленому порядку. Вилучення оригіналів первинних фінансово-господарських документів забороняється, крім випадків, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України;

{Пункт 4 частини першої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом № 720-IX від 17.06.2020}

5) проводити операції із захоплення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, припинення кримінальних правопорушень, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб;

{Пункт 5 частини першої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом № 720-IX від 17.06.2020}

6) відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка;

7) негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями [статті 267](#) Кримінального процесуального кодексу України;

{Пункт 7 частини першої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом № 912-IX від 17.09.2020 - вводить в дію з 24.01.2021}

7¹) з метою виявлення та фіксації діянь, передбачених [статтями 305, 307, 309, 311, 318, 321, 364¹, 365², 368, 368³, 368⁴, 369, 369²](#) Кримінального кодексу України, проводити операції з контрольованого вчинення відповідних діянь. Порядок отримання дозволу, строк його дії та порядок проведення операції з контрольованого вчинення корупційного діяння визначаються [Кримінальним процесуальним кодексом України](#);

{Частину першу статті 8 доповнено пунктом 7¹ згідно із Законом № 794-VIII від 12.11.2015}

8) виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями [статті 272](#) Кримінального процесуального кодексу України;

9) здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями [статей 260, 263-265](#) Кримінального процесуального кодексу України;

{Пункт 9 частини першої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом № 1089-IX від 16.12.2020}

10) накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та виїмку згідно з положеннями [статей 261, 262](#) Кримінального процесуального кодексу України;

11) здійснювати спостереження за особою, речю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця згідно з положеннями [статей 269, 270](#) Кримінального процесуального кодексу України;

12) здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу згідно з положеннями [статті 268](#) Кримінального процесуального кодексу України;

13) мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників;

14) використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями [статті 275](#) Кримінального процесуального кодексу України;

15) отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про кримінальні правопорушення, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави;

{Пункт 15 частини першої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 720-IX від 17.06.2020](#)}

16) використовувати за згодою адміністрації службові приміщення, транспортні засоби та інше майно підприємств, установ, організацій, а так само за згодою осіб - житло, інші приміщення, транспортні засоби і майно, які їм належать;

17) створювати та використовувати заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби згідно з положеннями [статті 273](#) Кримінального процесуального кодексу України;

18) створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи;

19) застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на підставах і в порядку, встановлених законами про [Національну поліцію](#), [Службу безпеки України](#), [Державну прикордонну службу України](#), [державну охорону органів державної влади України та посадових осіб](#), [Митним кодексом України](#);

{Пункт 19 частини першої статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 901-VIII від 23.12.2015](#)}

20) звертатися у межах своїх повноважень із запитами до правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна;

21) безпосередньо проводити або ініціювати проведення кримінального аналізу.

{Частину першу статті 8 доповнено пунктом 21 згідно із Законом [№ 1150-IX від 28.01.2021](#)}

Прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями [глави 21](#) Кримінального процесуального кодексу України з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом, щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення. Прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які не потребують дозволу слідчого судді або рішення прокурора, здійснюється керівником відповідного оперативного підрозділу або його заступником з повідомленням про прийняте рішення прокурора.

Негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором. Ці заходи застосовуються виключно з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо.

{Частина третя статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 1089-IX від 16.12.2020](#)}

{Частину четверту статті 8 виключено на підставі Закону [№ 912-IX від 17.09.2020](#) - вводить в дію з [24.01.2021](#)}

До виконання окремих доручень у ході проведення оперативно-розшукової діяльності можуть залучатися працівники інших підрозділів.

Під час виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, пов'язаних із припиненням кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Бюро економічної безпеки України, відповідно до [Кримінального процесуального кодексу України](#), права, передбачені цією статтею, надаються виключно підрозділам детективів, оперативно-технічним підрозділам Бюро економічної безпеки України у межах їх компетенції.

{Частина шоста статті 8 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 406-VII від 04.07.2013](#); в редакції Закону [№ 1150-IX від 28.01.2021](#)}

Координація дій щодо реалізації прав підрозділів, які проводять оперативно-розшукову діяльність з метою боротьби з тероризмом, здійснюється Службою безпеки України.

Розвідувальним органам України надаються права, передбачені частиною першою цієї статті, крім [пунктів 2, 3, 5, 6](#), а також [пункту 7](#) у частині негласного виявлення та фіксування слідів тяжкого або особливо тяжкого злочину, документів та інших предметів, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину.

{Стаття 8 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 2549-XII від 07.07.92](#), [№ 2181-III від 21.12.2000](#), [№ 2246-III від 18.01.2001](#), [№ 662-IV від 03.04.2003](#), [№ 965-IV від 19.06.2003](#), [№ 1130-IV від 11.07.2003](#), [№ 2322-IV від 12.01.2005](#), [№ 3200-IV від 15.12.2005](#), [№ 2397-VI від 01.07.2010](#), [№ 2756-VI від 02.12.2010](#); в редакції Закону [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

Стаття 9. Гарантії законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності

У кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа. Постанова про заведення такої справи підлягає затвердженню начальником органу Національної поліції або начальником відокремленого підрозділу територіального органу Національної поліції, органу Служби безпеки України, оперативного підрозділу органу Державного бюро розслідувань, Державної прикордонної служби України, охорони вищих посадових осіб, Служби зовнішньої розвідки України, Директором Бюро економічної безпеки України або керівником територіального управління Бюро економічної безпеки України, органу, установи виконання покарань чи слідчого ізолятора, розвідувального органу Міністерства оборони України, розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, підрозділу Національного антикорупційного бюро України або його уповноваженим заступником.

{Частина перша статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 85/98-ВР від 05.02.98](#), [№ 312-XIV від 11.12.98](#), [№ 2246-III від 18.01.2001](#), [№ 3111-III від 07.03.2002](#), [№ 662-IV від 03.04.2003](#), [№ 3200-IV від 15.12.2005](#), [№ 1254-VI від 14.04.2009](#), [№ 3334-VI від 12.05.2011](#), [№ 4652-VI від 13.04.2012](#), [№ 406-VII від 04.07.2013](#), [№ 1698-VII від 14.10.2014](#), [№ 794-VIII від 12.11.2015](#), [№ 901-VIII від 23.12.2015](#), [№ 285-IX від 12.11.2019](#), [№ 1150-IX від 28.01.2021](#)}

Контроль за оперативно-розшуковою діяльністю здійснюється Національною поліцією, Бюро економічної безпеки України, Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Службою зовнішньої розвідки України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, Управлінням державної охорони України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, розвідувальним органом Міністерства оборони України, Національним антикорупційним бюро України.

{Частина друга статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 85/98-ВР від 05.02.98](#), [№ 312-XIV від 11.12.98](#), [№ 3111-III від 07.03.2002](#), [№ 662-IV від 03.04.2003](#), [№ 3200-IV від 15.12.2005](#), [№ 1254-VI від 14.04.2009](#), [№ 4652-VI від 13.04.2012](#), [№ 5463-VI від 16.10.2012](#), [№ 406-VII від 04.07.2013](#), [№ 1698-VII від 14.10.2014](#), [№ 794-VIII від 12.11.2015](#), [№ 901-VIII від 23.12.2015](#), [№ 1492-VIII від 07.09.2016](#), [№ 285-IX від 12.11.2019](#), [№ 1150-IX від 28.01.2021](#)}

На особу, яка підозрюється в підготовці до вчинення злочину, переховується від органів досудового розслідування, суду або ухиляється від відбування кримінального покарання, безвісти зникла, ведеться тільки одна оперативно-розшукова справа. Без заведення

оперативно-розшукової справи проведення оперативно-розшукових заходів, крім випадку, передбаченого частиною четвертою цієї статті, забороняється. Про заведення оперативно-розшукової справи вноситься постанова, яка затверджується начальником або уповноваженим заступником начальника органу Національної поліції або начальником відокремленого підрозділу територіального органу Національної поліції, підрозділу Національного антикорупційного бюро України, органу Служби безпеки України, Директором Державного бюро розслідувань або його уповноваженим заступником, керівником територіального органу або його уповноваженим заступником, Державної прикордонної служби України, Управління державної охорони України, розвідувального органу Міністерства оборони України, Служби зовнішньої розвідки України, Директором Бюро економічної безпеки України або його уповноваженим заступником, керівником територіального органу або його уповноваженим заступником, органу або установи виконання покарань чи слідчого ізолятора. У постанові зазначаються місце та час її складання, посада особи, яка вносить постанову, її прізвище, підстава та мета заведення оперативно-розшукової справи. Про заведення оперативно-розшукової справи протягом доби письмово повідомляється прокурор.

{Частина третя статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 2246-III від 18.01.2001](#), [№ 3111-III від 07.03.2002](#), [№ 662-IV від 03.04.2003](#), [№ 3200-IV від 15.12.2005](#), [№ 1254-VI від 14.04.2009](#), [№ 3334-VI від 12.05.2011](#), [№ 4652-VI від 13.04.2012](#), [№ 406-VII від 04.07.2013](#), [№ 1698-VII від 14.10.2014](#), [№ 794-VIII від 12.11.2015](#), [№ 901-VIII від 23.12.2015](#), [№ 2720-VIII від 16.05.2019](#), [№ 1150-IX від 28.01.2021](#)}

При перевірці осіб у зв'язку з допуском їх до державної таємниці, до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках, у зв'язку з призначенням на посади в розвідувальних органах України або залученням до конфіденційного співробітництва з такими органами, доступом осіб до розвідувальної таємниці, а також осіб, яким надається дозвіл на перебування без супроводу в контрольованих та стерильних зонах, зонах обмеженого доступу, що охороняються, та критичних частинах таких зон аеропортів, оперативно-розшукова справа не заводиться. Така перевірка повинна тривати не більш як два місяці.

{Частина четверта статті 9 в редакції Закону [№ 2246-III від 18.01.2001](#); із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 3412-VI від 19.05.2011](#), [№ 1965-VIII від 21.03.2017](#); в редакції Закону [№ 912-IX від 17.09.2020](#)}

Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді з метою виявлення, попередження чи припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину та у випадках, передбачених законодавством України, з метою захисту прав і свобод інших осіб, безпеки суспільства.

{Частина п'ята статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 2246-III від 18.01.2001](#), [№ 965-IV від 19.06.2003](#), [№ 1130-IV від 11.07.2003](#), [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

При наявності достатніх підстав дозвіл на проведення оперативно-розшукової діяльності дає керівник відповідного оперативного підрозділу, який несе відповідальність за законність здійснюваних заходів відповідно до чинного законодавства.

При застосуванні оперативно-розшукових заходів працівники оперативних підрозділів зобов'язані враховувати їх відповідність ступеню суспільної небезпеки кримінально протиправних посягань та загрози інтересам суспільства і держави.

{Частина сьома статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 720-IX від 17.06.2020](#)}

У випадках порушення прав і свобод людини або юридичних осіб в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності, а також у разі, якщо причетність до правопорушення особи, щодо якої здійснювались оперативно-розшукові заходи, не підтвердилась, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань, Національна поліція, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, Управління державної охорони України, Бюро економічної безпеки України, центральний

орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, розвідувальний орган Міністерства оборони України, розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, Служба зовнішньої розвідки України, Національне антикорупційне бюро України зобов'язані невідкладно поновити порушені права і відшкодувати заподіяні матеріальні та моральні збитки в повному обсязі.

{Частина восьма статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 85/98-ВР від 05.02.98](#), [№ 312-XIV від 11.12.98](#), [№ 2246-III від 18.01.2001](#), [№ 3111-III від 07.03.2002](#), [№ 662-IV від 03.04.2003](#), [№ 3200-IV від 15.12.2005](#), [№ 1254-VI від 14.04.2009](#), [№ 4652-VI від 13.04.2012](#), [№ 5463-VI від 16.10.2012](#), [№ 406-VII від 04.07.2013](#), [№ 1698-VII від 14.10.2014](#), [№ 794-VIII від 12.11.2015](#), [№ 901-VIII від 23.12.2015](#), [№ 1492-VIII від 07.09.2016](#), [№ 285-IX від 12.11.2019](#), [№ 1150-IX від 28.01.2021](#)}

Громадяни України та інші особи мають право у встановленому законом порядку одержати від органів, на які покладено здійснення оперативно-розшукової діяльності, письмове пояснення з приводу обмеження їх прав і свобод та оскаржити ці дії.

Забороняється передавати і розголошувати відомості про заходи безпеки та осіб, взятих під захист, або такі, що можуть зашкодити слідству чи інтересам людини, безпеці України. Забороняється оприлюднювати або надавати зібрані відомості, а також інформацію щодо проведення або не проведення стосовно певної особи оперативно-розшукової діяльності до прийняття рішення за результатами такої діяльності. Питання оприлюднення або надання такої інформації після прийняття рішення регулюється законом.

{Частина десята статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 1381-XIV від 13.01.2000](#), [№ 2939-VI від 13.01.2011](#), [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

Підрозділи, що використовують автоматизовані інформаційні системи в оперативно-розшуковій діяльності, повинні забезпечити можливість видавати дані про особу на запит органів досудового розслідування, прокуратури, суду. В місцях зберігання інформації повинна бути гарантована її достовірність та надійність охорони.

{Частина одинадцята статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

Одержані внаслідок оперативно-розшукової діяльності відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини, якщо вони не містять інформації про вчинення заборонених законом дій, зберігання не підлягають і повинні бути знищені. Відомості, одержані внаслідок оперативно-розшукової діяльності, щодо підготовки до терористичних актів чи їх вчинення окремими особами та групами, зберігаються до 5 років.

{Частина дванадцята статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 965-IV від 19.06.2003](#)}

Не підлягають передачі і розголошенню результати оперативно-розшукової діяльності, які відповідно до законодавства України становлять державну таємницю, а також відомості, що стосуються особистого життя, честі, гідності людини. За передачу і розголошення цих відомостей працівники оперативних підрозділів, а також особи, яким ці відомості були довірені при здійсненні оперативно-розшукової діяльності чи стали відомі по службі або роботі, підлягають відповідальності згідно з чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини.

{Частина тринадцята статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законом [№ 2246-III від 18.01.2001](#)}

Оперативно-розшукові заходи, пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини, проводяться з метою запобігання тяжким або особливо тяжким злочинам, їх виявлення та припинення, розшуку осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання або безвісти зникли, захисту життя, здоров'я, житла і майна працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, припинення розвідувально-підривної діяльності проти України.

{Частина чотирнадцята статті 9 із змінами, внесеними згідно із Законами [№ 1381-XIV від 13.01.2000](#), [№ 2246-III від 18.01.2001](#), [№ 965-IV від 19.06.2003](#), [№ 1130-IV від 11.07.2003](#); в редакції Закону [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

Спостереження за особою, реччю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця може проводитися з метою встановлення даних про особу та про її зв'язки у разі, коли є факти, які підтверджують, що нею готується тяжкий або особливо тяжкий злочин, для отримання відомостей, які вказують на ознаки такого злочину, для забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб, а також з метою отримання розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави.

{Частина п'ятнадцята статті 9 в редакції Законів [№ 1381-XIV від 13.01.2000](#), [№ 4652-VI від 13.04.2012](#)}

Для одержання інформації забороняється застосовувати технічні засоби, психотропні, хімічні та інші речовини, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей та навколишньому середовищу.

ВИТЯГ З ПОЛОЖЕННЯ
про Департамент стратегічних розслідувань
Національної поліції України
(<http://surl.li/ghtqkr>)

I. Загальні положення

1. Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України (далі ДСР, Департамент) є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України, який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність.

...

3. У своїй діяльності ДСР керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами та цим Положенням.

4. Діяльність ДСР ґрунтується на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства, а також безперервності.

II. Завдання ДСР

1. Реалізація повноважень Національної поліції України в частині боротьби з організованою злочинністю, злочинністю в органах державної влади та місцевого самоврядування, протидії корупції, захисту прав і свобод людини і громадянина та об'єктів права власності від протиправних посягань, а саме:

1) виявлення, припинення і попередження незаконної діяльності суспільно небезпечних організованих груп (далі – ОГ) і злочинних організацій (далі – ЗО), у тому числі в органах державної влади та місцевого самоврядування, які впливають на криміногенну ситуація в державі та в окремих її регіонах;

2) здійснення заходів, спрямованих на координацію діяльності органів (підрозділів) поліції у сфері боротьби з тероризмом відповідно до компетенції, визначеної законодавством України;

3) протидії корупції серед посадових осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції», вжиття заходів з метою виявлення корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, та їх припинення відповідно до законодавства України;

4) здійснення оперативно-розшукової діяльності, спрямованої на здобуття інформації про криміногенні процеси в злочинному середовищі, пов'язані з протиправною діяльністю окремих осіб та злочинних угруповань, схеми легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинних шляхом;

5) організація та здійснення відповідно до законодавства України заходів захисту працівників ДСР, інших органів та підрозділів Національної поліції України, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб.

IV Права ДСР

1. ДСР має право:

1) залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, спеціалістів органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками), представників інститутів громадянського суспільства;

2) скликати наради, утворювати консультативні, дорадчі та інші ради, комісії, колегії, робочі групи тощо для сприяння здійсненню покладених на нього завдань;

3) відповідно до компетенції в установленому порядку одержувати від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на нього функцій;

4) користуватися в установленому порядку інформаційними базами даних Національної поліції України, Міністерства внутрішніх справ України, інших державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами.

2. ДСР має права, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, Кодексом України про адміністративні правопорушення, законами України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про запобігання корупції» та іншими актами законодавства України.

3. Працівники ДСР мають право:

1) здійснювати оперативно-розшукову діяльність, спрямовану на виявлення та припинення злочинів вчинених суспільно небезпечними ОГ та ЗО, у тому числі в органах влади, управління та місцевого самоврядування, а також комплексне використання джерел оперативної інформації, можливостей оперативних підрозділів та застосування оперативно-технічних засобів під час провадження в оперативно-розшукових справах, а також контроль за використанням коштів, призначених про проведення цієї роботи;

2) здійснювати оперативно-технічні заходи за оперативно-розшуковими справами, що знаходяться в їх провадженні;

3) у встановленому порядку запитувати та отримувати від посадових осіб органів державної влади документи, довідкові та інші матеріали (у письмовій або усній формі), необхідні для прийняття рішень з питань, віднесених до компетенції ДСР;

4) користуватися в установленому порядку інформаційними ресурсами Національної поліції України, Міністерства внутрішніх справ України та інших державних органів з питань, що належать до компетенції ДСР;

...

ВИТЯГ З ПОЛОЖЕННЯ
про слідчі підрозділи Національної поліції України
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text>)

I. Загальні положення

1. Слідчі підрозділи Національної поліції України (далі – слідчі підрозділи) є структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліції, її територіальних органів – головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві, територіальних (відокремлених) підрозділів головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі – територіальні (відокремлені) підрозділи поліції), які згідно з кримінальним процесуальним законодавством є органами досудового розслідування, які забезпечують досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції.

2. Слідчими підрозділами є:

- 1) Головне слідче управління Національної поліції (далі – ГСУ);
- 2) слідчі управління головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, областях та місті Києві (далі – слідчі управління);
- 3) слідчі відділи (відділення) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції.

3. Правову основу діяльності слідчих підрозділів становлять Конституція України, Кримінальний кодекс України (далі – КК України), Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) та інші нормативно-правові акти з питань досудового розслідування.

4. Діяльність слідчих підрозділів здійснюється відповідно до принципів верховенства права, законності, рівності перед законом і судом, поваги до людської гідності, забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, недоторканності житла чи іншого володіння особи, таємниці спілкування, невтручання в приватне життя, недоторканності права власності, презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї, заборони двічі притягувати до кримінальної відповідальності за одне і те саме правопорушення, забезпечення права на захист, змагальності сторін кримінального провадження та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, безпосередності дослідження показань, речей і документів, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, публічності, диспозитивності, розумності строків досудового розслідування.

...

7. Слідчі підрозділи при здійсненні своїх повноважень взаємодіють з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, державними установами, громадськими організаціями і об'єднаннями, а також відповідно до міжнародних договорів України з компетентними та судовими органами іноземних держав.

8. На працівників слідчих підрозділів з числа поліцейських поширюються правові та соціальні гарантії, передбачені Законом України «Про Національну поліцію».

...

II. Завдання органів досудового розслідування

1. На слідчі підрозділи покладаються такі завдання:

- 1) захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
- 2) охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- 3) забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції;
- 4) забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної

кримінальними правопорушеннями;

5) виявлення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення.

2. На слідчі підрозділи можуть бути покладені й інші завдання, визначені законодавством України щодо кримінального провадження.

3. Слідчі підрозділи зобов'язані застосовувати всі передбачені законодавством заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування.

III. Основні функції слідчих підрозділів

1. Відповідно до покладених на слідчі підрозділи завдань вони виконують такі функції:

1) усебічне, повне і неупереджене дослідження обставин кримінального провадження, виявлення як тих обставин, що викривають, так і тих, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставин, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надання їм належної правової оцінки та забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень;

2) аналіз слідчої практики, організації і результатів діяльності слідчих, унесення на основі цього в установленому порядку пропозицій щодо підвищення ефективності функціонування слідчих підрозділів, забезпечення правопорядку, посилення боротьби зі злочинністю, інформування населення із зазначених питань через засоби масової інформації;

3) розроблення та реалізація заходів щодо дотримання законодавства, зміцнення службової дисципліни, підвищення якості досудового розслідування і скорочення його строків;

4) вивчення, узагальнення позитивного досвіду досудового розслідування, упровадження його на практиці та розроблення сучасних методик розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

5) організація взаємодії слідчих підрозділів з Офісом Генерального прокурора, регіональними, місцевими прокуратурами, зокрема прокурорами, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, органами та підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову і судово-експертну діяльність;

6) вивчення практики застосування слідчими норм права і розроблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України;

7) забезпечення підбору, розстановки і виховання кадрів для слідчих підрозділів, підвищення їх кваліфікації та професійної майстерності;

8) організація відповідно до КПК України та законів України розгляду і вирішення скарг і заяв громадян, які надходять у зв'язку з проведенням досудового розслідування кримінальних правопорушень.

2. На слідчі підрозділи можуть бути покладені й інші функції, передбачені законодавством.

...

VI. Права і обов'язки слідчих, гарантії їх процесуальної незалежності

1. Слідчий – службова особа органу Національної поліції України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

2. Під час досудового розслідування слідчий самостійно приймає процесуальні рішення, крім випадків, коли законом передбачено винесення рішення слідчого судді, суду або згода прокурора чи погодження керівника слідчого підрозділу або якщо рішення про його проведення приймає виключно прокурор, і є відповідальним за законне та своєчасне виконання цих рішень.

3. При виконанні своїх службових обов'язків слідчий зобов'язаний:

1) під час досудового розслідування дотримуватися вимог Конституції України, КПК України та законів України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

2) забезпечувати повне, усебічне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень у межах установлених КПК України строків;

3) виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються в письмовій формі;

4) забезпечувати реалізацію в повному обсязі прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження;

5) не розголошувати відомості, що становлять державну чи іншу таємницю, що охороняється законом, інформацію про приватне (особисте і сімейне) життя особи та інші відомості, здобуті при розслідуванні кримінальних правопорушень;

6) не вчиняти будь-яких дій, що ганьблять звання слідчого і можуть викликати сумнів у його об'єктивності та неупередженості;

7) у разі наявності підстав, передбачених статтею 77 КПК України, заявляти самовідвід від участі в кримінальному провадженні в порядку, визначеному статтею 80 КПК України.

4. Службові особи органів та підрозділів поліції, крім безпосередніх керівників слідчих підрозділів, вищих керівників слідчих підрозділів, які діють у межах повноважень, визначених КПК України, не можуть мати доступу до матеріалів кримінальних проваджень, витребувати їх у слідчого для перевірки стану розслідування кримінального правопорушення, вивчення і надання вказівок, визначення кваліфікації кримінального правопорушення чи будь-яким іншим способом утручатися в процесуальну діяльність слідчого.

Утручання в процесуальну діяльність слідчих осіб, що не мають на те законних повноважень, не допускається.

5. Рішення слідчого судді, суду, письмові доручення і вказівки прокурора та вказівки керівника слідчого підрозділу, які не суперечать рішенням та вказівкам прокурора, надані в межах їх компетенції і в установленій законодавством формі, є обов'язковими для виконання слідчим.

6. При незгоді з рішенням, дією чи бездіяльністю прокурора у відповідному досудовому провадженні слідчий в установленому порядку подає скаргу до прокуратури вищого рівня щодо прокуратури, в якій обіймає посаду прокурор, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржується.

7. Слідчий має право в порядку, передбаченому КПК України, доручати відповідним уповноваженим оперативним підрозділам поліції проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Доручення слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання.

8. Працівники поліції зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого.

...

ВИТЯГ З ІНСТРУКЦІЇ
з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та
підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним
правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>)

I. Загальні положення

1. Основним завданням взаємодії органів досудового розслідування Національної поліції України з іншими структурними підрозділами апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональними територіальними органами Національної поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами, територіальними органами поліції та їх територіальними (відокремленими) підрозділами (далі – органи та підрозділи поліції) є запобігання кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, які їх учинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб.

2. Взаємодія органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами поліції відбувається на основі Конституції України, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про Національну поліцію», інших актів законодавства України з питань організації взаємодії між органами та підрозділами поліції в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні.

3. Основними принципами взаємодії є:

- 1) швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень;
- 2) самостійність слідчого (дознавача) в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється;
- 3) оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;
- 4) дотримання загальних засад кримінального провадження;
- 5) забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування.

4. Керівники органів та підрозділів поліції і органів досудового розслідування є відповідальними за належну організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами поліції в запобіганні, виявленні й розслідуванні кримінальних правопорушень.

5. Швидке та повне розслідування і розкриття кримінальних правопорушень досягається шляхом поєднання зусиль усіх органів та підрозділів поліції, забезпечення належного рівня їх взаємодії відповідно до вимог законодавства щодо отримання, збирання, накопичення та використання інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події і факти, які можуть сприяти їх розслідуванню і розкриттю, що є невід’ємним завданням для всіх працівників поліції.

Безпосередню організацію роботи зі збору інформації про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, а також про події та факти, які можуть сприяти їх розслідуванню і розкриттю, та контроль за перевіркою зазначеної інформації здійснює керівник органу, підрозділу поліції.

6. Комплексне використання сил і засобів усіх органів та підрозділів поліції під час розслідування та розкриття кримінальних правопорушень організовують Голова Національної поліції України, керівники відповідних структурних підрозділів апарату центрального органу управління поліцією, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції, головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві (далі – ГУНП) та підпорядкованих їм органів та підрозділів поліції на засадах

централізації управління ними, координації вжитих заходів і забезпечення належної взаємодії.

....

II. Організація взаємодії при надходженні до органу, підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них

1. Про надходження до органу, підрозділу поліції заяви або повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення уповноважений працівник чергової частини зобов'язаний негайно доповісти керівникові органу досудового розслідування (дознавця), який визначає слідчого (дознавача), що здійснюватиме досудове розслідування, а також поінформувати керівника органу, підрозділу поліції.

2. Слідчий (дознавач), невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування.

3. Начальники ГУНП, їх територіальних (відокремлених) підрозділів є відповідальними за організацію своєчасного направлення на місце події слідчо-оперативної групи у повному складі, інших працівників органу, підрозділу поліції залежно від обставин та характеру вчиненого кримінального правопорушення та доставляння за необхідності до місця події спеціалістів інших органів.

4. Після надходження до органу, підрозділу поліції інформації про вчинення кримінального правопорушення та внесення інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань під керівництвом начальника органу, підрозділу поліції здійснюється комплекс першочергових заходів та невідкладних слідчих (розшукових) дій, у тому числі за дорученням слідчого (дознавача), спрямованих на встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, та з'ясування всіх обставин події.

...

III. Організація взаємодії при направленні оперативним підрозділом матеріалів за результатами оперативно-розшукової діяльності до органу досудового розслідування

1. При веденні оперативним підрозділом оперативно-розшукової справи щодо осіб, стосовно яких є дані про участь у підготовці до вчинення злочину, підслідного слідчим органів досудового розслідування Національної поліції України, керівник оперативного підрозділу письмово звертається до керівника органу досудового розслідування про закріплення за цією оперативно-розшуковою справою слідчого для забезпечення методичного супроводження її реалізації та надання практичної допомоги оперативному підрозділу.

2. Керівник оперативного підрозділу з дотриманням режиму секретності надає слідчому необхідні матеріали оперативно-розшукової справи для вивчення та надання у разі потреби рекомендацій щодо фіксації додаткових фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, які засвідчують наявність в їх діях ознак злочину.

3. Матеріали оперативно-розшукової справи можуть розглядатися під час оперативної наради за участю керівників оперативного підрозділу, органу досудового розслідування та працівників, які брали участь у їх підготовці, для визначення повноти зібраних матеріалів та наявності підстав для реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань. Одночасно розробляється план заходів з реалізації матеріалів оперативно-розшукової справи, який затверджується керівниками органу досудового розслідування та оперативного підрозділу.

4. У разі виявлення під час проведення оперативно-розшукових заходів ознак кримінального правопорушення керівник оперативного підрозділу невідкладно направляє зібрані матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, до відповідного органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування в порядку, передбаченому КПК України.

ХІІІ. Особливості організації взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених членами організованих груп та злочинних організацій

1. Досудове розслідування кримінальних правопорушень, учинених членами організованих груп та злочинних організацій (далі - ОГ та ЗО), здійснюється слідчими управліннями ГУНП після визначення прокурорами відповідного рівня за слідчим управлінням ГУНП юрисдикції місця вчинення таких кримінальних правопорушень.

2. За наявності в оперативного підрозділу достатньої інформації про готування до вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину особами у складі ОГ та ЗО зібрані матеріали із зафіксованими фактичними даними про це надаються начальникові слідчого управління ГУНП для планування погоджених дій під час їх реалізації.

3. Матеріали оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння членів ОГ та ЗО, відповідальність за які передбачена [КК України](#), що направляються до органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування, повинні містити відомості про наявність та місцезнаходження доказів (у тому числі речових доказів), бухгалтерських документів, викрадених або здобутих кримінально-протиправним шляхом коштів, майна та інших цінностей.

{Пункт 3 розділу ХІІІ із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства внутрішніх справ № 420 від 28.05.2020}

4. Начальник слідчого управління ГУНП:

1) здійснює контроль за ходом виконання запланованих заходів з реалізації зібраних матеріалів, унесенням слідчим відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та подальшим здійсненням досудового розслідування;

2) забезпечує якісну підготовку слідчим матеріалів, необхідних для внесення клопотання про застосування запобіжного заходу стосовно осіб, які підозрюються в учиненні кримінальних правопорушень, учинених у складі ОГ та ЗО;

3) забезпечує щоквартальний аналіз тактики і методики досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених у складі ОГ та ЗО, судової практики розгляду вказаних кримінальних проваджень, у тому числі причин непідтвердження судом кваліфікуючих ознак учинення кримінальних правопорушень у складі ОГ та ЗО;

4) з метою своєчасного прийняття до провадження слідчими спеціалізованого слідчого підрозділу слідчих управлінь ГУНП кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, учинені членами ОГ та ЗО, організовує постійний моніторинг кримінальних проваджень, розслідування в яких проводиться слідчими територіальних органів і підрозділів поліції, а також слідчого управління ГУНП.

5. Посадова особа органу, підрозділу поліції, до функціональних обов'язків якої відповідно до вимог [частини другої](#) статті 16 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» входить здійснення взаємодії у питаннях боротьби з організованою злочинністю:

1) є відповідальною за своєчасний обмін інформацією між оперативним підрозділом і слідчим, який здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених ОГ та ЗО, про наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню;

2) запроваджує дієву систему контролю, яка дасть змогу оцінити об'єктивність обліку ОГ та ЗО, відслідковувати стан виявлення та знешкодження кожної такої групи чи організації з часу отримання первинної інформації про її діяльність до направлення матеріалів

кримінального провадження щодо їх організаторів та учасників до суду та прийняття судом остаточного рішення.

Додаток 8

ВИТЯГ З ІНСТРУКЦІЇ
про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних
територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні
ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану
(<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>)

I. Загальні положення

2. Термін «спеціальні службові завдання», що вживається в цій Інструкції, означає завдання, що виконуються територіальними (у тому числі – міжрегіональними) органами Національної поліції України, їх структурними і відокремленими підрозділами при реагуванні на надзвичайні ситуації, проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, відпрацюванні та уведенні в дію планів реагування на надзвичайні ситуації та/або при виконанні визначених законодавством України службових завдань у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану, а також виконанні завдань територіальної оборони та цивільного захисту в особливий період.

...

5. Під час виконання спеціальних службових завдань органи і підрозділи Національної поліції України, залучені до їх виконання, за необхідності переводяться на посиленій варіант службової діяльності у порядку, визначеному Інструкцією про порядок переведення органів Національної поліції України на посиленій варіант службової діяльності, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ від 10 грудня 2015 року № 1560, зареєстрованою у Міністерстві юстиції України 05 січня 2016 року за № 12/28142.

6. Організація взаємодії з питань, визначених цією Інструкцією, покладається на керівників територіальних органів Національної поліції України, утворених відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 року № 730 «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ». При цьому поліцейські, які проходять службу у відокремлених підрозділах міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України та задіяні до виконання спеціальних службових завдань, на час їх виконання перебувають в оперативному підпорядкуванні ГУНП за місцем дислокації.

Обсяг та перелік спеціальних службових завдань, до виконання яких можуть залучатися поліцейські, які проходять службу у відокремлених підрозділах міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, визначаються за погодженням з керівниками цих підрозділів.

...

7. Поліцейські територіальних органів поліції, які безпосередньо задіяні до виконання спеціальних службових завдань (з поліцейськими, які знаходяться в оперативному підпорядкуванні начальників територіальних органів поліції, включно), завчасно (на етапі попередньої підготовки) визначаються поіменно (наказом або затвердженим відповідним керівником списком) та входять до складу основних сил відповідної функціональної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту.

8. У разі підготовки до здійснення спеціальних службових завдань начальник територіального органу поліції організовує взаємодію задіяних органів і підрозділів шляхом:

- 1) оперативного обміну інформацією щодо підготовки до виконання спеціальних службових завдань органами і підрозділами поліції;
- 2) проведення спільних оперативних нарад керівного складу територіальних органів поліції та

відокремлених підрозділів міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, участі у проведенні нарад відповідних органів управління державних адміністрацій, координаційних груп Антитерористичного центру при регіональних органах Служби безпеки України, військових комісаріатів тощо (далі – місцеві органи управління) з питань підготовки до виконання спеціальних службових завдань;

3) здійснення спільних заходів з виконання спеціальних службових завдань;

4) проведення спільних тренувань, навчань і занять за взаємоузгодженими планами з виконання спеціальних службових завдань відповідно до Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 року № 444;

5) регулярного обміну (коригування, уточнення) розрахунками (розрахунків) сил та засобів, що залучаються до спільного виконання спеціальних службових завдань, та іншою необхідною інформацією для взаємодії і взаємного інформування;

6) здійснення інших заходів, передбачених чинним законодавством.

9. Відповідно до рівнів функціонування єдиної державної системи цивільного захисту взаємодія здійснюється:

1) на регіональному рівні (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь) – між відповідними ГУНП та міжрегіональними територіальними органами Національної поліції України;

2) на місцевому рівні – між відокремленими підрозділами міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України і відокремленими підрозділами ГУНП.

II. Основні завдання органів і підрозділів поліції

1. Відокремлені підрозділи міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України в межах своєї компетенції:

1) інформують територіальні органи поліції та їх відокремлені підрозділи (за місцем дислокації) про виявлені ознаки загрози виникнення або повідомляють їм інформацію про реальне виникнення надзвичайних ситуацій та можливі передумови виникнення підстав для виконання спеціальних службових завдань;

2) забезпечують за напрямками діяльності участь в охороні публічного порядку, забезпечують безпеку дорожнього руху, охорону в установленому порядку об'єктів державної, комунальної та приватної власності, протидію злочинності та участь у виконанні завдань територіальної оборони;

3) надають допомогу місцевим органам державної влади, органам місцевого самоврядування, органам військового управління, територіальним органам поліції у проведенні відселення людей з місць, небезпечних для проживання;

4) беруть участь у забезпеченні реалізації спеціального перепускного режиму на межах районів виникнення надзвичайних ситуацій (пожеж, радіоактивного, хімічного, бактеріологічного (біологічного) зараження), районів проведення антитерористичних заходів, а також під час їх ліквідації і супроводження аварійно-рятувальної та іншої спеціальної техніки до осередків зон надзвичайних ситуацій;

5) організовують у межах компетенції регулювання дорожнього руху на маршрутах евакуації, охорону публічного порядку на збірних та приймальних евакуаційних пунктах, пунктах посадки (висадки) на маршрутах евакуації і в районах (пунктах) розміщення евакуйованого населення;

6) планують та здійснюють необхідні заходи щодо захисту життя і здоров'я поліцейських від негативних чинників надзвичайних ситуацій;

7) здійснюють заходи щодо посилення охорони та уведення в дію (за необхідності за окремим наказом) планів оборони адмінбудівель відокремлених підрозділів міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України;

8) здійснюють інші заходи, передбачені законодавством України.

2. ГУНП в межах своєї компетенції:

1) інформують міжрегіональні територіальні органи Національної поліції України про загрозу виникнення або про реальне виникнення надзвичайних ситуацій та можливі передумови

виникнення особливих умов діяльності, у тому числі про отриману від місцевих органів державної влади, органів місцевого самоврядування та органів військового управління інформацію;

2) доводять до міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України результати прогнозу обстановки на території обслуговування, наявну інформацію про стан та перспективи розвитку надзвичайних ситуацій і стан роботи з ліквідації їх наслідків;

3) у межах повноважень вживають першочергові заходи з метою попередження поширення надзвичайних ситуацій та мінімізації їх негативних наслідків;

4) організовують здійснення із залученням сил і засобів міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України спеціальних службових завдань щодо:

охорони публічної безпеки і порядку у громадських місцях,

місцях масового перебування населення, на евакуаційних пунктах,

маршрутах евакуації та в районах (пунктах) розміщення евакуйованого населення;

охорони матеріальних і культурних цінностей в разі стихійного лиха, аварій, пожеж, катастроф та ліквідації їх наслідків, а також при проведенні евакуації;

дотримання у межах компетенції спеціальних режимів перевезень автомобільними дорогами та режимів допуску до зон надзвичайних ситуацій та районів проведення антитерористичних заходів, а також супроводження аварійно-рятувальної та іншої спеціальної техніки до осередків зон надзвичайних ситуацій;

охорони режимно-обмежувальних і карантинних зон навколо осередків радіоактивного, хімічного, бактеріологічного (біологічного) зараження, районів проведення антитерористичних операцій, під час ліквідації їх наслідків, а також обмеження у встановленому порядку допуску населення до небезпечних зон;

планування та здійснення заходів із забезпечення безпеки дорожнього руху та регулювання дорожнього руху на маршрутах евакуації;

надання допомоги місцевим органам державної влади та органам місцевого самоврядування у проведенні відселення людей з місць, небезпечних для проживання;

посилення охорони та уведення в дію (за необхідності за окремим наказом) планів оборони адмінбудівель органів та підрозділів поліції;

5) планують та здійснюють необхідні заходи щодо захисту життя і здоров'я поліцейських від негативних чинників надзвичайних ситуацій;

6) планують та здійснюють передбачені планами заходи участі у територіальній обороні;

7) здійснюють інші заходи, передбачені законодавством України.

III. Організація і здійснення спільних заходів

1. Організація спільних заходів складається з етапів попередньої і безпосередньої (оперативної) підготовки до їх проведення.

2. На етапі попередньої підготовки сторонами, що взаємодіють, здійснюються:

1) розроблення планів та інших необхідних документів щодо взаємодії (інструкцій, регламентів, табелів, схем взаємодії, телефонних довідників);

2) визначення місць спільного прибуття, подальшого розташування поліцейських, що проходять службу в складі різних підрозділів, обсягів, послідовності й порядку спільного виконання спеціальних службових завдань;

3) узгодження порядку управління і взаємодії підрозділів при спільному виконанні спеціальних службових завдань, а також питань планування та здійснення усіх необхідних видів забезпечення виконання таких заходів;

4) проведення заходів з резервування (визначення (ідентифікація), підготовка, навчання, інструктаж, визначення необхідного резерву або ешелонування) сил і засобів для виконання завдань, пов'язаних з виконанням спеціальних службових завдань;

5) розроблення і здійснення інших необхідних заходів щодо підготовки до взаємодії відокремлених підрозділів територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів поліції.

3. На етапі безпосередньої (оперативної) підготовки здійснюються:

1) оцінка оперативної обстановки, стану, готовності і можливостей наявних сил і засобів;

- 2) визначення керівника для оперативного управління спільними діями при виконанні спеціальних службових завдань;
- 3) визначення необхідності залучення додаткових сил Національної поліції України до виконання спеціальних службових завдань, початку й послідовності спільного здійснення таких завдань;
- 4) виділення техніки та засобів, необхідних для здійснення спільних заходів.

IV. Передача та оперативний обмін інформацією і безпосередня організація взаємодії

1. Передача інформації здійснюється шляхом обміну нею (у телефонному режимі, електронними повідомленнями, факсограмами) між:

- 1) ситуаційними відділами (черговими частинами) управлінь організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування ГУНП та підрозділами (у тому числі відокремленими) міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України – на регіональному рівні (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь);

- 2) черговою службою відокремлених підрозділів ГУНП та відокремленими підрозділами міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України – на місцевому рівні.

2. Для організації обміну оперативною інформацією для оперативних чергових (диспетчерів, відповідальних) завчасно розробляються необхідні інструкції, регламенти, телефонні довідники та організуються канали прямого зв'язку та обміну мультимедійною інформацією з використанням можливостей Єдиної цифрової відомчої телекомунікаційної мережі МВС.

Про зміни контактних даних взаємодіючих органів та підрозділів або про зміни у конкретних показниках залучених сил і засобів взаємодіючі органи і підрозділи негайно інформують про це один одного.

Перевірка (коригування) інструкцій, регламентів, телефонних довідників тощо проводиться щокварталу визначеними відповідальними особами.

3. У випадку оперативного підпорядкування сил міжрегіональних територіальних підрозділів Національної поліції України начальниками територіальних органів поліції також завчасно визначаються питання забезпечення цих сил озброєнням, боєприпасами, засобами індивідуального захисту, пально-мастильними матеріалами та іншими засобами, необхідними для виконання спеціальних службових завдань.

4. Під час виконання спеціальних службових завдань до складу органів оперативного управління (ситуаційних (кризових) центрів, штабів з ліквідації надзвичайних ситуацій) залучаються представники відокремлених підрозділів міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, сили яких беруть участь у виконанні зазначених заходів.

5. Безпосередня взаємодія організовується між відповідними керівниками, які визначені відповідальними за її організацію від взаємодіючих органів і підрозділів поліції.

У випадку визначення керівника для спільного здійснення службових завдань, пов'язаних з ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій та діями в особливих умовах, за погодженням з керівниками сторін, що взаємодіють, порядок, форми, терміни та обсяг взаємодії визначає цей керівник.

6. Взаємодія при плануванні і здійсненні заходів територіальної оборони та цивільного захисту в особливий період, а також обмін оперативною інформацією з обмеженим доступом здійснюються відповідно до вимог постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 року № 939, та Типової інструкції про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 року № 736.

7. Оповіщення і зв'язок при виявленні і під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з місцевими органами виконавчої влади та органами управління цивільного захисту здійснюються відповідно до Положення про організацію оповіщення і зв'язку у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 1999 року № 192.

8. Під час виконання спеціальних службових завдань поліцейські забезпечуються засобами

індивідуального захисту у порядку та обсягах, визначених Порядком забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2002 року № 1200, а також (за необхідності) спеціальними засобами бронезахисту в установленому порядку

Додаток 9

ІЛЮСТРАТИВНИЙ МАТЕРІАЛ до підрозділу 3.2.3

Рис. 1. Аналіз змісту фотозображень та повідомлення, що містяться у відкритому доступі, у групі «Київ Оперативний» месенжера «Телеграм», на яких зафіксовані обставини події за фактом вчинення шахрайських дій.

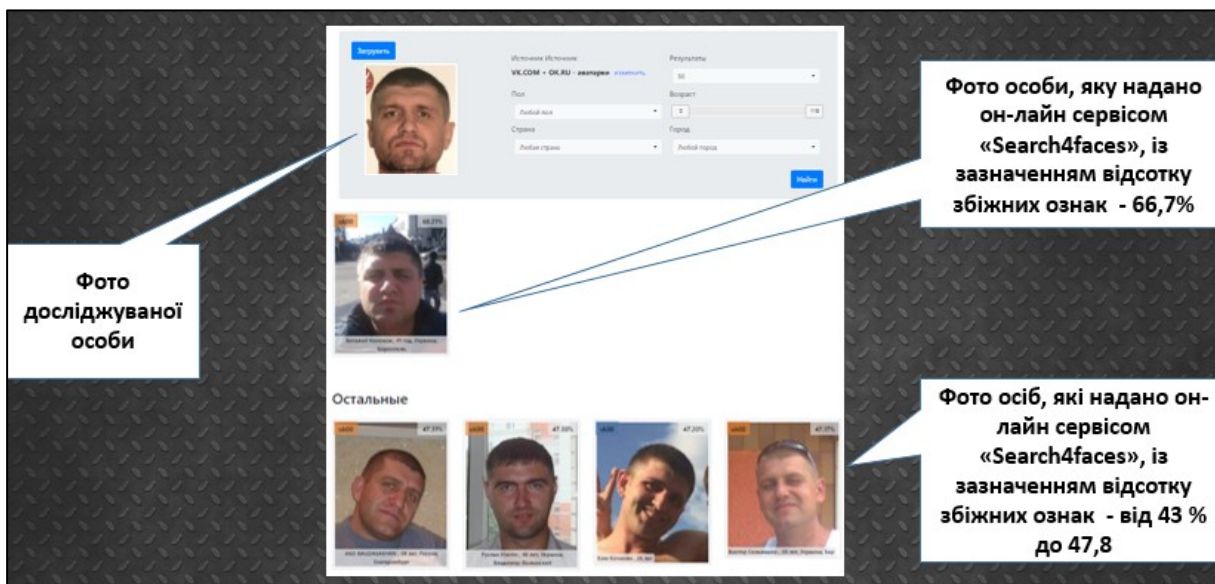

Рис. 2. Аналіз змісту результатів автоматизованого пошуку осіб за елементами зовнішності, за допомогою онлайн-сервісу «Search4faces» (<https://search4faces.com>), серед масиву фотозображень у соцмережах «Вконтакті» та «Однокласники».

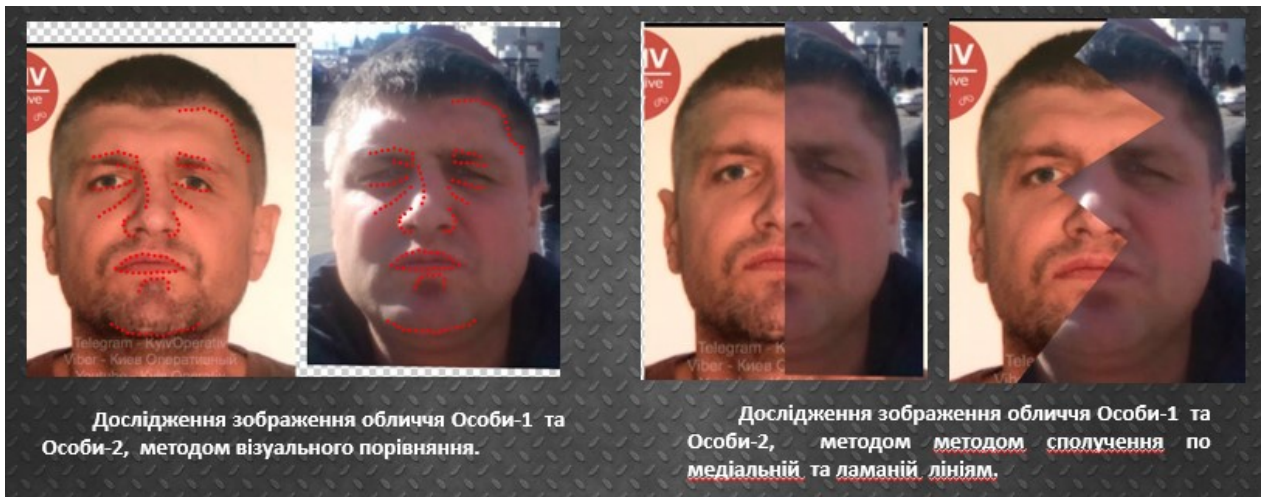

Рис. 3. Порівняльне дослідження зовнішності осіб із застосуванням методів портретної експертизи (досліджуваної особи (Особа-1) та наданої за результатом пошуку онлайн-сервісу «Search4faces» (<https://search4faces.com>) (Особа-2).

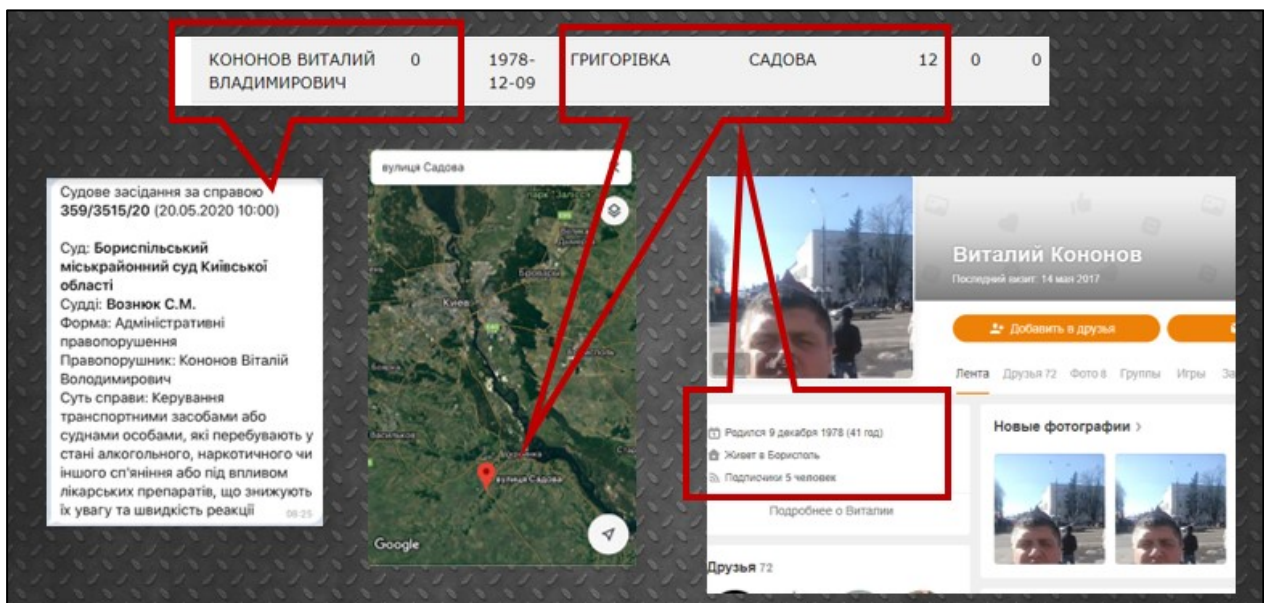

Рис. 4. Аналітичне дослідження особистої інформації на сторінці в соціальній мережі «Однокласники», інформаційного інтернет-ресурсу <http://nomer-org.space/allukraina/>», а також даних, отриманих за запитом у Телеграм-бот «Open Data Bot».

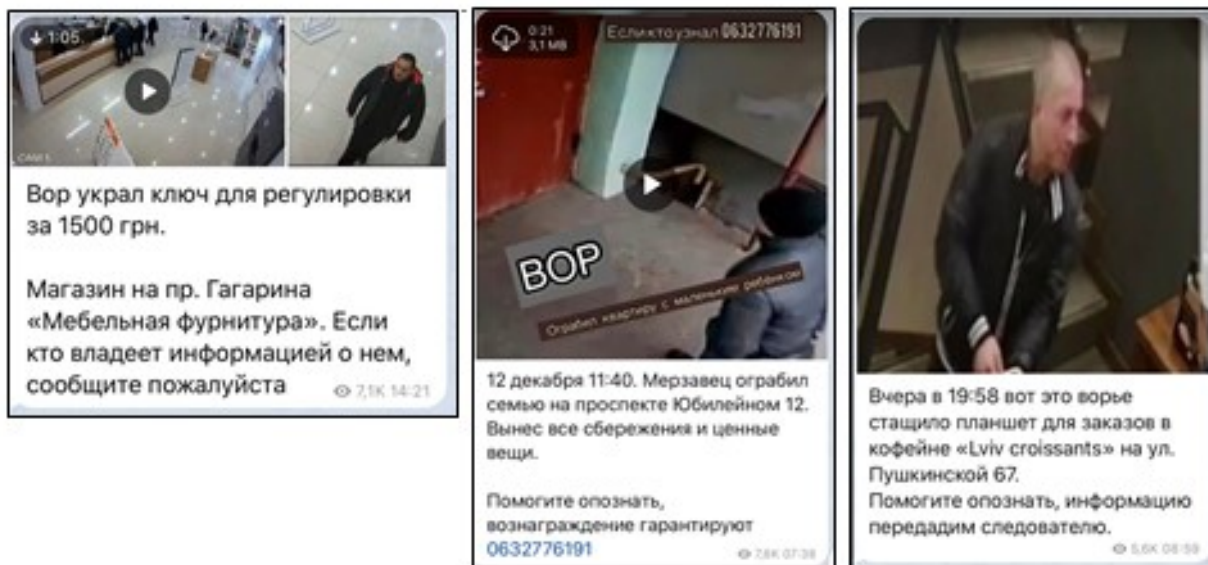

Рис. 5 - 7. Зразки повідомлень з медійним вмістом про факти вчинення правопорушень, які розміщені у тематичних групах («Типичный Харьков», «Харьков Live») месенджера «Telegram».

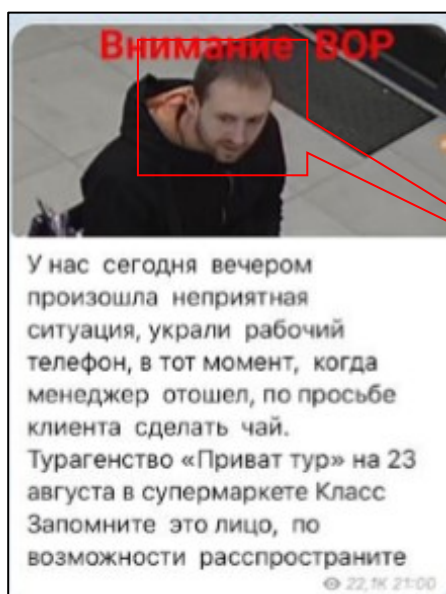

Рис. 9. Зображення схожій за ознаками зовнішності особи на сторінці соціальної мережі «Ok.ru».

Рис. 8. Повідомлення в групі «Харьков 1654» у месенджері «Telegram» про те, що наведена в ілюстрації невідома особа здійснила крадіжку телефона.

Рис. 10. Кадр о 00:02:39 з відеозапису «Армия ДНР», що розміщений на платформі відеохостингу «Youtube.com» із зображенням трьох осіб у військовій формі.

Рис. 11. Зображення схожої за ознаками зовнішності особи на сторінці соціальної мережі «Vk.com».

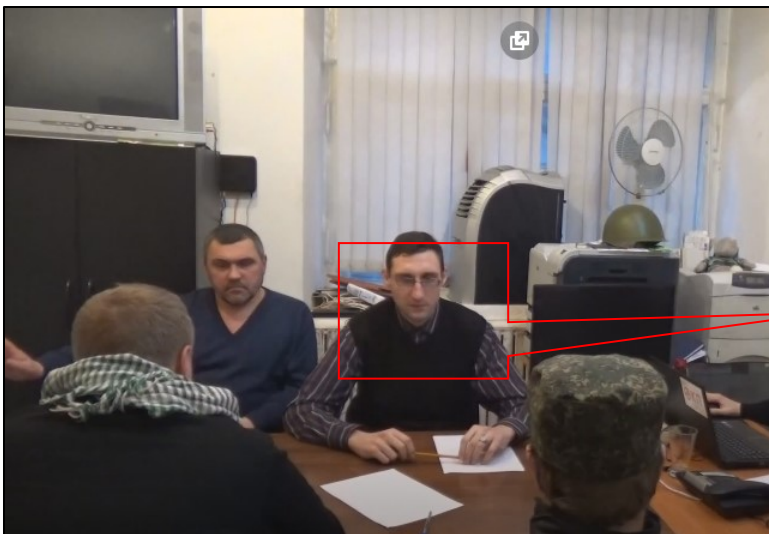

Рис. 12. Кадр о 00:01:22 з відеозапису «ХНР. Заседание и РЕЗОЛЮЦИЯ Комитета 27», що розміщений на платформі відеохостингу «Youtube.com» із зображенням невідомих осіб.

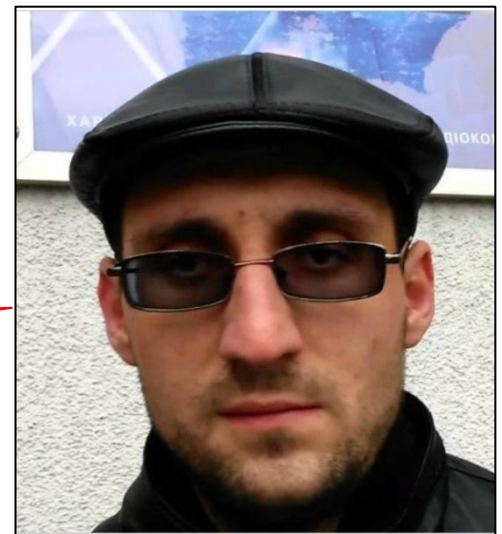

Рис. 13. Зображення схожої за ознаками зовнішності особи на сторінці соціальної мережі «Vk.com».

ПРОТОКОЛ огляду місця події (обстрілів)

(дата складання)	Місце проведення	нас. пункт	
		вулиця, №	
		координати	

Слідчий слідчого відділення

керуючись ст. ст. 104-107, 223, 237 та 238, 615 (в разі здійснення одночасно огляду трупа) КПК України з застосуванням

(особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, їхні характеристики та носіїв інформації, які застосовуються, умови і порядок їх використання)

о «___» годині «___» хвилин розпочав огляд місця нападу (обстрілу) на цивільне населення (далі – місце події) за участю:

спеціалістів:

(ПІБ, посада)	

понятих:

1. ПІБ, місце проживання	
2. ПІБ, місце проживання	

в присутності:

1. ПІБ, місце проживання	
2. ПІБ, місце проживання	

Усім вказаним особам роз'яснено право робити зауваження і доповнення, що зазначаються у протоколі. Понятим повідомлено, що їх запрошено для засвідчення змісту та результатів огляду місця події. Крім того, особа, яку залучають до проведення процесуальних дій під час досудового розслідування як понятого або яка стала очевидцем таких дій, зобов'язана на вимогу слідчого, прокурора не розголошувати відомості про проведену процесуальну дію. Експерту роз'яснено його права й обов'язки, передбачені ст. 69 КПК України, а спеціалісту – ст. 71 КПК України.

Напрямок проведення огляду:

від вулиці, площі	до вулиці, площі

Огляд проводився за таких погодних умов:

ясно, сонячно, похмуро, туман, (вписати потрібне)	без опадів, дощ, снігопад	t повітря (градусів)

Орієнтир для проведення вимірів:

у повздовжній проєкції	у поперечній проєкції

ОГЛЯДОМ УСТАНОВЛЕНО:

(зазначити, чи змінювалася обстановка на місці події до початку огляду)

1. Місце події розташовано:

Вулиця, перехрестя, житлова зона, під'їзна дорога, будинок (номер), координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу.	

2. Наявність або відсутність на місці події воронки та їхні параметри:

Діаметр, глибина, матеріал, на якій утворилася воронка (грунт, асфальт, залізобетон, деревина тощо), її точні військові координати, вигляд схилу воронки, координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу.	

3. Масштаб руйнування із зазначенням адрес об'єктів:

Об'єкт, характер руйнування, інші важливі деталі, знайдено.	

<p>на місці події (руйнування скла у вікнах будівель (почи часткове) та відстані цвікон від місця вибуху; сліди вибуху на предметах (наявність кіптяви, характер та інтенсивність її розподілу тощо), координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу.</p>	

4. Виявлені об'єкти вибухового призначення та їхні залишки:

<p>Міни, снаряди, ракети (із зазначенням їхніх розташування, довжини, діаметру, куту нахилу об'єкти зіткнення, координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу, інше.</p>	

5. Наявність втрат серед мирного населення (загиблі та поранені):

<p>1. Стать, вік, зріст, поза (одяг і взуття, колір, особливості, маркування). 2. Установчі відомості (в разі виявлення документів). 3. Видимі тілесні ушкодження (відсутність кінцівок, частин тіла в несприятливих, не природних положеннях). 4. Координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу. 5. Інші сліди.</p>	

6. Наявність слідів, що свідчать про переміщення об'єктів (транспортних засобів, трупів, уламків) на місці події до початку огляду, координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу:

7. Вилучені речі та документи (спосіб їх ідентифікації):

Усі предмети або їхні частини, на яких є сліди кіптяви, зразки ґрунту (із найближчої частини воронки, найвищої точки приміщення та з відстані 10 метрів від воронки (упаковується в окрему тару); залишки штукатурки, бетону (у разі вибуху в автомобілі), деталі зі слідами оплавлення (у разі вибуху в автомобілі), вибухові речовини, виявлені в невеликій масі (повністю), у великій – зразки, інші об'єкти (предмети), уламки, документи, цінності тощо	Спосіб упакування

ВИСНОВКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОБСТЕЖЕННЯ МІСЦЯ ПОДІЇ:

Дата та час обстрілу	
Напрямок, у якому здійснено	
Відстань, з якої здійснено	
Озброєння, яке використовувалося	
Види бойових снарядів, калібр	
Кількість використаних снарядів	

Додатки до протоколу:

Спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів, письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні огляду, аудіо -, відеозапис, ілюстративні та фототаблиці, схема обстрілу, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали.	

Спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу

Заяви та зауваження:

П.І.Б.	Зміст заяви чи зауваження

Якщо особа, яка брала участь у проведенні огляду, відмовилася підписати протокол, про це зазначається у протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а в разі його відсутності – понятих.

О «__» годині «__» хвилин __. _____ 2024 року огляд місця події завершено.

Зі змістом **протоколу** ознайомлені:

спеціалісти :

поняті:

присутні:

Слідчий

**Опис аналітичних продуктів,
які використовуються працівниками ДСР і УСР під час досудового
розслідування кримінальних правопорушень,
вчинених організованими групами**

YouControl – онлайн-система для бізнесової аналітики, конкурентної розвідки, належних перевірок контрагентів у сфері фінансового моніторингу та оподаткування, дотримання стандартів ESG. Система агрегує дані з понад 220 відкритих надійних джерел та формує повне досьє на кожну компанію України та ФОП, відстежує зміни та візуалізує зв'язки. Містить дані для перевірки іноземних компаній. Система дозволяє отримати актуальну на час запиту інформацію про фізичну особу з офіційних та відкритих джерел. Крім того, зберігається можливість переглядати історичні дані.

i2 Analyst's Notebook – це програмний застосунок, що використовується для візуального аналізу зв'язків та аналітики. Він допомагає виявляти, аналізувати та візуалізовувати взаємозв'язки між точками даних, щоб розкривати приховані закономірності та зв'язки у складних наборах даних.

Clarity Project – це розширена аналітика закупівель Prozorro та перевірка контрагентів у 130+ реєстрах.

Опендатабот (opendatabot.ua) – це українська компанія, що надає доступ до державних даних з основних [публічних реєстрів](#) для громадян та бізнесу.

UFED (Universal Forensics Extraction Device) – це серія продуктів ізраїльської компанії Cellebrite, яка використовується для вилучення та аналізу даних з мобільних пристроїв правоохоронними органами.

Clearview AI – ця система ідентифікує людей за допомогою зображень, які раніше були зібрані онлайн з платформ соціальних мереж (таких як Google, Facebook, Twitter, Вконтакте і т.д.). Іншими словами, для ідентифікації особи, його/її фотографію потрібно завантажити в базу даних, і алгоритм встановить відповідність.

SBM (компанія, яка надає юридичні послуги) – консультації по обмінних операціях з криптовалютами та фіатними коштами (BTC, ETH, USD, USDT та ін.)

X-SCIF – масштабована розподілена корпоративна інформаційно-аналітична платформа для спільної віддаленої роботи експертів-аналітиків, обробки та зберігання надвеликих даних. Система надає можливість моніторити інформацію WEB-сайтів та соціальних мереж в Інтернеті.

Wireshark – програма для аналізу мережевих пакетів [Ethernet](#) і інших мереж ([сніфер](#)) з [вільним вихідним кодом](#). Це програма, яка розпізнає структуру найрізноманітніших мережевих протоколів, і тому дозволяє розібрати мережевий пакет, відображаючи значення кожного поля протоколу будь-якого рівня.

GPS продукти – це програмне забезпечення, що використовує дані глобальної системи позиціонування (GPS) для визначення місцезнаходження пристрою та надання навігаційних послуг. Такі програми можуть використовуватися для різних цілей, зокрема, навігації, відстеження місцезнаходження, планування маршрутів тощо.

Microsoft Copilot – це розмовний помічник на основі штучного інтелекту, розроблений компанією Microsoft. Він призначений для підвищення продуктивності та оптимізації робочих процесів, пропонуючи контекстну допомогу, автоматизуючи рутинні завдання та аналізуючи дані. Copilot інтегрований у різні програми та сервіси Microsoft, включаючи Microsoft 365, і доступний як для особистого, так і для комерційного використання.

Artellence (аналітичні продукти компанії) – це українська компанія, яка розробляє системи розпізнавання обличь, NLP алгоритми для аналізу текстів, моделі для структурування великих обсягів даних, і застосовує їх для вивчення великих обсягів даних з відкритих джерел.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

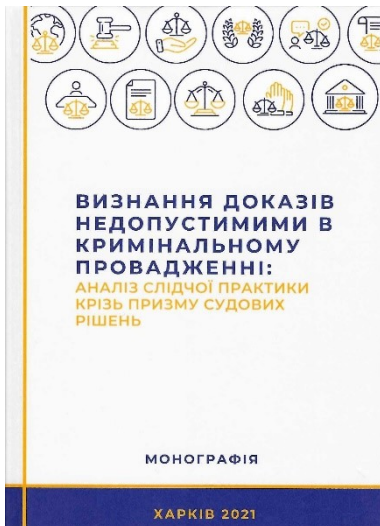
Здійснення досудового розслідування слідчими Національної поліції: навчально-практичний посібник /
Бойко О., Бурлака В., Гаркуша А. та ін.
Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ -
Київ: 7БЦ, 2023. 512 с.

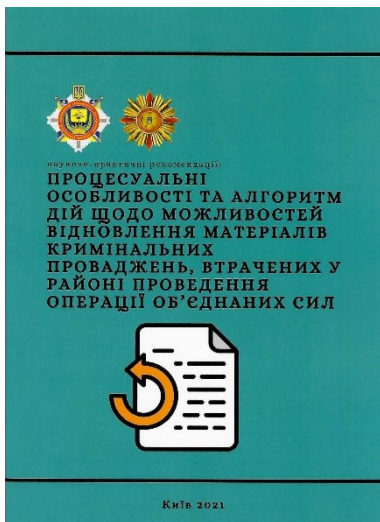
Досудове розслідування кримінальних проступків: монографія /
Дрозд В., Гаврилюк Л., Романов М. та ін.
Київ: 7БЦ, 2023. 568 с.

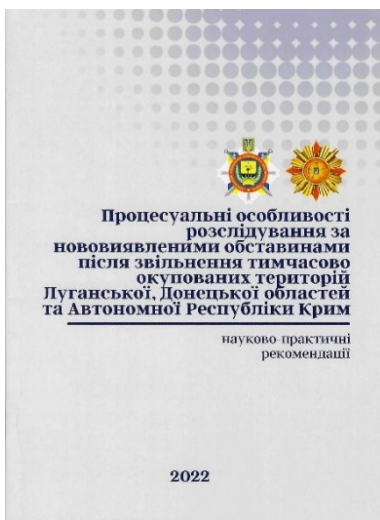
Здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень Національною поліцією України: актуальне законодавство, судова практика та інформаційні матеріали /
Цуцкірідзе М., Дударець Р., Бурлака В., Романов М. та ін.
Київ: ФОП Маслаков, 2021. 681 с.

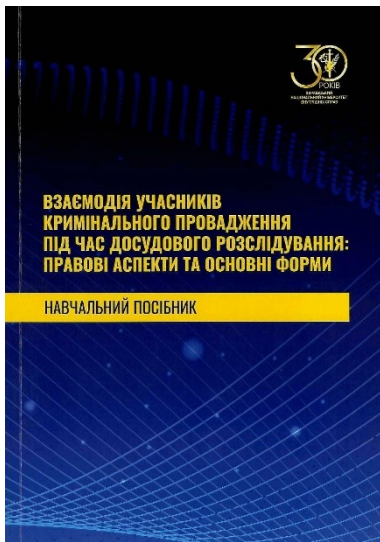
Визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні: аналіз слідчої практики крізь призму судових рішень: монографія / Дрозд В., Бурлака В., Гаврилюк Л. та ін. Харківський нац. ун-т внутр. справ; Держ. наук.-досл. ін-т. Київ: 7БЦ, 2021. 420 с.

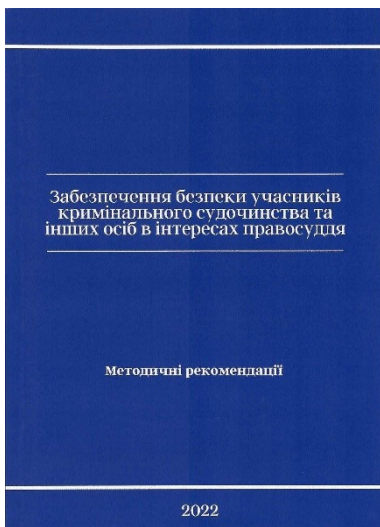
Процесуальні особливості та алгоритм дій щодо можливостей відновлення матеріалів кримінальних проваджень, втрачених у районі проведення операції Об'єднаних сил: науково-практичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Одерій О., Дударець Р., Бурлака В. та ін. Київ: 7БЦ, 2021. 40 с.

Процесуальні особливості розслідування за нововиявленими обставинами після звільнення тимчасово окупованих територій Луганської, Донецької областей та Автономної Республіки Крим: науково-практичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Вітвіцький С., Волобуєва О. та ін. Київ: 7БЦ, 2022. 36 с.

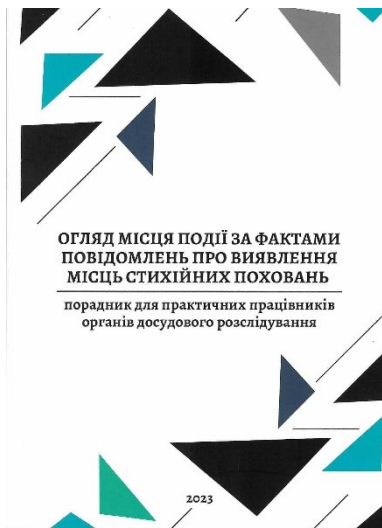
Взаємодія учасників кримінального провадження під час досудового розслідування: правові аспекти та основні форми: навчальний посібник / кол. авт.; за заг. ред. Сокурєнка В.; Вид. 3-тє, допов. і перероб. Харків : ХНУВС, 2024. 208 с.

Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя: науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Тертятник Г., Бурлака В., Тарасенко В. та ін. Одеса: Одеський держ. ун-т внутр. справ, 2022. 65 с.

Порядок направлення запитів про надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні в рамках екстрадиції: методичні рекомендації / Федченко В., Бадалова Т. Євтушенко О., Панчук О. Дніпро: ДДУВС, 2024. 97 с.

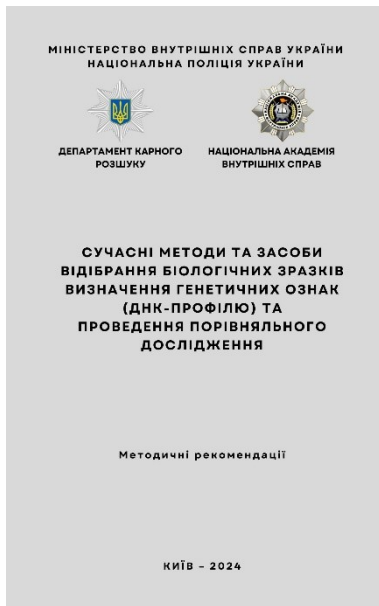
Огляд місця події за фактами повідомлень про виявлення місць стихійних поховань (за матеріалами роботи на деокупованих територіях): порадник для практичних працівників органів досудового розслідування / Цуцкірідзе М., Кримчук С., Вітвіцький С. та ін. Кропивницький: Донецький держ. ун-т внутр. справ. Київ: Гол. слідч. упр. НПУ, 2023. 125 с.

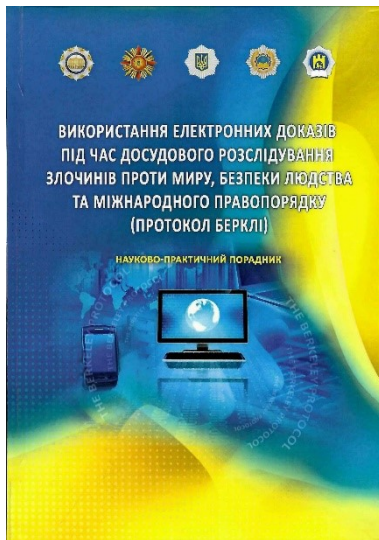
Участь спеціаліста в огляді місця події: довідник / кол. авторів; Нац. акад. внутр. справ: Київ, 2018. 128 с.

Участь спеціаліста в розслідуванні порушень законів та звичаїв війни: науково-практичний довідник / Нечеснюк М., Вознюк А., Саковський А. та ін.; за заг. ред. Чернея В., Цуцкірідзе М., Кримчука С. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. 114 с.

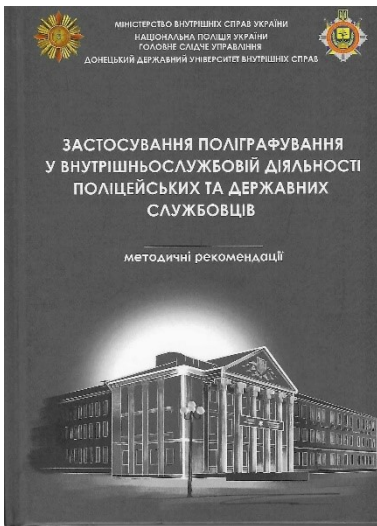
Сучасні методи та засоби відібрання біологічних зразків, визначення генетичних ознак (ДНК-профілю) та проведення порівняльного дослідження: методичні рекомендації / Фурман Я., Юсупов В., Саковський А. та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. 43 с.

Використання електронних доказів під час досудового розслідування злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (Протокол Берклі): науково-практичний poradnik / Гаврилюк Л., Басиста І., Афонін Д. та ін.; за заг. ред. Цуцкірідзе М. Київ : ДНДІ МВС України; Вид-во «Політехніка», 2024. 196 с.

Застосування космічних і геоінформаційних технологій під час виявлення та розслідування кримінальних правопорушень: методичні рекомендації / Чернявський С., Присяжний В., Стрільців О. та ін.; за заг. ред. Цуцкірідзе М.. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 93 с.

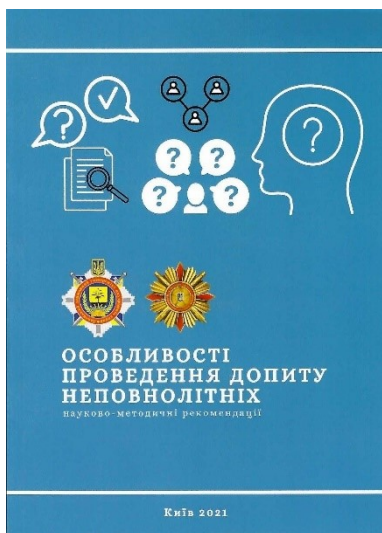
Застосування поліграфування у внутрішньослужбовій діяльності поліцейських та державних службовців: методичні рекомендації/ автори-упорядники: Цуцкіридзе М., Одерій О., Бурлака В. та ін. Київ, 2023. 110 с.

Дії поліції у разі виявлення зброї та вибухових пристроїв або слідів їх застосування: довідник / кол. авторів; за заг. ред. Чернея В., Рувіна О., Теплицького Б. Київ, 2019. 148 с.

Виявлення ознак підробки документів під час їх перевірки працівниками Національної поліції України: практичний посібник / кол. авторів; за заг. ред. Чернея В., Рувіна О., Кримчука С. Київ, 2021. 124 с.

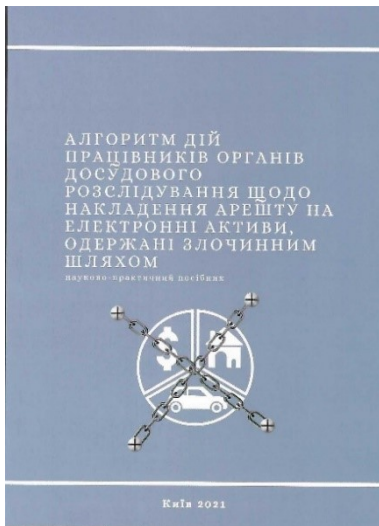
Особливості проведення допиту неповнолітніх:
*науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М.,
Кубарев І., Гайду С. та ін. Київ: 7БЦ, 2021. 112 с.*

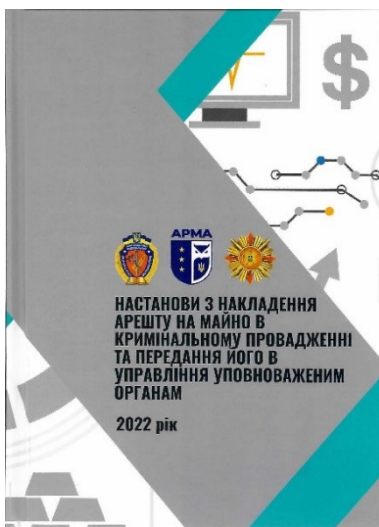
Відеоконференція у кримінальному провадженні:
*науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М.,
Тетерятник Г., Бурлака В. та ін.
Одеса: Одеський держ. ун-т внутр. справ, 2022. 72 с.*

Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих у результаті негласних слідчих (розшукових) дій:
*науково-методичні рекомендації для підрозділів НПУ / Цуцкірідзе М., Мартовицька Г., Романюк В., Бурлака В. та ін.
Харків: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 2022. 82 с.*

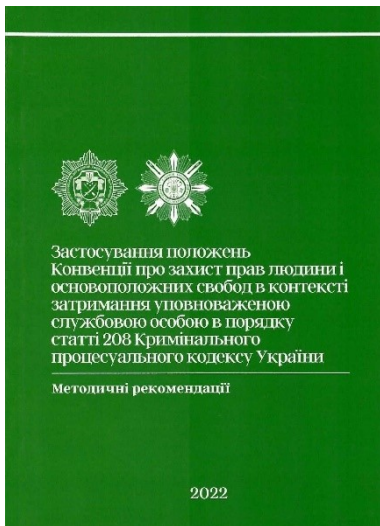
Алгоритм дій працівників органів досудового розслідування щодо накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом: *науково-практичний посібник / Цуцкірідзе М., Пчеліна О., Романюк В., Бурлака В. та ін. Київ: 7БЦ, 2021. 92 с.*

Настанови з накладення арешту на майно в кримінальному провадженні та передання його в управління уповноваженим органам: *науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Жоравович Д., Пчеліна О., Пронін Ф., Романюк В. та ін. Харків: Харківський нац. ун-т внутр. справ, 7БЦ, 2022. 152 с.*

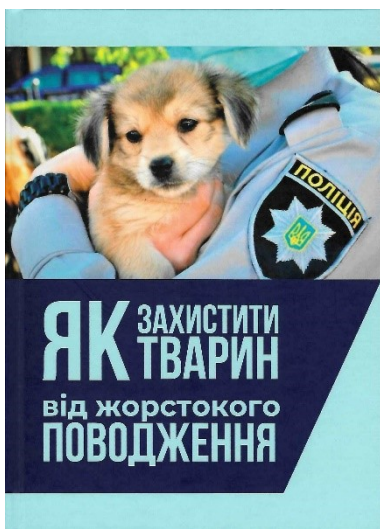
Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок: *науково-практичний коментар / Цуцкірідзе М., Вітвіцький С., Ковтун О., Городецька М. та ін. Київ: 7БЦ, 2021. 54 с.*

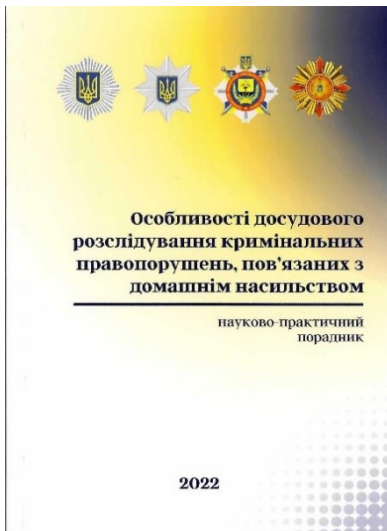
Застосування положень Конвенції про захист прав та основоположних свобод в контексті затримання уповноваженою службовою особою в порядку ст. 208 КПК України: методичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Рогальська В., Солдатенко О., Гаркуша А. та ін. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 113 с.

Особливості обрання запобіжного заходу під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері домашнього насильства: науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Романюк В., Фоміна Т., Бурлака В. та ін. Київ, 2021. 64 с.

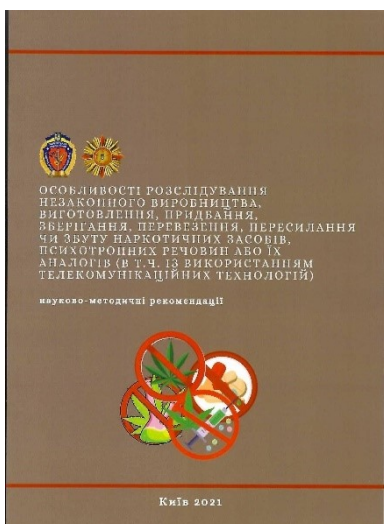
Як захистити тварин від жорстокого поводження: організаційні, кримінальні, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти: методичні рекомендації / Овчинникова Ю., Цуцкірідзе М., Суркова М., Шевчишен А., Романюк В. та ін. Харків: Харківський нац. ун-т внутр. справ. Київ: 7БЦ, 2024. 208 с.

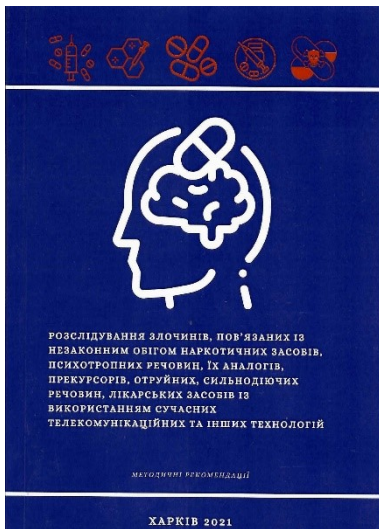
Особливості досудового розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством:
науково-практичний poradnik / Цуцкірідзе М., Пилипенко Д., Гайду С., Лоскутов Т. та ін. ; Донецький держ. ун-т. внутр. справ. Київ: 7БЦ, 2022. 77 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ:
методичні рекомендації / Колектив авторів. Київ: 7БЦ, 2021. 47 с.

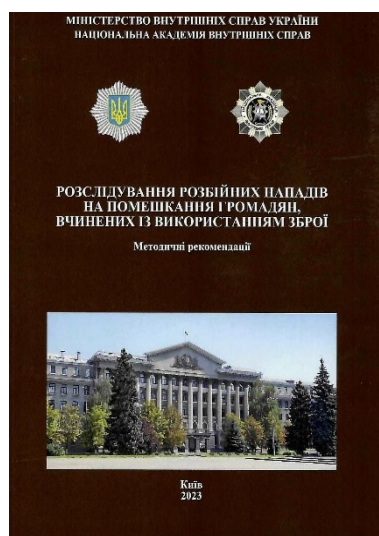
Особливості розслідування незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (в т.ч. із використанням телекомунікаційних технологій):
науково-методичні рекомендації / Колектив авторів. Київ: 7БЦ, 2021. 125 с.

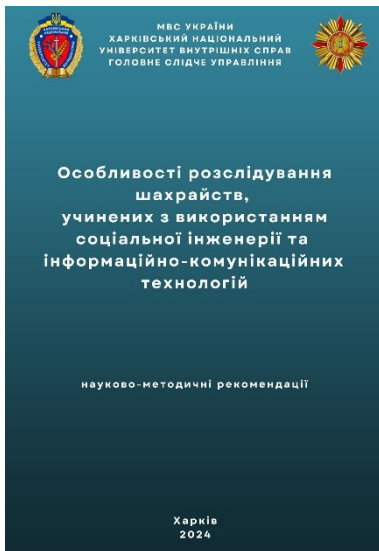
Досудове розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних, сильнодіючих речовин, отруйних сильнодіючих лікарських засобів із використанням сучасних телекомунікаційних та інших технологій: методичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Гайду С., Юхно О. та ін. Харків: Харківський нац. ун-т внутр. справ; «Факт», 2021. 188 с.

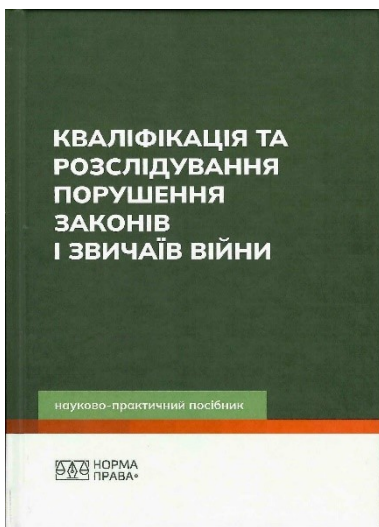
Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправним поглинанням та захопленням підприємств, сільськогосподарських земель, порушенням прав їх законних власників (рейдерство): науково-методичні рекомендації / Цуцкірідзе М., Дударець Р., Довгунь С. та ін. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ, 2021. 74 с.

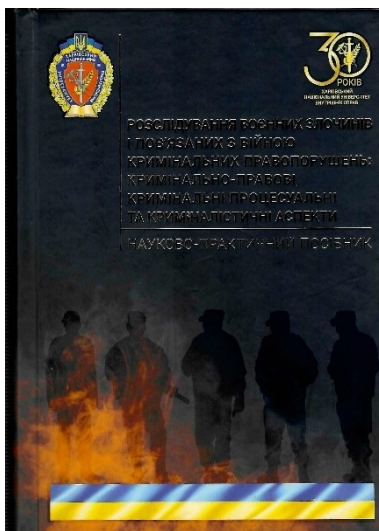
Розслідування розбійних нападів на помешкання громадян, вчинених із використанням зброї: методичні рекомендації / Брисковська О., Крижна В., Сущенко В. та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. 72 с.

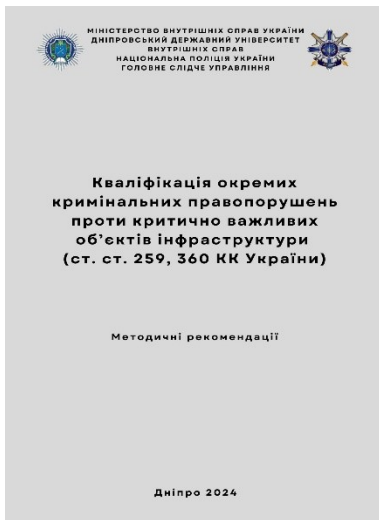
Особливості розслідування шахрайств, учинених з використанням соціальної інженерії та інформаційно-комунікаційних технологій: науково-методичні рекомендації для практичних підрозділів НПУ / Дерев'ягін О., Корнієнко В., Манжай О.; за заг. ред. Шевчишена А. Харків : ХНУВС, 2024. 100 с.

Кваліфікація та розслідування порушення законів і звичаїв війни: науково-практичний посібник / Вознюк А., Жук І., Таран О. та ін.; за заг. ред. Цуцкірідзе М., Чернея В., Вознюка А. Київ: Норма права, 2023. 322 с.

Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти: науково-практичний посібник / Клименко І., Цуцкірідзе М., Орлов Ю. та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., членакор. НАПрН України Сокурєнка В.; МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2-ге вид., допов. та перероб. Харків: Право, 2024. 432 с.

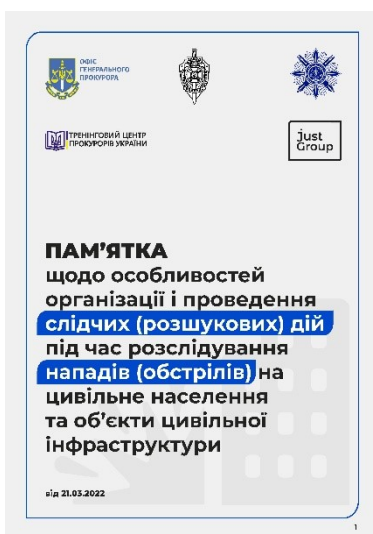

Кваліфікація окремих кримінальних правопорушень проти критично важливих об'єктів інфраструктури (ст. ст. 259, 360 КК України): методичні рекомендації / Березняк В., Бурлака В., Людвік В. та ін.;
Дніпро: ДДУВС, 2024. 132 с.

ПАМ'ЯТКИ:

Рекомендації щодо проведення огляду місця події, розроблені міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України

Пам'ятка щодо особливостей організації і проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування нападів (обстрілів) на цивільне населення та об'єкти цивільної інфраструктури, розроблена міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України, JustGroup та головними слідчими управліннями СБУ і НПУ

ОФІС
ГЕНЕРАЛЬНОГО
ПРОКУРОРА

ТРЕНІНГОВИЙ ЦЕНТР
ПРОКУРОРІВ УКРАЇНИ

ПАМ'ЯТКА

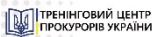
щодо проведення допиту
потерпілих і свідків
за фактами кримінальних
правопорушень вчинених
в умовах збройного конфлікту

від 31.03.2022

Пам'ятка щодо проведення допиту
потерпілих і свідків за фактами
кримінальних правопорушень вчинених в
умовах збройного конфлікту, розроблена
міжвідомчою робочою групою при офісі
Генерального прокурора спільно зі
Тренінговим центром прокурорів України

ТРЕНІНГОВИЙ ЦЕНТР
ПРОКУРОРІВ УКРАЇНИ

MN4U

ПАМ'ЯТКА

щодо психологічних
особливостей ведення
ТРАВМА-ЧУТЛИВОГО ДОПИТУ
ПОТЕРПІЛИХ/СВІДКІВ
ТРАВМАТИЧНИХ ПОДІЙ ВІЙНИ

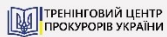
Київ, 2022

Пам'ятка щодо психологічних
особливостей ведення травма-чутливого
допиту потерпілих/свідків травматичних
подій війни, розроблена Тренінговим
центром прокурорів України спільно зі MN4U

ОФІС
ГЕНЕРАЛЬНОГО
ПРОКУРОРА

ТРЕНІНГОВИЙ ЦЕНТР
ПРОКУРОРІВ УКРАЇНИ

ПАМ'ЯТКА

щодо особливостей проведення допитів
потерпілих /свідків стосовно дослідження
фактів сексуального насильства в умовах
збройного конфлікту

Стежте за
оновленнями
пам'ятки
<http://surf.it/btvm0>

Надсилайте
пропозиції з
удосконаленням
змісту пам'ятки
<http://surf.it/btvm0>

від 14.04.2022

Пам'ятка щодо особливостей проведення
допитів потерпілих/свідків стосовно
дослідження фактів сексуального
насильства в умовах збройного конфлікту,
розроблена міжвідомчою робочою групою при
офісі Генерального прокурора спільно зі
Тренінговим центром прокурорів України

Пам'ятка щодо особливостей розслідування фактів сексуального насильства в умовах збройного конфлікту, розроблена міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України та Головним слідчим управлінням НПУ

Пам'ятка щодо особливостей розслідування умисних вбивств захищених осіб в умовах збройного конфлікту, розроблена міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України

Пам'ятка щодо особливостей розслідування посягань на довкілля в умовах збройного конфлікту, розроблена міжвідомчою робочою групою при офісі Генерального прокурора спільно зі Тренінговим центром прокурорів України

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

ПОСТАНОВИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ:

1. Порядок обліку, зберігання, оцінки конфіскованого та іншого майна, що переходить у власність держави, і розпорядження ним, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 1998 року № 1340
2. Порядок зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених з незаконного обігу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 07 травня 2008 року № 422
3. Порядок інформування центрів з надання безоплатної правничої допомоги про випадки затримання, адміністративного арешту або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2011 року № 1363
4. Порядок внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 року № 15
5. Положення про Координаційний центр з надання правничої допомоги, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 06 червня 2012 року № 504
6. Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження та Порядок передачі на зберігання тимчасово вилучених під час кримінального провадження документів, які посвідчують користування спеціальним правом, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 року № 1104

7. Порядок забезпечення вилучення тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України та Порядок передачі та репатріації тіл (останків) осіб, загиблих (померлих) у зв'язку із збройною агресією проти України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2022 року № 698
8. Порядок відбору, направлення на молекулярно-генетичну експертизу (дослідження) біологічного матеріалу військовополонених для встановлення геномної інформації та його зберігання, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 508
9. Порядок проведення обов'язкової державної реєстрації геномної інформації людини та Порядок проведення добровільної державної реєстрації геномної інформації людини, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2023 року № 978
10. Порядок організації психіатричної допомоги у разі застосування судом запобіжних заходів до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2024 року № 467

СПІЛЬНІ НАКАЗИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ:

1. Інструкція про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Державної податкової адміністрації, Служби безпеки України, Верховного суду України, Державної судової адміністрації України від 27 серпня 2010 року № 51/401/649/471/23/125
2. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5

3. Інструкція щодо заповнення в журналі обліку фактів звернення та доставлення до закладу охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів та підрозділів поліції, затверджена спільним наказом МВС України, Міністерства охорони здоров'я України від 06 липня 2016 року № 612/679
4. Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини, затверджений спільним наказом МВС України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України від 29 вересня 2017 року № 807/1193/279 (**зупинено на період дії воєнного стану**)
5. Порядок взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів, затверджений спільним наказом Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національного антикорупційного бюро України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, МВС України, Міністерства фінансів України від 20 жовтня 2017 року № 115/197-о/297/586/869/857
6. Порядок розміщення друкованої продукції з інформацією про права осіб на захист та безоплатну вторинну правничу допомогу в органах і підрозділах Національної поліції України, затверджений спільним наказом Міністерства юстиції України та МВС України від 20 лютого 2018 року № 433/5/133
7. Порядок взаємодії Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, і Національної поліції України під час здійснення заходів з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні: наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, затверджений спільним наказом МВС України та Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів від 13 липня 2018 року № 140/608

8. Інструкція про заходи щодо дотримання вимог законодавства при затриманні без ухвали слідчого судді, суду осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, та обранні стосовно підозрюваних запобіжного заходу – тримання під вартою під час досудового розслідування, затверджена спільним наказом МВС України та Міністерства юстиції України від 01 жовтня 2018 року № 806/3105/5
9. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, затверджена наказом МВС України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17 серпня 2020 року № 613/380/93/228/414/510/2801/5
10. Порядок взаємодії органів (підрозділів) поліції з підрозділами акціонерного товариства «Українська залізниця», затверджений спільним наказом МВС України та Міністерства інфраструктури України від 02 березня 2020 року № 204/175
11. Форми звітності про роботу органів досудового розслідування, затверджені спільним наказом Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, МВС України, Національного антикорупційного бюро України та Державної фіскальної служби України від 28 липня 2020 року № 337/564/206/123/363/85
12. Порядок електронної інформаційної взаємодії Офісу Генерального прокурора та Міністерства внутрішніх справ України, затверджений спільним наказом Офісу Генерального прокурора та МВС України від 22 листопада 2021 року № 371/846
13. Порядок взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України, затверджений спільним наказом МВС України, Міністерства охорони здоров'я України, Офісу Генерального прокурора від 09 березня 2022 року № 177/450/46

14. Порядок реалізації пілотного проекту щодо залучення психологів до кримінальних проваджень за участю малолітніх, неповнолітніх осіб через регіональні центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, затверджений спільним наказом Міністерства юстиції України, МВС України та Офісу Генерального прокурора від 07 лютого 2023 року № 493/5/67/32

15. Порядок реалізації пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність та План заходів з реалізації пілотного проекту щодо імплементації міжнародних стандартів правосуддя, дружнього до дитини, у практичну діяльність, затверджені спільним наказом Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціальної політики України від 01 червня 2023 року № 150/445/2077/5/187

16. Порядок реалізації пілотного проекту щодо обміну процесуальними документами між територіальними (відокремленими) підрозділами територіальних органів Національної поліції України та місцевими загальними судами, затверджений спільним наказом Національної поліції України та Державної судової адміністрації від 28 листопада 2023 року № 548/1105

17. Інструкція щодо взаємодії органів прокуратури, Державного бюро розслідувань, Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних силах України під час протидії кримінальним правопорушенням, передбаченим статтями 407 – 409 Кримінального кодексу України, затверджена спільним наказом Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора, Служби безпеки України, МВС України та Міністерства оборони України від 03 жовтня 2024 року № 375/233/672/657/485

18. Порядок дій уповноважених службових осіб органів Національної поліції України, Державної прикордонної служби України та Державної кримінально-виконавчої служби України під час виявлення засуджених осіб, які не відбули в установленому законом порядку призначене вироком суду України покарання внаслідок збройної агресії проти України, затверджений Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України від 20 лютого 2024 року № 471/5/106

**НАКАЗИ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ:**

1. Порядок ведення Державною міграційною службою України Довідково-інформаційного реєстру перекладачів, затверджений наказом МВС України від 11 березня 2013 року № 228
2. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затверджена наказом МВС України від 03 листопада 2015 року № 1339
3. Інструкція з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 14 квітня 2016 року № 296
4. Інструкція про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, затверджена наказом МВС України від 13 липня 2016 № 654
5. Правила етичної поведінки поліцейських, затверджені наказом МВС України від 09 листопада 2016 року № 1179
6. Про організацію роботи із запитами на публічну інформацію в Національній поліції України, затверджено наказом МВС України від 07 лютого 2017 року № 95
7. Порядок застосування електронних засобів контролю, затверджений наказом МВС України від 08 червня 2017 року № 480
8. Положення про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України та Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, затверджені наказом МВС України від 06 липня 2017 року № 570

9. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджена наказом МВС України від 07 липня 2017 року № 575
10. Порядок спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами, затверджений наказом МВС України від 24 липня 2017 року № 621
11. Положення про інформаційно-комунікаційну систему «Інформаційний портал Національної поліції України», Наказ МВС України від 03 серпня 2017 року № 676
12. Інструкція про порядок використання поліграфів у Національній поліції України, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 13 листопад 2017 року № 920
13. Порядок дій уповноважених службових осіб органів Державної прикордонної служби України під час затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді або суду, затверджений наказом МВС України від 10 травня 2018 року № 386
14. Порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затверджений наказом МВС України від 08 лютого 2019 року № 100
15. Інструкція з формування та ведення інформаційної підсистеми «Єдиний облік» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затверджена наказом МВС України від 14 червня 2019 року № 508

16. Інструкція про поведження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затверджена наказом МВС України від 19 серпня 2019 року № 691
17. Інструкція з формування та ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затверджена наказом МВС України від 16 березня 2020 року № 257
18. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 27 квітня 2020 року № 357
19. Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, затверджене наказом МВС України від 20 травня 2020 року № 405
20. Про введення в тестову експлуатацію інформаційної підсистеми «Воєнний злочин» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», доручення Національної поліції України від 26 липня 2022 року №5153/01/24-2022
21. Порядок відбору біологічного матеріалу у військовослужбовців, поліцейських, осіб рядового та начальницького складу служби цивільного захисту та його зберігання, затверджений наказом МВС України від 19 квітня 2023 року № 323
22. Положення про Електронний реєстр геномної інформації людини, затверджений наказом МВС України від 04 серпня 2023 року № 639
23. Про впровадження в дослідну експлуатацію ПІ «Речовий доказ» в Кіровоградській та Чернівецькій областях, наказ Національної поліції України від 30 вересня 2023 року № 792

24. Про впровадження в дослідну експлуатацію III «Речовий доказ» в Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській, Тернопільській та Хмельницькій областях, наказ Національної поліції України від 30 квітня 2024 року № 476

25. Професійний стандарт «Слідчий (поліція)», затверджений наказом Національної поліції України від 28 червня 2024 року № 724

НАКАЗИ ІНШИХ ЦЕНТРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ:

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5

2. Інструкція про порядок здійснення міжнародного співробітництва з питань взаємної правової допомоги, видачі правопорушників (екстрадиції), передачі (прийняття) засуджених осіб, виконання вироків та інших питань міжнародного судового співробітництва у кримінальному провадженні під час судового провадження, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 19 серпня 2019 року № 2599/5

3. Інструкція з діловодства в місцевих та апеляційних судах України, затверджена наказом Державної Судової адміністрації України від 20 серпня 2019 року № 814

4. Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затверджене наказом Генерального прокурора України від 30 червня 2020 року № 298

5. Положення про Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, затверджене наказом Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів від 01 жовтня 2020 року № 418

6. Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України від 23 грудня 2020 року № 383

7. Про організацію роботи органів прокуратури України у галузі міжнародного співробітництва, наказ Офісу Генерального прокурора від 12 вересня 2023 року № 258

СУДОВА ПРАКТИКА:

1. Дайджест судової практики Верховного Суду у справах, пов'язаних з війною (з лютого 2022 року по вересень 2024 року)

2. Огляд судової практики Верховного Суду щодо кримінальних правопорушень, пов'язаних з війною

3. Лист «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану»

4. Роль Великої Палати Верховного Суду у забезпеченні єдності судової практики щодо міжнародних злочинів

5. Судова практика ККС ВС у справах, пов'язаних з війною

6. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо здійснення спеціальної процедури кримінального провадження (досудового розслідування та судового розгляду) за відсутності обвинуваченого (in absentia) (актуальна практика)

7. Огляд судової практики Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством

8. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях про злочини проти власності

9. Огляд судової практики Верховного Суду у кримінальних провадженнях щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень за 2022 рік

10. Огляд судової практики Верховного Суду у кримінальних провадженнях щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень за 2023 рік

11. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду в провадженнях про кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності

12. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у кримінальних провадженнях щодо порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (стаття 286 Кримінального кодексу України)

13. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у провадженнях щодо злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інших злочинів проти здоров'я населення

14. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо оцінки документів як предметів складів злочинів, передбачених статтями 357, 358, 366 Кримінального кодексу України

15. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо недопустимості доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини

16. Слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії: практика Верховного Суду

17. Огляд рішень Європейського суду з прав людини за статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (кримінальний процесуальний аспект: обшук)

18. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо проведення огляду та обшуку (актуальна практика)

19. Судова практика ККС Верховного Суду щодо допустимості електронних доказів

20. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо проведення освідування особи та відібрання зразків для експертизи

21. Судова практика Верховного Суду з питання використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій як доказів у кримінальному провадженні

22. Огляд рішень Великої Палати Верховного Суду, об'єднаної палати і палат Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, які містять правові висновки про застосування норм кримінального та кримінального процесуального права (2018–2023 роки)

23. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за 2022 рік

24. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за 2023 рік

25. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за I півріччя 2024 року

26. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях (справах)

27. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо застосування спеціальної конфіскації майна як заходу кримінально-правового характеру

28. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо вирішення цивільного позову у кримінальному провадженні

29. Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням Європейським судом з прав людини порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

30. Дайджест судової практики Верховного Суду щодо відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури та суду

МАКЕТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ:

Макет ч. 1 ст. 111, ч.1 ст. 258-3, ч. 1 ст. 438 КК України

Макет ч. 5 ст. 111-1 КК України

Макет п. 4 ч. 2 ст. 115 КК України

Макет ч. 1 ст. 120 КК України

Макет ч. 2 ст. 149 КК України

Макет ч. 1 ст. 152 КК України

Макет ч. 3, 4 ст. 153 КК України

Макет ч. 2 ст. 187 КК України

Макет ч. 1 ст. 190 КК України

Макет ч. 1 ст. 255-3 КК України

Макет ч. 1 ст. 286 КК України

Макет ч. 1 ст. 309 КК України

Макет ч. 2 ст. 307 КК України

Науково-практичне видання

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ
ТА КРИМІНАЛІСТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ,
ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ**

Науково-практичні рекомендації